PERPUSTAKAAN MUSEUM
PUSAT

XXII:-

140.

XXII
140

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

XXII, 140

KRIJGSVERRIGTINGEN

TEGEN

HET EILAND BALIE,

in 1848;

DOOR

DEN LUITENANT-KOLONEL

J. VAN SWIETEN,

Chef van den Staf bij die Expeditie.

20

's GRAVENHAGE,
BIJ DE ERVEN DOORMAN.

1849.

BAT. GENOOTSCHAP VAN K.ENW.

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
Tanggal : 1 Maret 2012
No. Induk : 19625/PN-MUSEUM/'12
BIB - ID :
Beli / Hadiah : Ex. Museum

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

VOORWOORD.

Toen de expeditie tegen *Balie*, in het jaar 1848 ondernomen, naar *Java* teruggekeerd was, heb ik aan den Luitenant-Kolonel der Infanterie J. VAN SWIETEN, Chef van den Staf bij die expeditie verzocht een verslag van het voorgevallene op te maken. Veel belangrijk werk, dat aan dien verdienstelijken Hoofd-Officier was opgedragen en minder voor uitstel vatbaar scheen, heeft veroorzaakt dat dit verslag niet vóór November 1848 konde worden ingezonden, en daardoor eerst in December voor publiciteit gereed was. Twee maanden later naar *Nederland* vertrekkende, heb ik beter gevonden het mede te nemen, dan dadelijk af te zenden, om zelf voor de uitgave te zorgen. Eene openlijke bekendmaking van het gebeurde komt mij, voor allen die aan deze noodlottige onderneming deel gehad hebben, noodzakelijk voor, na alles wat in publieke geschriften daarover is gezegd. Het verslag, dat hierbij wordt aangeboden, is een eenvoudig en juist verhaal van het gebeurde, volgende op eenige algemeene beschouwingen tot verduidelijking benoodigd.

Ik heb er alleen bij te voegen, dat:

1°. de aanval op *Djajaraga*, zoo als die door mij bepaald was, vermoedelijk gelukt, en door eene glansrijke overwinning bekroond zoude zijn geworden, indien Z. E. de Gouverneur-Generaal aan mijn voorstel gehoor had gegeven, gezamentlijk met den Luitenant-Kolonel Baron DE KOCK gedaan, om, na de expeditie eerst gereed gemaakt te hebben, zelf de voorwaarden, in den aanvang van dit verhaal vermeld, over te brengen, om ze dadelijk op de afgifte van het ultimatum te doen volgen, in welk geval de Baliesche vor-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

sten geen twee en eene halve maand tijd gehad zouden hebben, om hunne versterkingen eene onvoorziene kracht te geven, en al hunne strijdbare mannen te verzamelen, te wapenen en voor de operatiën gereed te houden. De Gouverneur-Generaal heeft gehoor gegeven aan het voorstel van den Schout-bij-Nacht, Kommandant van Z. M. Escader in *Indiën*, Inspecteur der Marine aldaar, om, na het overhandigen der bovenvermelde voorwaarden, met eene maritieme demonstratie te beginnen, waarvoor niet dan geheel ontoereikende middelen voorhanden waren, en die dus geen redelijk doel konde hebben, hetgene door de ondervinding bevestigd is.

2°. de aanval de vive force nog de meeste kansen van reussite gehad zoude hebben, indien de redoute en de tempel, die den regtervleugel des vijands dekten, en met den uitstekendsten moed en onverschrokkenheid aangevallen en ingenomen zijn, behouden hadden kunnen worden, als wanneer een aanval van de vierde kolonne met het grootste gedeelte van het geschut mogelijk geweest zoude zijn, om achter de linie van versterkingen de reserve te verslaan en meester van de plaats te worden; eene manoeuvre die, nadat de vijand deze versterkingen weder bemagtigd had, onmogelijk was geworden. Ze had, in de positie, waarin we daardoor gekomen waren, en na de groote vermindering der beschikbare strijdkrachten, tot niets geleid dan tot het buiten gevecht stellen van nog eenige honderden onzer braven, en tot het bemoedigen van den twintigmaal sterkeren vijand, om ons met de lans in de lendenen naar het strand te dringen; wanneer geen geregelde terugtogt, maar eene toomelooze vlugt het einde der operatie geweest zoude zijn.

's Gravenhage, den 15 Mei 1849.

De Gepensionneerde Generaal-Majoor,

C. Van der Wijck;

Buitengewoon Adjudant van Z. M. den Koning.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Krijgsverrigtingen tegen het eiland Balie, in 1848.

Het eiland *Balie*, dat slechts door eene smalle straat van het eiland *Java* gescheiden is, was, in weêrwil van deszelfs korte verwijdering van de metropool des *Indischen* archipels, altijd buiten den invloed der *Europeesch-Indische* regeringen gebleven, en zoude vermoedelijk nog langen tijd deze onafhankelijkheid op eene ongestoorde wijze hebben kunnen blijven genieten, had de ruwheid, ja, soms zelfs de wreedheid van deszelfs bewoners jegens vreemden en handelaren, zoo mede de lage trap van zedelijke beschaving, waarin zij meerendeels verkeerden, niet de aandacht getrokken der *Nederlandsch-Indische* regering, en deze den billijken wensch doen koesteren, om den zegen eener zachtere beschaving ook op deze bewoners van den *Indischen* archipel uit te strekken.

Een hunner gebruiken, dat het meest met onze begrippen van beschaving strijdt, en te gelijk ook groot nadeel aan het handelsverkeer toebrengt, is de uitoefening van het zoogenaamde klipregt (*tawang-karang*): bestaande in het berooven en plunderen der op hunne kusten gestrande schepen en vaartuigen.

De kusten van *Balie*, welke reeds moeijelijk te genaken zijn, wegens den stroom, die door de straten van *Balie* en

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Lombok gaat, worden dikmaals gevaarlijk voor de zeelieden door de hevige branding, die, naar gelang der jaargetijden, nu eens op de noordkust, dan weder op de zuidkust staat. Het stranden van vaartuigen, die in eene der *Baliesche* havens handelsartikelen komen brengen of halen, is dus geene zeldzame zaak; maar aan de opvarenden van den bodem, dien dit ongeluk treft, valt slechts roof, plundering en mishandeling ten deel, in stede van hulp en bescherming te genieten. Dergelijk lot trof in het jaar 1841 het Nederlandsche koopvaardijschip *Overijssel*.

Dat in het gezigt van *Java* vreedzame handelaren en Nederlandsche of met *Nederland* bevriende schepen, wanneer het ongeluk van een schipbreuk hen trof, van hunne kostbare ladingen beroofd en de equipagiën mishandeld zouden worden, kon de waardigheid der *Indische* regering niet langer dulden. Maar ongenegen om van *Balie* een wingewest te maken, werd de weg der overreding en van minnelijke overeenkomst gekozen, om de *Balienezen* tot betere en beschaafdere handelingen, jegens hulpbehoevende schipbreukelingen, over te halen.

Met dat doel werd de heer Huskus Koopman, in 1841, als Commissaris der hooge *Indische* regering naar *Balie* gezonden, welke dan ook bij onderscheidene verdragen met de vorsten van *Balie* gesloten, hen deed erkennen de opperheerschappij van de *Nederlandsch-Indische* regering over de eilanden *Balie* en *Lombok*, en de belofte afleggen, om den handel te beschermen en afstand te doen van het klipregt (*tawang-karang*), mitsgaders om alle drie jaren een gezantschap te zenden naar *Batavia*, ten einde hulde te doen aan den Gouverneur-Generaal.

De opvolging dezer overeenkomsten bleef echter onvervuld, en de pogingen der *Nederlandsch-Indische* regering, om door overreding tot het voorgestelde doel te geraken, werden zoo oneerbiedig beantwoord, dat de wapenen noodig

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

werden geacht, om de *Balienezen* den eerbied te leeren kennen, dien zij aan de regering en hare opperheerschappij verschuldigd zijn. Tot dat einde werd de expeditie van 1846 tegen de vorsten van *Beliling* en *Karang-Assam* uitgerust. Toen onze troepen de kampongs *Beliling* en *Singa-Radja*, het verblijf van den vorst van *Beliling* veroverd hadden, begreep deze sluwe vorst, dat zijne middelen van verdediging tegen onze wapenen ontoereikend waren. Hij besloot derhalve, zich aan de genade van den overwinnaar te onderwerpen. Dit voorbeeld werd ook gevolgd door den vorst van *Karang-Assam*, die daarmede de tuchtiging ontging, welke hem, even als den vorst van *Beliling*, was toegedacht. De vrede, dien de vorsten hadden afgesmeekt, werd hun echter toegestaan op voorwaarden, die in geenen deele strijdig waren met hunne waardigheid. Deze waren als volgt: voor *Beliling*, om den Koning der *Nederlanden*, vertegenwoordigd door den Gouverneur-Generaal van *Nederlandsch-Indie*, als zijnen opperheer te erkennen, den handel in het rijk van *Beliling* te beschermen, den strandroof tegen te gaan, drie vierden der oorlogskosten, veroorzaakt door de expeditie tegen de Radja's van *Beliling* en *Karang-Assam* uitgerust, te betalen, benevens de kosten, veroorzaakt door het opwerpen en het onderhoud van een fort en van de bezetting van hetzelve; en eindelijk, om binnen drie maanden alle door hem tegen het *Nederlandsch* Gouvernement opgeworpene versterkingen te slechten en neder te werpen, en geene andere op te rigten. Voor *Karang-Assam*, om den Koning der *Nederlanden*, vertegenwoordigd door den Gouverneur-Generaal van *Nederlandsch-Indie*, als zijnen opperheer te erkennen, en te betalen één vierde gedeelte van de oorlogskosten, veroorzaakt door de expeditie, uitgerust tegen de vorsten van *Beliling* en *Karang-Assam*. Hoe billijk zij ook waren, zoo wel naar Oostersch als naar Europisch regt, bleven ook deze voorwaar-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

den van vrede buiten vervulling. De *Baliesche* vorsten beschouwden de geslotene verdragen slechts als het middel om de bedreigde straf voor het oogenblik te ontgaan, en om den tijd te winnen, die noodig was, om zich op eene krachtige wijze tot de verdediging voor te bereiden. "Ter naauwernood, zegt de proclamatie van Z. E. den Gouverneur-Generaal, van den 22 April 1848, (*Javasche Courant* van den 29 April 1848, N° 35), waren onze troepen teruggetrokken, met achterlating van eene geringe bezetting, of alle gemeenschap met dezelve werd aan de bevolking, zelfs op straffe des doods, verboden, in de hoop, van door gebrek aan levensbehoeften, den terugkeer naar *Java* noodzakelijk te maken; aan de betaling der oorlogslasten werd geen gevolg gegeven; vlugtelingen uit de bezetting en veroordeelden, die den arm der geregtigheid op *Java* ontkomen waren, werden op *Balie* allerwege opgenomen en geduld, en even als vroeger, had plundering en berooving plaats van schipbreukelingen, zoowel onderdanen van het *Nederlandsch-Indische*, als van andere in dezen archipel gevestigde gouvernementen. Zoo lang er uitzigt bestond op vriendschappelijke toenadering, zoo als verzekerd werd, bleef het *Nederlandsch-Indische* Gouvernement aan langmoedigheid de voorkeur geven boven hernieuwde vijandelijkheden. Maar deze vreedzame gezindheid werd door die vorsten beschouwd als gebrek aan veerkracht; naarmate de toestand langer duurde, nam de overmoed der *Baliesche* vorsten toe; 's Gouvernements-vertegenwoordigers werden op eene onvoegzame wijze ontvangen of afgewezen, en der vorsten brieven behelsden slechts uitvlugten, in strijd met hunne opentlijke daden. Verpligt om voor de veiligheid der zee te zorgen, kon het *Nederlandsch-Indische* Gouvernement deze daden van geweld, aandruischende tegen de getroffene overeenkomsten, niet straffeloos dulden; het kon evenmin toezien, dat *Balie* meer en meer een toevlugtsoord werd voor overloopers en

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

gevlugte misdadigers, en eindelijk niet toelaten, dat aldaar, ten aanzien van deszelfs onderdanen en van die van vreemde mogendheden, werd uit het oog verloren de bescherming, welke alle beschaafde natiën den ongelukkigen schipbreukelingen doen toekomen, en die het *Nederlandsch-Indische* Gouvernement zich gehouden acht te doen te beurt vallen aan een ieder, die deszelfs gebied betreedt, of onwillekeurig vervalt op stranden van rijken aan deszelfs invloed onderworpen.

Maar niet alleen de vorsten van *Karang-Assam* en *Beliling* hadden de regering gehoond, ook die van *Klonkong* had de ontevredenheid van het *Nederlandsch-Indische* Gouvernement in hooge mate opgewekt. Als wereldlijke magthebber, slechts het gezag voerende over het kleine rijk *Klonkong*, heeft hij door zijnen titel van *Tjokorda*, dien zijne voorouders voerden, toen zij als Keizers van *Balie* en *Lombok* deze beide landen regeerden, en onder dien van *Dewa-Agong-betara*, dat met opperpriester des geloofs kon gelijk gesteld worden, een grooten invloed op de overige vorsten van *Balie*. Als zoodanig had hij bij eene overeenkomst, op den 6 December 1841 aangegaan, de landen van *Balie* en *Lombok* verklaard te behooren onder het oppergezag van *Nederlandsch-Indie*, en bij eene latere op den 24 Mei 1843 geslotene overeenkomst, voor hem en zijne opvolgers plegtig en onherroepelijk afstand gedaan van de uitoefening van het regt, bekend onder den naam van *tawang-karang* (klipregt), en zich persoonlijk verantwoordelijk gesteld voor de opvolging dier verbindtenis, in de landen van *Klonkong*, *Gianjar* en *Mengoei*. Verder had hij onder meer andere voorwaarden op zich genomen, om telken drie jaren een gezantschap naar *Batavia* te zenden, ten einde hulde te bewijzen aan den Gouverneur-Generaal, als vertegenwoordiger van Z. M. den Koning der *Nederlanden*.

Met den invloed dien de *Dewa-Agong* op de *Balieesche*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vorsten uitoefent, kan het aan geen twijfel onderhevig zijn, of van zijne vreedzame gezindheid hing de beëindiging af der beiderzijdsche geschillen. Hij had het in zijne magt, om de *Balinezen* duurzamen vrede, en al de voordeelen van eenen winstgevenden ruilhandel te schenken. In zijne trotsche bekrompenheid gaf hij de voorkeur aan de uitoefening van een onvruchtbaren strandroof met den daaruit voortspruitenden oorlog, boven de zegeningen van landbouw en handel. Persoonlijk kwam hij geene der geslotene verbindtenissen na; evenmin gebruikte hij zijnen invloed op de overige vorsten, om hen over te halen, om de vriendschap van het *Nederlandsch-Indisch* Gouvernement te winnen, gelijk voldoende bleek uit de punten van bezwaar, die hier onder vermeld zijn:

"1°. Toegestaan hebbende, dat een kotter, toebehoorende aan een ingezeten van *Nederlandsch-Indie*, en eene te *Singapore* te huis behoorende praauwtoop, welke te *Kasoemba*, onder het gebied van *Klonkong*, op strand waren geraakt, door de bevolking aldaar zijn geplunderd en vernield, en te dier zake geene behoorlijke genoegdoening te hebben gegeven, noch te willen geven.

2°. Bij de geschillen tusschen de *Indische regering* en de rijken van *Beliling* en *Karang-Assam* zijnen invloed niet te hebben gebezigd, om de afvallige vorsten te bewegen tot gehoorzaamheid aan hunnen wettigen opperheer, den Gouverneur-Generaal van *Nederlandsch-Indie*, maar dien invloed integendeel te misbruiken, om de zaken hoe langer hoe meer te verwikkelen en in de door, of namens hem *Dewa-Agong* van *Klonkong* met den Commissaris van den Minister van Staat, Gouverneur-Generaal gehoudene bijeenkomsten steeds onware of ontwijkende antwoorden te geven of te doen geven.

3°. Dat hij dien Commissaris niet met de verschuldigde eerbewijzen als den afgevaardigde van zijnen opperheer

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

den Gouverneur-Generaal heeft ontvangen en bejegend.

4°. Dat hij geen gezantschap naar *Batavia* heeft gezonden, om hulde te bewijzen aan den Gouverneur-Generaal.

5°. Dat hij aan de deserteurs van het *Nederlandsche* leger schuilplaats en bescherming heeft verleend."

Dat er een bepaald voornemen bestond om geene der voorwaarden te vervullen, die den vrede konden doen bewaren, kon aan de regering niet langer twijfelachtig zijn. Het bleek bovendien uit alle berigten, dat de bevolking van *Balie* zeer tegen de *Nederlandsch-Indische* regering opgehitst werd; dat alle wapenfabrieken op het eiland *Balie* in volle werkzaamheid waren; dat van allerwege kruid en lood, zoomede vuurwapenen gehaald of op het eiland zelve aangemaakt werden; dat de stranden en de toegangen naar de hoofdplaatsen binnen 's lands versterkt werden; in een woord, de spoedige onderwerping van 1846 bleek ten duidelijkste slechts veroorzaakt te zijn door de ongenoegzaamheid der toenmalige middelen van verdediging. Die, welke nu genomen werden, schenen van een duchtiger aard te zullen zijn, en den inlandsche vorsten toereikende voor te komen, om de *Nederlandsche* wapenen te trotseren.

Met dezen stand van zaken, vorderde de waardigheid der regering, dat naar de wapenen werd gegrepen, ten einde de geslotene verdragen te doen eerbiedigen; de veiligheid der zee en de bescherming van ongelukkige schipbreukelingen met geweld te vorderen, waar die niet door overreding en overtuiging waren te verkrijgen.

Bij het Gouvernementsbesluit van den 7^{en} Maart 1848 L^{t}. O. geheim, werd de zamenstelling eener tweede expeditie bevolen. Daar evenwel de gemeenschap met de vorsten van *Balie* nog van zeer jonge dagteekening was, meende de regering nog een laatsten termijn van inkeer te moeten toestaan, vertrouwende dat vriendschappelijke vertoogen,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ondersteund door eene militaire demonstratie, die spoedig volgen konde, hen zoude doen afzien van handelingen, welke niet dan noodlottige gevolgen konden na zich slepen. Op grond van dien werd aan de vorsten van *Klonkong* (*ratoe Dewa Agong poetra*), van *Karang-Assam* (*goesti gedeh Nagoerah Karang-Assam*) en van *Beliling* (*goesti Nagoerah-Madei Karang-Assam*) manifesten gezonden, die hen met het ultimatum der *Indische* regering bekend maakten. Dat van *Klonkong* behelst de vordering:

a. Om voor de beroofde vaartuigen en derzelver ladingen, volle schadevergoeding te betalen in handen van den bevelvoerenden Officier der in de wateren van *Balie* gestationneerde zeemagt.

b. Dat een gezantschap naar *Batavia* binnen veertien dagen worde afgevaardigd, bestaande uit aanzienlijke personen, geenen minderen rang bezittende dan dien van *Goesti*, om namens hem *Dewa-Agong* vergiffenis te vragen, voor het niet naleven der traktaten, en om zich in alles onvoorwaardelijk te onderwerpen aan de genade en grootmoedigheid van den Gouverneur-Generaal.

c. Dat alle deserteurs en gevlugte boosdoeners, welke zich op het grondgebied van *Klonkong* ophouden, worden uitgeleverd.

In het manifest van den vorst van *Karang-Assam* was de volgende voorwaarde uitgedrukt:

a. Om binnen den tijd van veertien dagen, aan den bevelvoerenden Officier der in de wateren van *Balie* gestationneerde zeemagt, uit te betalen vijf en twintig duizend gulden (25000), in geld of geldswaarden, om te strekken in mindering van de oorlogskosten, tot wier betaling hij zich bij traktaat van 6 Julij 1846 heeft verbonden, of wel in plaats daarvan af te staan de souvereiniteit en het bezit van *Padang-Cove*, met een nader door den *Nederlandschen* Commissaris te bepalen rayon, strekkende westelijk

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

tot aan de grens van *Klonkong*, oostelijk met inbegrip der baai van *Laboean-Amok*, en noordelijk met inbegrip van *Mengoei*.

b. Om de deserteurs en ontvlugte boosdoeners, die zich op het grondgebied van *Karang-Assam* ophouden, uit te leveren.

c. Dat binnen den tijd van veertien dagen, een gezantschap worde afgevaardigd naar *Batavia*, bestaande uit aanzienlijke personen, geenen minderen rang bezittende dan dien van *Goesti*, om namens hem, Radja van *Karang-Assam*, vergiffenis te vragen, en zich in alles onvoorwaardelijk te onderwerpen aan de genade en grootmoedigheid van den Gouverneur-Generaal.

Het ultimatum voor den vorst van *Beliling*, was van den volgenden inhoud:

a. Dat terstond vrije gemeenschap worde hersteld tusschen de bevolking en het fort te *Beliling*, en aan de bezetting aldaar de noodige levensmiddelen worden verschaft.

b. dat voor de te *Lirang* beroofde praauw *Tjomplang* en derzelver lading, worde uitbetaald volle schadeloosstelling in handen van den bevelvoerenden Officier van de in de wateren van *Balie* gestationneerde zeemagt.

c. dat binnen veertien dagen, aan den bevelvoerenden Officier, van de in de wateren van *Balie* gestationneerde zeemagt, worde uitbetaald eene som van vijf en zeventig duizend gulden (75000), in geld of geldswaarden, om te strekken in mindering van de oorlogskosten, tot wier betaling hij, Radja van *Beliling*, zich bij traktaat van den 6^{en} Julij 1846 heeft verbonden, of wel de souvereiniteit en het bezit van het landschap *Djembrana*, daarvoor door hem worde afgestaan.

d. dat terstond worde aangevangen met het slechten van alle versterkingen, zoo vóór den oorlog van 1846, als na dien tijd in het rijk van *Beliling* tegen het *Nederlandsch-Indische* Gouvernement opgeworpen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

e. dat aan den bevelvoerenden Officier van de in de wateren van *Balie* gestationneerde zeemagt, worde uitgeleverd de Rijksbestuurder *Goesti* DJILANTIEK, die zich door vijandelijke gezindheid bijzonder heeft onderscheiden, en aan wien de Gouverneur-Generaal eene woonplaats zal aanwijzen, waar hij niet weder oorzaak kan zijn van vijandelijkheden. (1)

f. dat de deserteurs en ontvlugte boosdoeners, die zich op het grondgebied van *Beliling* ophouden, worden uitgeleverd.

g. dat binnen veertien dagen, een gezantschap worde afgevaardigd naar *Batavia*, bestaande uit aanzienlijke personen, geenen minderen rang bezittende, dan dien van *Goesti*, om namens hem, Radja van *Beliling*, vergiffenis te vragen, en zich in alles te onderwerpen aan de genade en grootmoedigheid van den Gouverneur-Generaal."

Elk dezer drie manifesten eindigde met de verklaring, dat, ingeval binnen veertien dagen, nadat de inhoud daarvan zoude zijn gekomen ter kennis van de betrokkene vorsten, niet aan de gestelde voorwaarden mogt zijn voldaan, de vijandelijkheden een aanvang zouden nemen, hunne rijken door de *Nederlandsche* krijgsmagt worden bezet en zij, Radja's, worden beschouwd onherstelbaar vervallen als vorsten van het door hen bezeten rijk, dat alsdan toekomstig zoude worden bestuurd, zoodanig als Z. E. de Gouverneur-Generaal, in het belang der bevolking en tot waarborg van rust, orde en welvaart, zal vermeenen te behooren. De manifesten werden overhandigd aan den

---

(1) De Rijksbestuurder *Goesti* DJILANTIEK, is de oom van den vorst van *Beliling*, en daarbij een man van groote geestkracht. De gevorderde uitlevering is vermoedelijk oorzaak geweest van den hardnekkigen tegenstand, dien hij en zijn volk later hebben geboden. Te *Bonjol* heeft eene gelijke vordering een gelijk gevolg gehad.

(Noot van den Schrijver).

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Luit^{t}. te zee 1^{e} kl^{e}. C. G. van Hoogenhouck Tulleken, Kommandant van Z. M. stoomschip *Merapi*, en van de vaartuigen, gestationneerd in de wateren van *Balie*, welke in zijne instructiën de aanbeveling ontving, om te gelijk met het bezorgen der manifesten aan de vorsten van *Klonkong*, *Karang-Assam* en *Beliling*, aan eerstgenoemden ook opgaaf te doen der waarde van den te *Kasoemba* geplunderden kotter, toebehoorende aan den Heer G. P. King te *Ampanan* (eiland *Lombok*), en van de waarde der ook daar geplunderde praauwtoop, behoorende aan een ingezeten van *Singapore*, en aan laatstgenoemden van de waarde der te *Lirang* geplunderde praauw *Tjomplang*.

Ten einde den Luit^{t}. ter zee 1^{e} kl^{e}. van Hoogenhouck Tulleken, behulpzaam te zijn in het rigtige overbrengen der manifesten, in de handen der *Baliesche* vorsten, werd hem toegevoegd de *Pangerang* Sherief Hamied, die ook bij de vroegere bijeenkomsten met de *Baliesche* vorsten, den *Nederlandschen* Commissaris had bijgestaan. Hij, (de *Pangerang*), bekwam den bijzonderen last, zorg te dragen, dat de inhoud der manifesten ter kennis kwam van het volk, waaronder de inlandsche handelaren en Boeginezen begrepen moesten worden. Verder werd den kommanderenden officier aanbevolen, om zoodra hij zich verzekerd konde houden, dat de manifesten aan de vorsten van *Klonkong*, *Karang-Assam* en *Beliling* bekend zouden zijn, de ter zijner beschikking staande vaartuigen zoo te distribuëren, dat hij onmiddellijk nadat de veertien dagen zouden zijn verloopen, en hij geen voldoend antwoord op die manifesten mogt hebben bekomen, een aanvang zoude kunnen maken met het in werking brengen der bepaalde dwangmaatregelen. Tot dat einde werd hij gemagtigd, om zonder te mogen landen, de volgende maatregelen in werking te brengen:

a. alle vijandelijke schepen en vaartuigen in beslag te nemen en op te brengen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

b. alle aanvoeren voor den vijand te beletten.

c. de versterkingen neder te schieten, die binnen het bereik van het kanon zijn.

d. het oprigten van nieuwe te beletten.

e. alle verzamelingen of voorbijmarschen van vijandelijke troepen uit elkander te drijven.

f. alle geweld met geweld te keeren en te bestraffen.

g. voor het overige de weerlooze bevolking en hare bezittingen te sparen.

Alvorens in het verhaal van het gebeurde verder te gaan, zal een kort overzigt van de berigten, die bij het militair Departement omtrent *Balie* en de Balienezen bekend waren, niet overtollig zijn. Meerendeels afkomstig van de reizigers en handelaren, die zonder krijgskundig doel het eiland bezocht hadden, konden deze berigten in het belang eener militaire operatie, niet veel licht geven; men moest zich echter wel bedienen van de onvolledige opgaven, die men had. De bronnen waren dezelfde als die, welke in den *Moniteur des Indes*, op pag. 87 van den eersten jaargang, zijn opgegeven.

Beschrijving van Balie.

Topographie des Eilands. Het eiland *Balie* bevat nagenoeg 106 vierkante Duitsche mijlen. Het heeft eene driehoekige gedaante, waarvan de top naar het Zuiden gekeerd is. Het Westelijk gedeelte is weinig, de Noord-, Zuid- en Oost-kusten zijn sterk bevolkt. Van het Westen naar het Oosten, bijna midden door het eiland, loopt een belangrijke bergketen; de hooge vulkaan *Agong* (11000 voeten), ligt aan de Noord-Oostzijde. De Noordelijke helling van deze bergketen, welke zich onmiddellijk tot aan de zee uitstrekt, vormt het rijk van *Beliling*, waaronder thans ook het landschap *Djembrana* (aan de West-kust) behoort, dat in

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

1818 gewelddadig aan den vorst van *Badong*, onder wiens heerschappij het stond, ontroofd is. Op de Zuidelijke helling, die minder bergachtig is en grootere vlakten heeft, zijn de rijken van *Tabanan* en *Mengoei*, terwijl de Oostelijke helling de rijken *Karang-Assam* en *Klonkong* bevat. Zuidelijk van deze rijken zijn *Gianjar* en *Badong*, en in het midden van het eiland, tusschen *Beliling* en de rijken *Tabanan* en *Mengoei*, vindt men de kleine rijken van *Payangan* en *Banglie*. In het geheel genomen, is het eiland zeer bergachtig; de wegen zijn slecht en meestal minder goed, dan de binnenwegen van *Java* en *Sumatra*. De weg van *Tjoelik* naar *Karang-Assam* wordt evenwel door den heer Zollinger als vrij goed opgegeven; hij gaat door de kloof, welke door de beide bergen *Agong* en *Saraja* gevormd wordt. Het hoogste punt van dezen weg gaat niet boven 800 voet; de afstand bedraagt 12 à 14 palen. De weg van *Oedjong* naar *Karang-Assam* bedraagt niet meer dan 3 à 4 palen. Hij is breed en goed. Op beide deze wegen belemmeren groote trachietblokken den voortgang van paarden, en vooral van voertuigen.

De Wegen. Van de wegen die naar *Djagar-Aga* en *Singaradja*, de twee hoofdversterkingen van het rijk van *Beliling*, voeren, had men slechts onvolledige berigten, gelijk men ook van dien, welke van *Kasoemba* naar *Klonkong* voert, geene naauwkeurige opgaaf bezat.

Bij eene der onderhandelingen, welke de krijgsverrigtingen van 1846 waren voorafgegaan, had de Kommandant des legers zijn adjudant, den 1^en^ L^t^. S. von Stampa, medegezonden in het gevolg des Nederlandschen Commissaris, om, zoo veel als de omstandigheden gedoogen zouden, eene verkenning te doen van de wegen, die naar de hoofdplaatsen der bezochte rijken voeren. Deze verkenning was met veel bekwaamheid verrigt, maar dezelve had zich alleen kunnen bepalen tot de beperkte opmerkingen, die gedaan

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

kunnen worden gaandeweg, en zonder door het houden van aanteekeningen of door het doen van vragen, de achterdocht der Baliesche begeleiders te mogen opwekken. Dezelve had zich ook slechts tot *Karang-Assam* en *Belilíng* bepaald. Zoo veel wist men, dat de wegen, hoezeer moeijelijk, met eenige inspanning niet onbruikbaar waren voor ligt berggeschut, en dat zij doorgaans geene andere marschdispositie gedoogden, dan die uit de flank, hetwelk voor eene groote magt als die der expeditie, niet zonder groot ongemak is.

Getal der Inwoners. Omtrent het cijfer der bevolking, had men geene zekere berigten, die van inlandsche volksstammen dan ook nimmer naauwkeurig te bekomen zijn. De heer van den Broek, die als Gouvernements-Commissaris de eilanden *Balie* en *Lombok* in 1818 bezocht heeft, geeft de bevolking op als eene gemiddelde van 987,000 zielen, met 187,000 weerbare mannen, te bedragen. Hoewel de heer van den Broek in zijne telling de bevolking van *Payangan* en *Banglie* niet begrepen heeft, beweert men toch dat zijne schatting te hoog is, alzoo de Balienezen, om zich een geducht aanzien te geven, hunne krachten steeds sterker opgeven dan zij zijn. Deze redenering mag wel gegrond zijn; er moet echter in rekening gebragt worden, dat bij de bewoners van den Indischen Archipel, de telling altijd beneden de werkelijkheid is, eensdeels, wijl het in het belang der bevolking is, om het getal altijd geringer op te geven, om daardoor een deel der belastingen te ontduiken; en anderdeels, wijl bij gemis van registers van den burgerlijken stand, eene volkstelling slechts bij benadering kan worden verkregen.

De heer Huskus Koopman, die in 1841 en 1842 *Balie* en *Lombok* als Gouvernements-Commissaris bezocht, geeft de bevolking op als volgt:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Klonkong	50,000	zielen.
Karang-Assam	85,000	„
Beliling en *Djembrana* . . .	75,000	„
Tabanan	150,000	„
Payangan	15,000	„
Banglie	30,000	„
Mengoei	115,000	„
Gianjar	95,000	„
Badong	85,000	„
	700,000	„

met eene weerbaarheid van 140,000 man.

De heer KING, die ruim veertien jaren op *Lombok* gevestigd is, en op *Balie* handel gedreven heeft, beweert dat de bevolking 1,100,000 à 1,200,000 zielen, met eene weerbare magt van minstens 220,000 mannen bedraagt.

GEAARDHEID DER BEVOLKING. "De Balienezen," zegt de heer ROORDA VAN EYSINGA in zijne *Land- en Volkenkunde*, "zijn in het algemeen een krachtig ras van menschen, grooter en sterker van bouw, dan de Javanen. Hun neus is verhevener, hun gelaat regelmatiger, opener en vrijer, hunne houding mannelijker, hunne ledematen zijn forsch en sterk gespierd. Zij hebben zwarte levendige oogen, zwart haar en koperkleurige huid. Zij zijn vlug en levendig van geest, en bezitten eene natuurlijke vrijpostigheid, die, behalve in de tegenwoordigheid hunner grooten, verregaande is. Zij zullen liever tot den dood, dan tot slagen veroordeeld worden. Hunne gebieders zijn zij zeer onderdanig, gehoorzaam en getrouw; echter zijn er voorbeelden, dat eene al te groote onderdrukking eenen volksopstand verwekte, waarbij de dwingeland het slagtoffer der wraakzucht zijner onderdanen werd. Zij zijn wreed jegens hunne vijanden, maar minzaam en liefderijk jegens hunne betrekkingen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

"De mannen, ofschoon oorspronkelijk levendig van aard, leiden door de dwingelandij hunner vorsten en de overheersching der priesters, een vadzig, lui leven, en zijn aan zinnelijke vermaken verslaafd. *Arak* en *toewak* zijn hunne geliefkoosde dranken, doch zelden zullen zij zich daarin te buiten gaan; echter zijn zij zeer aan amfioen schuiven verslaafd, waardoor zij hunne ligchaamskrachten en tijdelijke middelen uitputten. Het hanenvechten, de wayangs, het dansen der *ronggings* en het dobbelspel beminnen zij hartstogtelijk."

De Nijverheid. Wanneer men in aanmerking neemt, dat de vorderingen der nijverheid te *Balie*, geheel buiten den invloed zijn gebleven van Europesche leiding en aanmoediging, dan voorzeker kan men niet ontkennen, dat de Balienezen den Javanen daarin zijn vooruitgegaan. Zij munten uit in beeldhouwen en het snijden van kunstige figuren; zij hebben zeer goede goud-, zilver- en ijzersmeden; zij vervaardigen geweren, voor welke echter de sloten van elders, doorgaans van *Singapore*, ontboden worden; het staal hunner krissen en pieken wordt, wegens hunne bekwaamheid in het harden, boven de Javasche verkozen; zij vervaardigen hun eigen zout, en de vrouwen zijn ervaren in het spinnen, weven en verwen van katoenen en zijden stoffen.

Landbouw. De rijstteelt is bij de Balienezen op een hoogen trap van volmaaktheid geklommen, en algemeen onderhouden zij hunne velden beter dan de Javanen. De jaarlijksche uitvoer van rijst wordt door eenigen op 11,000 koyangs (330,000 pikols) geschat. (De heer G. P. King geeft dit cijfer echter op niet meer dan 2500 koyangs aan.) Kalappa-olie wordt ook in groote hoeveelheid uitgevoerd, gelijk ook tabak, dingding, huiden, runderen, enz., enz.

Handel. De handel is bij de Balienezen in geene achting, evenmin als de zeevaart. Tot zeerooverij zullen zij derhalve

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

niet ligt overgaan; zij vergenoegen zich met het berooven van gestrande schepen. In vroegere jaren werd er groote handel in slaven gedreven, die veel levendigheid aan het eiland gaf, wijl de Baliesche slaven, even als de Makassaren, de gezochtste uit den archipel waren. De handel geschiedt meestal door tusschenkomst van vreemdelingen, Chinezen en Boeginezen (*Bandar* genaamd), die echter zelf nimmer eenigen voorraad bezitten, maar eerst op het oogenblik der navraag de gewenschte artikelen in het klein op de bazars opkoopen. De betaling door ruiling wordt doorgaans verkozen boven die in specie.

De Godsdienst. De godsdienst der Balienezen is een verbasterd *Hindoëisme;* de indeeling in kasten is de volgende: de *Brahmanen* of priesterkaste, die de hoogste in aanzien is; de *Satria's* of de kaste waaruit de vorsten en krijgsbevelhebbers getrokken zijn, zij is de tweede in aanzien; de *Wasia's*, tot welke de landlieden en kooplieden behooren, zij is de derde in aanzien; (1) de *Soedra's*, deze bevat de kunstenaars, de arbeiders en bedienden, zij is de laagste of vierde klasse. Eindelijk heeft men nog de *Tjendala's* of kaste der uitgeworpenen, wier leden onrein zijn, buiten gemeenschap met hunne medemenschen worden gehouden, en de buitenste omgeving der dorpen moeten bewonen. De pottenbakkers, verwers en handelaren in leder enz., behooren tot die verworpelingen.

Even als bij de *Hindoes*, bestaat ook hier het gebruik, dat de vrouwen zich met de lijken harer mannen doen verbranden. Men beweert, dat het in onbruik geraakt, en zich thans nog maar uitstrekt tot de vorstelijke familiën.

---

(1) Op dezen regel schijnen uitzonderingen te bestaan. Zoo zijn de vorsten van *Karang-Assam* geene *Satria's*. Zij behooren tot de kaste der *Wasia's*.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De heer VAN DEN BROEK was in 1818 getuige van dusdanig menschenoffer. Hij verhaalt, dat eenige dagen voor zijne aankomst zulk eene gruwelijke plegtigheid had plaats gehad, bij welke vijf-en-dertig vrouwen op het lijk van den vorst verbrand werden. CRAWFURD spreekt van eene andere dier godsdienstige plegtigheden, die gedurende zijn aanwezen te *Balie* plaats had, bij welke vier-en-zeventig vrouwen geofferd werden.

DE PRIESTERS EN DEWA-AGONG. De Brahmanen zijn te *Balie* zeer in aanzien en hebben eenen grooten invloed op volk en vorsten. Hunne kaste is de meest bevoorregte en staat zelfs boven die der vorsten in aanzien. De vorst van *Klonkong* maakt alleen uitzondering op den bovenstaanden regel, welke, hoewel geen *Brahmaan* zijnde, door erfregt het geestelijke opperhoofd van *Balie* is, en als zoodanig den titel voert van *Dewa agong betara*. De overige vorsten bewijzen hem groote eer en raadplegen hem in alle gewigtige voorvallen, waardoor hij grooten invloed op de staatkundige handelingen der vorsten en de gebeurtenissen des lands verkrijgt. Als wereldlijke gezaghebber voert hij den titel van *Tjokorda*, en beweert hij het gezag over *Balie* en *Lombok* te bezitten. Het is echter bewezen dat de overige vorsten van *Balie* het altijd zoo naauw niet nemen met die oppermagt; zij raadplegen hem wel in alle belangrijke omstandigheden, en nemen hem ook dikwijls als scheidsman in hunne onderlinge twisten, maar gehoorzamen hem slechts dan, wanneer zijne beslissing met hunne belangen overeenkomt, of het hun aan middelen van verzet ontbreekt. In de bemoeijenissen, die de buitenlandsche staatkunde van het eiland betreffen, schuilen zij gaarne achter zijn gezag, om beslissende antwoorden te kunnen ontwijken of de zaken te verwarren, gelijk dit ook steeds heeft plaats gehad met de geschillen tusschen hen en het *Nederlandsche* Gouvernement. Volgens eene aloude gewoonte

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN MUSEUM
PUSAT

XXII:-

140.

De heer VAN DEN BROEK was in 1818 getuige van dusdanig menschenoffer. Hij verhaalt, dat eenige dagen voor zijne aankomst zulk eene gruwelijke plegtigheid had plaats gehad, bij welke vijf-en-dertig vrouwen op het lijk van den vorst verbrand werden. CRAWFURD spreekt van eene andere dier godsdienstige plegtigheden, die gedurende zijn aanwezen te *Balie* plaats had, bij welke vier-en-zeventig vrouwen geofferd werden.

DE PRIESTERS EN DEWA-AGONG. De Brahmanen zijn te *Balie* zeer in aanzien en hebben eenen grooten invloed op volk en vorsten. Hunne kaste is de meest bevoorregte en staat zelfs boven die der vorsten in aanzien. De vorst van *Klonkong* maakt alleen uitzondering op den bovenstaanden regel, welke, hoewel geen *Brahmaan* zijnde, door erfregt het geestelijke opperhoofd van *Balie* is, en als zoodanig den titel voert van *Dewa agong betara*. De overige vorsten bewijzen hem groote eer en raadplegen hem in alle gewigtige voorvallen, waardoor hij grooten invloed op de staatkundige handelingen der vorsten en de gebeurtenissen des lands verkrijgt. Als wereldlijke gezaghebber voert hij den titel van *Tjokorda*, en beweert hij het gezag over *Balie* en *Lombok* te bezitten. Het is echter bewezen dat de overige vorsten van *Balie* het altijd zoo naauw niet nemen met die oppermagt; zij raadplegen hem wel in alle belangrijke omstandigheden, en nemen hem ook dikwijls als scheidsman in hunne onderlinge twisten, maar gehoorzamen hem slechts dan, wanneer zijne beslissing met hunne belangen overeenkomt, of het hun aan middelen van verzet ontbreekt. In de bemoeijenissen, die de buitenlandsche staatkunde van het eiland betreffen, schuilen zij gaarne achter zijn gezag, om beslissende antwoorden te kunnen ontwijken of de zaken te verwarren, gelijk dit ook steeds heeft plaats gehad met de geschillen tusschen hen en het *Nederlandsche* Gouvernement. Volgens eene aloude gewoonte

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

doen zij aan den *Tjokorda* of *Dewa-Agong* eenen eed van bondgenootschap en trouw, die, gelijk hiervoren reeds gemeld is, wel eens geschonden wordt, indien het met hunne belangen overeenkomt, maar ook telkens wordt ingeroepen, wanneer zij dit in hun belang oordeelen. Intusschen heeft de vorst van *Klonkong* eene merkbare suprematie boven de andere vorsten van *Balie* en *Lombok*. De hooge priesters worden *Brahmanen* en de andere *Ida's* genoemd. De vorsten betoonen hun veel eerbied, volgen hunne voorschriften trouw op, en volbrengen met naauwgezetheid de gebeden op eene afgezonderde zitplaats van het paleis. Bij de nadering van eenen *Brahmaan*, staan zij van hunnen zetel op, en blijven in eene eerbiedige houding tot dat hij voorbij gegaan is. De opperpriester en eenige voorname *Goeroe's* of leeraars, hebben altijd hun verblijf in het paleis der vorsten.

De Tempels. De tempels zijn zeer menigvuldig, maar zonder eenige pracht. Het zijn gewoonlijk vierkanten van 50 à 100 voeten, omringd van een muur en verdeeld in twee deelen, die eene buiten- en binnenplaats vormen. De eerste plaats heeft doorgaans twee groote *waringie*-boomen. De tweede is verdeeld in hokjes en nisjes van 6 à 8 voeten in het vierkant, waarin de gebeeldhouwde beelden hunner goden zich bevinden. De voornaamste goden dragen den naam van *Betara*, die van den tweeden rang dien van *Dewa*.

De Dorpen. De dorpen zijn onregelmatig gebouwd. Gewoonlijk zijn zij in vierkanten afgedeeld, die met een 8 à 10 voeten hoogen muur omringd zijn. Binnen dezen muur staan de hutten, stallen, rijstschuren en pondoppo's (opene koepels) van verscheidene familiën door elkander gestrooid. De muren en huizen zijn van gebakken steen of gedroogde klei gebouwd. De huizen worden met *alang-alang*, *atap* of *lontar*-bladen gedekt. De *Kampongs* bevatten niet zelden tot 3000 inwoners.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De Kratons. De vorstelijke verblijven (*kratons*) hebben veel gelijkenis met de kratons van *Java*. Zij zijn door verscheidene pleinen omgeven, die door gemetselde muren van 12 à 15 voeten hoogte en $1\frac{1}{2}$ à 2 voeten dikte gescheiden zijn en door zeer smalle deuren toegang naar binnen verleenen. Het binnengedeelte is weder in vele vierhoeken verdeeld, welke door muren van elkander gescheiden zijn. De deuren die van eene afdeeling naar eene andere leiden zijn te smal, om aan meer dan een persoon te gelijk toegang te verleenen. Op de hoeken dezer afdeelingen staan pendoppo's hoog boven den grond gemetseld, die den vorst dienen om frissche lucht te genieten en ook om tot verblijf van wachten enz. te verstrekken. In oorlogstijden zijn het geschikte oorden voor de verdediging. Uit het bovenstaande blijkt genoegzaam, dat elke kraton en elk dorp vatbaar is voor eene hardnekkige verdediging, dat elk huis en elk erf een afzonderlijk geretrancheerd vierkant vormt, waarvan men zich niet zonder groot verlies kan meester maken, indien de vijand de dorpen, even als de kampong *Beliling* in 1846 verdedigt; dat de verovering van een kraton met meer moeite nog te verkrijgen is, en niet zonder de muren door kanon of mijn geopend te hebben.

De Regeringsvorm. De regeringsvorm is geheel autocratisch. De vorst beslist in alles, hoezeer hij zich naar den schijn door eenen raad van priesters en *goestie's* laat bijstaan. De mindere vorsten handelen in hunne districten even zoo willekeurig als de *radja's* in hun rijk. Zij zijn gemeenlijk broeders of naastbestaanden van den vorst. De *goestie's*, van minderen rang, zijn verwanten des konings in eenen meer verwijderden graad. Zij besturen gewoonlijk een of meer dorpen, namens den vorst.

De Vorsten. Wanneer het niet door de diepe gehoorzaamheid ware, die de vorsten van hunne onderdanen genieten, dan zouden de eerste van de laatsten bijna niet te onder-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

scheiden zijn. Noch beschaving, noch kennis, noch waardigheid, noch verheevenheid in denkbeelden, niets van hetgeen de hooge stand boven den minderen verheft, is bij hen te vinden. De geschiedenis der vorsten van *Balie* en *Lombok*, is eene aaneenschakeling van wreedheid, zedeloosheid en ondeugd. Hun bestuur en de invloed der priesters werken ongunstig op de bevolking, die anders zeer vatbaar zoude zijn, om een vredelievend, vlijtig en landbouwend volk te worden.

De Regtspleging. De regtspleging is zeer gebrekkig. In burgerlijke zaken beslissen de districtshoofden met de hun ondergeschikte dorpshoofden. De partijen hebben beroep op den vorst. In criminele zaken wordt de zaak voor een raad gebragt, waarin de vorst zelf voorzit. Boete, slavernij, kettingslag en de dood zijn de gewone straffen. Pijnbank, marteling of verminking mogen niet worden aangewend. Diefstal aan den vorst of zijne familie gepleegd, wordt met den dood gestraft. De diefstal aan elk ander persoon gepleegd, wordt gestraft met restitutie van het ontroofde, en het dubbele der waarde als boete, wanneer de waarde van het gestolene minder dan tien duiten is. Bedraagt de waarde van het ontvreemde meer dan tien duiten, dan wordt de diefstal met den dood gestraft. Vóór de afschaffing van den slavenhandel, werd zoodanig veroordeelde als slaaf verkocht, waardoor zijn lot niet verergerd werd, daar toch de slavernij in *Nederlandsch Oost-Indie* niet meer is dan eene zachte dienstbaarheid.

De Kusten en Ankerplaatsen. Voor de scheepvaart zijn de *Baliesche* kusten gevaarlijk. De Noord-kust is geheel open voor de Noord-Westewinden, en daarom alleen in de Zuid-Oost-mousson veilig; terwijl de Zuid- en Oost-kusten, door niets gedekt wordende tegen de Zuid-Oostelijke winden, alleen in de West-mousson veilige ankerplaatsen bezitten. Dit gevaar vermeerdert nog, door dien de schepen op eene kabellengte

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zan strand bijna geen grond meer vinden, en dus genoodzaakt zijn om digt aan den wal, op 10, 20, 30 en somwijlen meer vademen te ankeren. De Noordelijke kust heeft, gedurende de Oost-mousson, geschikte ankerplaats te *Beliling*, *Teboenkoes*, *Sangsiet* en *Tjoelik*. Men ankert op een paar kabellengten van den wal, op 20 à 30 vademen. Op de Oostelijke kust heeft men *Oedjong* en *Labocan-Amok*. Deze ankerplaatsen zijn alleen in de West-mousson veilig, in de maanden Julij en Augustus gevaarlijk, en in de Oost-mousson in het algemeen minder zeker. *Padang-Cove* is eene veilige baai in alle jaargetijden; echter alleen voor praauwen, wijl de baai niet meer dan twee vademen diepte heeft. In het rijk van *Klonkong* zijn goede ankerplaatsen te *Kasoemba* en *Lebe;* echter alleen in de West-mousson veilig. *Panti-Timor* is de ankerplaats van *Bali-Badong* in de West-mousson. De nabij gelegene baai van *Toebang*, is eene zeer veilige ligplaats voor praauwen. Voor ra-schepen is zij niet te gebruiken, wegens de menigte klippen, welke den ingang moeijelijk maken. Het is hier, dat in 1841 het *Nederlandsche* schip *Overijssel* strandde. *Panti-Barat*, aan de West-kust van het schier-eiland *Bali-Badong* gelegen, is de haven van *Badong*, gedurende de Oost-mousson. Behalve de reeden van *Panembangan* en *Prantjak*, heeft men geene andere ankerplaatsen op de Westelijke kust des eilands. Te *Prantjak* kunnen de schepen voor de rivier van *Djembrana* ankeren op 10 à 15 vademen (modder met zand). Bij hoog water staat er 8 voeten water op de bank. De rivier is diep en bevaarbaar op grooten afstand van de monding.

Strijdbare Magt. Volgens de berigten van de heeren Roorda van Eysinga en Zollinger, zoude men veel moeten afdingen op het cijfer der weerbaarheid, dat aan *Balie* wordt toegewezen. De laatste meent, dat daaronder kinderen van 10 à 12 jaren geteld worden, hetgeen ook door den

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

heer Roorda beweerd wordt, die vermeent dat het door de Balienezen opgegevene getal van 200,000 gewapende mannen veilig op 40,000 kan worden teruggebragt. Volgens hem (land en volkenkunde, II boek), zoude niets gemakkelijker zijn, dan de verovering van *Balie*, daar de Balienezen, zonder taktiek en van kinderlijke vrees voor *Europische* vuurwapenen en ruiterij vervuld, spoedig in verwarring zouden gebragt zijn, en hunne talrijke, doch onregelmatige legerbenden op de vlugt geslagen worden. De heer King nogtans, beweert geheel het tegendeel en verzekert, dat de weerbaarheid van *Balie* kan geschat worden als volgt:

Klonkong met *Paijangan*	10,000	gewapende mannen,
Karang-Assam	25,000	„ „
Beliling en *Djembrana* .	18,000	„ „
Badong	22,000	„ „
Gianjar	35,000	„ „
Mengoei	35,000	„ „
Tabanan	70,000	„ „
Banglie	5,000	„ „

Zelden, zegt de heer King, zijn de legerbenden der Balienezen uit jonge lieden zamengesteld; men telt onder hen in tegendeel vele oude krijgslieden, die menigen strijd bevochten hebben. De hoofden alleen worden door een vijftiental jongelingen gevolgd, die hunne mondbehoeften dragen, en zoowel op *Lombok* als op *Balie*, kan men veilig de bevolking, naar evenredigheid, van vijf personen voor een volwassen man berekenen. Een onafgebroken verblijf van veertien jaren onder de Balienezen, en het werkdadig deelnemen aan eenige hunner oorlogen op het eiland *Lombok*, geven veel stof tot vertrouwen aan deze bewering.

De Wapening. Wanneer de vorsten in eenigen oorlog

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

gewikkeld zijn, komen op hunne oproeping alle onderhoorige vorsten met de geheele weerbare bevolking onder de wapenen. Elk man is gewapend met een kris en lans, of met een geweer, welke beide laatste hij van den vorst ontvangt. De heer KING geeft het getal geweren op, als een geweer op tien lansen in de rijken *Beliling*, *Karang-Assam*, *Klonkong*, *Gianjar* en *Badong*, en als een op twintig in de rijken *Mengoei*, *Tabanan* en *Banglie*. Volgens dezen maatstaf zoude de bewapening van *Balie* zijn: 200,000 lansen en 20,000 geweren. Veldgeschut en ruiterij is bij de Balienezen niet bekend; maar hunne versterkingen zijn altijd rijkelijk voorzien van kanons en *lilla's*. (Draaibassen.) De geweren worden meestal door radsloten met lonten afgeschoten. Evenwel zijn in de laatste jaren veel geweren met silexsloten van *Singapore* ingevoerd. De *Goestie* DJIELANTIEK, rijksbestuurder van *Beliling*, heefteen vrij talrijk korps scherpschutters met bussen bewapend, opgerigt.

VERSTERKINGEN. In het maken van versterkingen zijn de Balienezen zeer bedreven. Gewoonlijk maken zij hunne borstweringen van aarde, steen en hout, hier en daar van een uitkijk voorzien. Voor de borstweer wordt *bamboe-doeri* geplant. Grachten worden zeldzaam gemaakt. De versterkingen te *Singa-Radja* en *Djagar-Aga* maken hierop eene uitzondering; van deze heeft men berigt, dat ze van diepe grachten voorzien zijn. De accessen, naar de versterkingen, worden altijd met *borangs* (voetangels) beplant. Zij geven den naam van *Kotta-Coorong* aan eene cirkelvormige schans met slechts een versterkten ingang voorzien. De *Boolan-Boolan* of *Pauw-Pauw*, zijn kleine half ronde en gewone lunetten met aarden wallen van twee tot vier voeten hoogte. Zij worden als veldwerken op de nadering der bedreigde stellingen aangelegd.

DE TAKTIEK. Hunne legers zijn gewoonlijk verdeeld in eene voorhoede, een hoofdkorps met twee vleugels en eene

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

achterhoede. De vorst is altijd in het centrum. In taktiek, zijn de Balienesche bevelhebbers, groote beminnaars van tournerende bewegingen. Zij trachten ten allen tijde den vijand in den rug of in de flank aan te grijpen. Deze aanvallen, die gewoonlijk geopend worden door de zoogenaamde amokloopers (voorvechters, die geheel in het wit gekleed zijn en hun leven ten offer der overwinning brengen), zouden door hunne woestheid onwederstaanbaar zijn, zoo zij met orde en zamenhang gedaan werden. Tot opening van het gevecht worden de schutters *en tirailleur* gezonden; de piekeniers blijven alsdan in geslotene orde onder de aanvoering hunner hoofden, buiten de schootsverheid der vuurwapenen, het tijdstip tot den aanval met de lans afwachten. Wanneer dit oogenblik door de tirailleurs voorbereid is, marcheren de piekeniers vooruit, en de tirailleurs treden dan langs de intervallen terug. De aanvallende massa heeft al het aanzien eener Grieksche phalanx. Blijft de tegenpartij staan, dan volgt er een bloedig gevecht. In hunne onderlinge oorlogen geschiedt dit nogtans zelden, en alleen wanneer de terugtogt afgesneden is. Gewoonlijk wijkt eene der partijen na het tirailleurgevecht, of de overwinning wordt beslist door eene overvleugeling op eene der flanken, welke de aangevallene nimmer weêrstaat. De vorsten voeren tot onderscheidingsteeken twee groote payongs, die onder de benaming van *payong-agong* bekend zijn. De voornaamste goesties hebben een dusdanige payong. Gedurende het gevecht blijven zij onder de payongs niet staan, die dan slechts strekken om de standplaatsen der verschillende korpsen aan te wijzen. In den regel zijn de vorsten slechts aanschouwers van het gevecht, maar in geval van verrassing, nemen zij daaraan deel, en dan met volharding. Het is onteerend voor de hoofden om te vlugten, zoo zij eenmaal handgemeen zijn geworden. In het algemeen zijn de Balienezen dapper, hoezeer zij, even als alle oostersche vol-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ken, door de zorgeloosheid van hunne bewaking, zich voor overrompeling slecht beveiligen, en dan door panischen schrik zich laten overvallen. De dapperste onder de Balienezen, zijn die van *Banglie*; na hen, die van *Karang-Assam* en *Beliling*. Hunne hoofden zijn zij in het gevecht zeer getrouw; zoo lang deze staan wijkt geen Balienees, en honderde malen heeft men hen hun leven zien offeren, om dat hunner hoofden te redden, of hunnen terugtogt te beschermen. De geschiedenissen van *Balie* en *Lombok*, die zoo zeer aan elkander verwant zijn, leveren vele voorbeelden op van bloedige oorlogen, dapper bevochten overwinningen of lang bestredene nederlagen. De gewone aanval met de piek, wordt *amok* genoemd. Er is echter bij de Balienezen nog eene andere soort van *amok*, die geheel eigenaardig en nationaal is; zij noemen die *poopotan*. Deze is een doodelijke aan wanhoop grenzende strijd. De hoofden, indien zij *poopotan* willen maken, kleeden zich geheel in het wit; zij snijden de steel hunner lansen voor een gedeelte af, om die beter te kunnen handteren, en na hunne vrouwen en kinderen van het leven te hebben beroofd, loopen zij woedend op den vijand in. Indien zij de zege, in weerwil hunner wanhopige dapperheid, niet behalen, dan sterven zij, maar laten hunnen vijand de overwinning duur betalen. Is de vorst bemind, dan wordt hij gewoonlijk bij dusdanige *poopotan*, door 250 à 300 man gevolgd, die allen tot den laatsten adem vechten. De kleeding der krijgslieden is een rood vest zonder mouwen. Een lang wit kleed, dat tot de knieën of daar beneden reikt, is in het algemeen het bewijs dat men willens is tot het uiterste te vechten.

Onze Bondgenooten. Het rijk van *Badong* was in vriendschapsbetrekkingen met het *Nederlandsch-Indische* Gouvernement, en had ook zijne hulp aan hetzelve toegezegd. Maar wijl de vorst van *Badong* (*Goestie* Gedeh Ngoerah Kassiman), door zijnen eed aan den *Dewa-Agong* van *Klonkong* ver-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hinderd werd, om de wapenen tegen denzelven regtstreeks te voeren, zoo bestond zijne hulp slechts in eene weinig beduidende gewapende onzijdigheid. In een gelijksoortig onvruchtbaar bondgenootschap stonden wij ook met het rijk van *Tabanan*. Het rijk van *Gianjar* was aanvankelijk onzijdig, maar later en nog vóór den aanvang van den veldtogt, sloot de vorst van dat rijk een verbond met den vorst van *Klonkong*, om hulp en bijstand gedurende den ophandenen veldtogt te verleenen. De vorst van *Banglie* (Gedeh Takabon), die den naam draagt van een der beste regenten van *Balie* te zijn, en zijn klein rijk met klem te regeren, is de eenigste vorst, welke aan den *Dewa-Agong* niet door eenen eed gebonden is. Hij is sedert lang met de vorsten van *Klonkong*, *Gianjar*, *Karang-Assam* en *Beliling* in vijandschap. Al deze vorsten hebben hem op onderscheidene tijdstippen beoorloogd, en nu onlangs in 1845 de beide laatstgenoemden. Te zwak om zijne magtige naburen te beoorlogen, moet hij zich tot de verdediging bepalen, waartoe de ligging van zijn landje, dat van af zijne bergtoppen, al de omliggende rijken domineert, en slechts door moeijelijke bergpassen toegankelijk is, zich bijzonder goed eigent. De vorsten van *Klonkong* en *Gianjar*, die eens hunne strijdmiddelen vereenigd hadden, om *Banglie* te veroveren, hebben dit kunnen ondervinden. Toen hunne magt de defilé's doorgetrokken was, welke *Banglie* van de Zuidelijke benedenlanden scheidt, en bereids moord en plundering in een der grensdorpen gebragt had, werd dezelve door dit dappere bergvolk met zoo veel woede aangegrepen, dat zij overhaast moest terugtrekken. Tegen de défilé's aangedrongen, eindigde deze oorlog met een geweldig verlies ten nadeele der aanvallende partij. Een bondgenootschap met dezen vorst, om de aangevallen rijken in den rug te bedreigen, terwijl zij door ons in front werden aangevallen, zoude niet zonder waarde geweest

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zijn. De Nederlandsche regering had daartoe pogingen aangewend, die ook gedeeltelijk aangenomen zijn. Maar even als de overige vorsten, was ook die van *Banglie* ongenegen, om dadelijk in het strijdperk te treden. De vrees voor de reactie, die na onzen terugkeer naar *Java* zoude uitbreken, hield hem terug.

De weerbaarheid der vijandige Rijken. De weerbare magt onzer vijanden naar den maatstaf van den heer King bedroeg:

Klonkong . .	9,000	lansen,	1,000	geweren.
Gianjar . .	31,500	„	3,500	„
Mengoei . .	33,300	„	1,700	„
Karang-Assam	22,500	„	2,500	„
Beliling . .	16,200	„	1,800	„

Tegen eene der rijken *Beliling* of *Karang-Assam* opererende, konden de strijdkrachten van *Beliling* en *Karang-Assam* zich vereenigen met een gedeelte van *Klonkong* en *Gianjar*, hetwelk deze magt zonder eenige inspanning gemakkelijk op 20 à 30 duizend strijdbare mannen konde brengen. Opereerde men tegen *Klonkong*, dan konden de legerbenden van *Karang-Assam*, *Klonkong*, *Gianjar* en *Mengoei*, zich tot onderlingen bijstand vereenigen. Tot de verdediging van de liniën van *Klonkong*, hadden ligtelijk 30 à 40 duizend man kunnen worden bijeengebragt. Al wat men van de vorsten vernomen had, was niet geëigend om hunne eigenschappen te doen uitblinken. Eigenschappen, die geschikt konden zijn om hardnekkig de nationaliteit der Balienezen te verdedigen, werd aan geen van allen toegekend. Zij hadden den naam van lui, dom en vadzig te zijn; hunnen tijd door te brengen met hanenvechterij, in stede van dien aan regeringszaken toe te wijden; gehecht te zijn aan misbruik van opium en ander

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zinnelijk genot. Daarbij beweerde men, dat zij hebzuchtig, willekeurig en wreed waren, dat de bevolking hen haatte, en niets liever verlangde dan eene Europesche invasie, en hare vorsten van den troon gejaagd te zien. Deze berigten deden vermoeden, dat de komst der Nederlandsche troepen te *Balie* door het volk verlangd werd; dat het volk, getrouw aan deszelfs aangeborene gehoorzaamheid, wel te wapen zou komen, maar toch de zaak der vorsten slechts met laauwheid verdedigen. Men maakte zich daarom niet bezorgd voor de groote meerderheid der strijdkrachten des vijands, noch voor het voordeel, dat hij uit den defensieven oorlog, onder begunstiging zijner goed versterkte stellingen verkreeg. Onze betere bewapening, onze meerdere krijgskunde en de sympathie des volks, zouden dit alles wel te boven komen. Hoe bitter men zich ook later te leur gesteld heeft gezien, zoo mag deze misrekening toch aan niemand geweten worden. Die denkbeelden liggen zoo in den aard van ons gevoel van superioriteit opgesloten, dat een iegelijk daarin deelde.

De Goesti Djelantiek. Één man echter stond onder de Balienezen bekend, als een man van energie, vol beleid en liefde voor zijn geboorteland. Het is *Goesti* Djelantiek, oom en Rijksbestuurder van den vorst van *Beliling*. Men verhaalt dat in eene der bijeenkomsten, tusschen den Nederlandschen Commissaris en den vorst van *Beliling*, deze laatste door eerstgenoemden herinnerd zijnde, dat hij zijn rijk slechts regeerde onder de opperheerschappij van den Gouverneur-Generaal, en aan dezen hulde verschuldigd was, *Goestie* Djelantiek met fierheid en waardigheid zoude hebben uitgeroepen: "Zoo lang ik leef, zal dit nimmer geschieden!„ Zijne latere handelingen hebben aan dit gezegde ten volle beantwoord. Door hem werden *Singa-radja* en *Djagar-aga* op eene geduchte wijze versterkt, wapens aangemaakt en munitiën gekocht. Het gevolg heeft ook

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

bewezen, dat hij zijn leven niet te veel achtte, om de zaak die hij voorstond te doen zegevieren. Hij is voor *Balie*, wat Abdel-Kader langen tijd voor *Algiers* geweest is.

Aard der vijandelijke Sterkten. Omtrent de vijandelijke versterkingen, had men de navolgende berigten. De Kapitein Schwenck, militaire Kommandant te *Beliling*, had, onder voorwendsel van te jagen, meermalen de versterkingen bezocht, die op ruim een kanonschotsafstand van de redoute, ter verdediging van *Singa-radja*, waren aangelegd. Zij bestonden in eene lange dubbele linie, van achteren open en voorzien van diepe grachten (30 v°. diep). De borstweer was nagenoeg 10 à 12 voet hoog, dik en steil opgezet, voorts gepalissadeerd en gefraiseerd, en omringd van ranjoes en eene haag van bamboe-doerie. Deze beletselen werden geacht zeer moeijelijk te zijn om op te ruimen. De genoemde linie lag benoorden van *Singa-radja*, dat drie engelsche mijlen van strand verwijderd is. De werken, die op de plaats zelve waren aangelegd, kende men niet; men wist alleen, dat ze bestonden en gesloten waren. De versterkingen te *Djagar-aga*, werden opgegeven voor geslotene werken, omringd van grachten, de regtervleugel leunende aan een steil ravijn van 600 voeten diepte, de linkervleugel aangesloten aan een ravijn van 1500 voeten diep, en beiden niet om te trekken, noch bruikbaar voor eene kolonne met artillerie. Of deze sterkten van kanon voorzien waren, wist men niet zeker; het werd evenwel vermoed. Een inlander gaf op, dat er twintig kleine stukken en lilla's in de voornaamste versterkingen waren. Er bestond geen andere toegang tot *Djagar-aga* dan in het front der aangelegde versterkingen; men had echter een sterk vermoeden, dat van uit *Boenkoelan*, nagenoeg 3 engelsche mijlen Oostelijk van *Sangsiet*, een weg in den rug of in de flank der stellingen voerde. Hoe onvolmaakt ook, waren dit de eenigste berigten,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

die men had kunnen bekomen. Wat er tot de verdediging der vorstelijke verblijfplaatsen te *Klonkong* en *Karang-Assam* gedaan was, bleef geheel onbekend, hoezeer men wel op middelen bedacht was geweest, om de topographische kennis te vermeerderen. De Luitenant-Kolonel Baron A. H. W. DE KOCK en de Kapitein-Ingenieur E. C. C. STEINMETZ, hadden zich, met Z. M. stoomschip *Vesuvius*, naar *Balie* begeven om eene verkenning langs de kusten te doen, en zoo veel mogelijk berigten in te winnen. Het omstandige, door deze beide Officieren geleverde berigt, hield in substantie het volgende merkwaardigs in: bijna allerwege waren de strandplaatsen zonder belangrijke verdedigingsmiddelen. De landingsplaatsen te *Lebe*, *Kasoemba*, *Padang-Cove* en *Laboen-Amok* waren wel van versterkingen voorzien, maar dezelve werden niet belangrijk genoeg gevonden om de kanonnade der oorlogschepen te wederstaan. *Oedjong*, de haven van *Karang-Assam*, maakte hierop eene uitzondering. Men vond daar eene uitgestrekte linie, die, te oordeelen naar de embrassuren, welke men ingesneden vond, met kanon moesten bewapend worden. De linie had bijna eene engelsche mijl uitgebreidheid. Zij steunde met den regtervleugel aan eene digt bij strand gelegene dessa, en met haren linkervleugel aan *Oedjong*, welke dessa aan strand ligt. Het centrum was terug getrokken en buiten bereik van het kanonvuur der schepen gelegen. Deze versterkingen, goed verdedigd zijnde, zouden eene landing op dat punt zeer moeijelijk gemaakt hebben.

Hiermede eindigt de kennis, die men omtrent *Balie* en de Balinezen opgedaan had. Gaan wij thans voort met een verhaal der verdere gebeurtenissen te geven.

Terwijl door den Luitenant ter zee 1e klasse, O. G. VAN HOOGENHOUCK TULLEKEN, het ultimatum der Indische regering

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

naar *Balie* overgebragt werd, werd aan de zamenstelling en uitrusting der expeditionaire troepen de laatste hand gelegd. Volgens het Gouvernementsbesluit van den 7 Maart 1848, Litt O, Geheim, zoude de landingsmagt bestaan in de onderstaande troepen:

a. Infanterie.

13e Bataillon: 2 Komp. *Europeanen*, 4 Komp. *Madurezen*;
3e Bataillon: 2 Komp. *Europeanen*, 1 Komp. *Afrikanen*,
3 Komp. *Javanen* en 20 walbusschutters.

Artillerie.

Twee halve berg-batterijen.

Sappeurs.

Een detachement van 90 man.

Kavallerie.

Een detachement van 25 man.

Hulptroepen van *Madura*.

300 man Infanterie en 500 koelies.

b. Er was bepaald, dat deze magt zoude worden verdeeld in vier kolonnen, ieder sterk:

1/2 Bataillon Infanterie;
60 man hulptroepen van *Madura*;
2 stukken geschut;
15 Sappeurs;

en eene reserve van:

20 walbusschutters;
4 mortieren;
30 Sappeurs;
60 man hulptroepen van *Madura*, en
25 man Kavallerie.

c. Voor het overbrengen der troepen werden bestemd: voor het 1e Bataillon Infanterie van *Batavia*, 3 *Europesche* schepen, of wel een fregat en twee transportschepen; voor het 3e Bataillon Infanterie van *Sourabaya*, 3 *Europesche* schepen;

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

voor de Artillerie met een gedeelte van het Materieel, de paarden, de Sappeurs en de Kavallerie van *Samarang*, 2 *Europesche* schepen en 2 stoomschepen;

voor de zieken en gekwetsten, een groot schip of wel eene korvet;

voor de hulptroepen en koelies van *Madura*, de noodige *Arabische* schepen;

voor den staf te *Batavia*, een stoomschip, hetwelk tevens behulpzaam zou zijn in het slepen en in positie brengen der schepen.

d. Voor de zeemagt bij gemelde expeditie werd bepaald: dat voor alle diensten als oorlogsvaartuigen, tot het slepen, tot het transporteren van enkele kolonnes en tot de landingen, behalve het bovengemelde fregat of korvet of wel beide, en de mede vermelde drie stoomschepen, nog zouden worden bestemd, zoo mogelijk, een vierde stoomschip, en voorts:

4 kleine brikken of oorlogschoeners; en voor de landing:

12 kruispraauwen;

8 praauwen mayang;

4 vlotten.

Eindelijk werd voorgeschreven, dat in de contracten, tot inhuur van particuliere schepen aan te gaan, de voorwaarde zoude moeten worden opgenomen, dat de sloepen derzelve ook voor de landing beschikbaar zouden zijn.

Aan den Generaal-Majoor provisioneel Kommandant van het *Oost-Indisch* leger, en aan den Schout-bij-nacht Kommandant van Z. M. zeemagt in *Oost-Indie* en Inspecteur der Marine, werd opgedragen om al de zaken, de expeditie tegen *Balie* betreffende, gezamentlijk te behandelen, met de magtiging om alle zoodanige maatregelen te nemen, als hun in het belang der zaak noodig zouden voorkomen, zonder voor elke handeling bijzondere autorisatie te verzoeken. Tot dat einde werd voorloopig eene som van *f* 100,000

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

beschikbaar gesteld, om op de magtiging van de Kommandanten van het leger en der zeemagt, onverwijld al de betalingen te doen, die tot de bestrijding der kosten van de expeditie noodig waren. Bij een besluit van 17 Maart 1848 N°. 1, werd de Generaal-Majoor provisioneel Kommandant van het *Oost-Indisch* leger, Jonkheer C. VAN DER WIJCK, benoemd tot Kommandant der expeditie tegen *Balie*, en tevens tot Gouvernements-Commissaris, gedurende al den tijd, dat de expeditie onder deszelfs bevelen zoude staan; de Luitenant-Kolonel A. H. W. BARON DE KOCK, werd als mede Commissaris benoemd, met bepaling, dat hij als zoodanig alléén zoude optreden, na het vertrek van den eerstgenoemden. De kapitein der Artillerie, Jonkheer T. VAN CAPELLEN, Adjudant van Z. Ex. den Gouverneur-Generaal, werd aan den bevelhebber der expeditie toegevoegd, om getuige te zijn van de krijgsverrigtingen, den Gouverneur-Generaal daarvan de tijding over te brengen, en al de details mede te deelen, die in het rapport niet konden worden opgenomen. Voor de maritieme divisie werden de hieronder volgende schepen aangewezen:

Z. M. fregat *de Rijn*, Kapitein ter zee J. A. JÖHR, die Kommandant werd benoemd der maritieme divisie;

Z. M. stoomschip *Hekla*, Kapit.-L^t. J. W. STERK;

„ „ *Merapie*, L^t. 1^e kl^e. C. G. VAN HOOGENHOUCK TULLEKEN;

Z. M. stoomschip *Vesuvius* „ „ H. CAMP;

„ „ schoener *Dolphijn*, L^t. 1^e. kl^e. J. BERGHUIS;

„ „ „ *Argo* „ „ J. H. MATHIJSEN;

„ „ „ *Circe* L^t. 2^e kl^e. J. M. BRUTEL DE LA RIVIÈRE;

benevens de Gouvernements-schoener *Doris*, 1^e Gezaghebber J. B. OLIJVE LOUBRIAT; tien kruisbooten, waarvan twee van den Sultan van *Sumanap*, 12 praauwen mayang en eenige vlotten tot het doen der landing. Voor transport-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

schepen werden ingehuurd de *Nederlandsche* koopvaardijschepen:

Amboina	Kapitein	E. Bergman;
A. R. Falck	„	L. A. J. Boulet;
Anna Margaretha	„	J. J. S. Ruhl;
Pieter Floriszoon	„	J. S. Begeman Sietzes;
Van Galen	„	C. Dekker;
Staatsraad Baud	„	F. M. Carsjens;
Minerva	„	J. van Boven;
Anna Elisa	„	C. J. Jaskie;
Maximiliaan Theodoor	„	D. Boelhouwer;
Nassau	„	C. F. Eylerts;

en de *Nederlandsch-Indische* schepen, zoogenaamde kustvaarders:

Hector	Kapitein	G. R. Curtis;
Fatool-Barie	„	Sech. Hoessin Bin Osman.

De expeditie was bijna tot het uitzeilen gereed, toen in de tweede helft der maand April, met de overlandmail de tijding aankwam van den opstand, die in *Parijs* in de maand Februarij 1848, was uitgebroken, en de daaruit ontstane gevolgen in het overige gedeelte van *Europa*.

Deze onverwachte tijding gaf aanleiding, dat de regering, op de veiligheid van *Java* bedacht, eenige verandering bragt in de zamenstelling der maritieme divisie. Z. M. fregat *de Rijn*, moest ter reede van *Batavia* gestationneerd blijven. De Kapitein-Luitenant ter zee J. W. Sterk, Kommandant van Z. M. stoomschip *Hekla*, kreeg, in stede van den Kapitein ter zee J. A. Jöhr, het kommandement over de maritieme divisie. Het denkbeeld om *Balie*, na de verovering, bezet te houden tot waarborg der rust, en tot voorkoming van reactie, werd opgegeven. De Kommandant der expeditie en Gouvernements-Commissaris, kreeg last om de operatiën te beperken, tot eene bestrafling van de trouwelooze vorsten, en voorts de zaken zoodanig te regelen,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dat zij de minst mogelijke vermindering van militaire magt op *Java* zouden veroorzaken. Mogelijk wâre uit een maatregel van voorzigtigheid de expeditie geheel opgegeven, om beter voor de verdediging van *Java* te kunnen zorgen, ingeval het gevolg der gebeurtenissen in *Europa*, *Nederland* in eenen oorlog mogt hebben verwikkeld, gelijk men vrij algemeen dacht dat gebeuren zoude, indien de nieuwe *Fransche* republiek tot het stelsel van propaganderen overging; maar vele overwegingen moesten de regering overhalen, om hoe spoediger hoe beter de *Baliesche* kwestie ten einde te brengen. De voornaamste waren, dat de zoo ver gevorderde toerustingen, die algemeene bekendheid bekomen hadden, niet wel konden gestaakt worden, zonder de vorsten van den *Nederlandsch-Indischen* Archipel, de begoocheling over de uitgebreidheid onzer magt te ontnemen, indien gebeurtenissen, welke in *Europa* voorgevallen waren, zoodanigen invloed konden hebben, dat men had moeten afzien van de bestrafling, die men weêrspannige vorsten had toegedacht, wegens niet onbelangrijke grieven en beleedigingen, der *Nederlandsche* Souvereiniteit aangedaan; dat, ingeval van ernstige verwikkelingen in *Europa*, nu meer dan immer te vreezen was, dat eenige naburige mogendheid zich de weêrspannigheid van de *Baliesche* vorsten zoude ten nutte maken, om aldaar geheime agenten te zenden, ten einde al meer en meer de *Balienezen* aan onzen invloed te onttrekken, en dat eiland tot eene stookplaats van onrust voor de *Nederlandsche* bezittingen, en voornamelijk voor het naburige *Java* te maken; eindelijk ook, dat men niet twijfelde of de bestrafling der *Baliesche* vorsten, en hunne ontzetting van den troon zouden handelingen zijn, die niet meer dan weinige weken tijds vorderden. Om dit laatste goed te begrijpen moet men weten, dat volgens de geprojecteerde operatiën, de expeditie reeds omstreeks half Mei eene demonstratie tegen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Beliling zoude moeten verrigten, om de strijdkrachten van *Karan-Assam* daar heen te trekken; den 23 Mei of daaromtrent te *Laboean-Amok* debarkeren, om tegen *Klonkong* en *Karang-Assam* te opereren. Tegen het einde van Junij of den aanvang van Julij, dacht men den oorlog geëindigd te hebben. Het blijkt dat op de medewerking der bevolking gerekend was. Er werd derhalve last gegeven, om de toebereidselen der expeditie te bespoedigen, zoodanig, dat zij dadelijk na het antwoord op de manifesten, in geval dit weigerachtig was, zoude kunnen vertrekken. *Bezoekie* als verzamelplaats voor de schepen aangewezen zijnde, zoo konde daar nog de aankomst der volgende landmail afgewacht worden, om te beoordeelen of de geprojecteerde expeditie, ten gevolge van de ontvangene tijdingen, nog zoude kunnen worden ondernomen. Eerst den 21 April, kwam bij het hoofdkwartier de tijding, dat door de vorsten van *Klonkong* en *Karang-Assam* antwoorden waren gegeven, ontwijkend van inhoud en onwelvoegelijk in den vorm, en dat de vorst van *Beliling* geenerhand antwoord had doen geven. Hierop volgde op den 24 April het Gouvernements-besluit van den 22 April 1848, Litt. W. geheim, hetwelk den staat van oorlog met *Balie* bekend maakte, en den last inhield, om de expeditie onverwijld te doen vertrekken. Reeds den 29 April werd het 13e Bataillon Infanterie, na door Z. Ex. den Gouverneur-Generaal te zijn geïnspecteerd, ingescheept op de *Nederlandsche* koopvaardij-schepen *Amboina*, *Falck* en *Anna Margaretha*, die dadelijk onder zeil gingen naar *Bezoekie*, de eerste verzamelplaats. Den 30 April vertrok de Opperbevelhebber naar *Samarang*, om het embarkement der Artillerie en Kavallerie te regelen, die op den 8 en 9 Mei ingescheept werden op de schepen *Minerva* en *Anna Elisa*. Deze beide schepen bekwamen, behalve het materieel en het personeel aan manschappen, elk 70 à 80 paarden, die allen op het dek

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

moesten gestald worden. Geen zeil kunnende voeren, werden zij gesleept door Z. M. stoomschepen *Hekla* en *Vesuvius*. Den 11 Mei te *Sourabaya* aangekomen zijnde, werden door den Opperbevelhebber nog verscheidene maatregelen van voorzorg genomen, die ter gelegener tijd zullen vermeld worden. Na order gegeven te hebben, om het 3e Bataillon Infanterie en het zich te *Sourabaya* bevindende detachement Sappeurs, op den 19 Mei te doen embarkeren op de schepen *Pieter Floriszoon*, *van Galen* en *Staatsraad Baud*, zoo mede de hulptroepen en de koelies van *Madura* op de schepen *Maximiliaan Theodoor*, *Nassau* en *Fatool-Barie*, vertrok de Opperbevelhebber den 16 Mei naar *Bezoekie*, om er de verzameling der geheele expeditie af te wachten, en de laatste hand aan de voorbereidingen derzelve, zoo wel staatkundige, als militaire, te leggen.

Hieronder volgt de zamenstelling der expeditie, zoo als dezelve bij onderscheidene besluiten was vastgesteld:

Generaal Maj. Jonkhr. C. van der Wijck, Opperbevelhebber en Gouvernements-Commissaris.

Kapitein Jonkhr. T. van Capellen.
Kapitein E. C. F. Happé.
1e Luiten. Jonkhr. H. J. van der Wijck.
} Adjudant. van den Opperbevelh.

Luiten. Kolon. Bar. A. H. W. de Kock, Tweede Kommand. en Gouvern.-Cs.
1e Luiten. L. Rijsendaal, Adjudant van den tweeden Kommandant.
Luitenant Kolonel J. van Swieten, Chef van den Staf.
Ridmeester S. von Stampa, Sous-Chef van den Staf.
2e Luitenant W. Beijerinck. Adjoint van den Staf.
Kapitein E. C. C. Steinmetz, Chef der Genie.
1e Luitenant L. H. Deeleman, Adjoint bij de Genie.
Diriger. Offic. van Gezondh. G. Wassink, Chef van de Geneeskund. dienst.
Adjunct Intendant M. van Weddinge, Chef der Militaire Administratie.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

LANDMAGT.

NAMEN DER KORPSEN.	NAMEN DER KOMMANDANTEN.	Offic. Europeanen.	Offic. Inlanders.	Manschap. Europeanen.	Manschap. Afrikanen.	Manschap. Inlanders.	Totaal. Officieren.	Totaal. Manschapp.	Paarden.	Aanmerkingen.
Staf der expeditie . . .	Genl-Majr. Jhr. C. v.d.Wijck.	13	.		.	.	13	.	14	Aan elke der 4 Kolonnes was een Offic. van Gezondh. toegevoegd. De Dirigd. Offic. van Gezondh. mitsgaders de Offic. van Gezondh. Serlé en Meijer, waren voor de dienst der ambulance bestemd. De Onder-Offic. en manschappen, die hiervoorkomen, zijn hospl.geëmploijeerden; bij elke Kolonne was een Offic. van Administratie ingedeeld.
Geneeskundige dienst . .	Dd Off.v.Gez. 1 kl. H. Wassink.	7	.	20	.	26	7	46	1	
Militaire Administratie . .	Adjt.-Intt. M. v. Weddinge	5	.	.	.	.	5	.	1	
1e Kolonne.										
Regter half 13e Batn. Inf.	Luitt.-Koll.	14	.	145	.	225	18	430	1	
Hulptroepen van *Madura*.	J.B.J. Sutherland.	.	4	.	.	60				
2e Kolonne.										
Linker half 13e Batn. Inf.	Majoor	14	.	139	.	229	16	428	1	
Hulptroepen van *Madura*.	F. J. Sorg.	.	2	.	.	60				
3e Kolonne.										
Regter half 3e Batn. Inf.	Lt.-Kol. J. B.F.H.	14	.	145	119	126	18	450	1	
Hulptroepen van *Sumanap*.	Lebron de Vexela.	.	4	.	.	60				
4e Kolonne.										
Linker half 3e Batn. Inf.	Majoor	14	.	138	.	255	16	453	1	
Hulptroepen van *Sumanap*.	C. de Vos.	.	2	.	.	60				
Reserve										
Detat. Walbusschutters.	1ste Luit.	2	.	20	.	.	4	80	.	
Hulptrn. van *Pamakassan*.	C. J. Uhlenbeck.	.	2	.	.	60				
Artillerie.										
3 Komp. Bergbatterij . .	Kapitein	4	.	50	.	65			54	De Artillerie was ingedeeld als volgt: 1e Kol. 2 drie pond. 2e » 2 » » 3e » 2 » » 4e » 2 houwit. Mob.reserve 8 mort. à 11 ½ dm. Het reserve-park bestaande in 8 kanons, à 6 pond., voor de wapening van vaste batterijen, werd bediend door 28 kanonniers. Onder de paarden zijn begrepen 31 paarden voor Officieren.
4 » » . .	R. J. Kellerman.	4	.	50	.	65	8	258	54	
Reserve-park		.	.	15	.	13				
Sappeurs.	1ste Luit. E. A. Haitink.	2	.	23	.	67	2	90	1	
Kavallerie.	1ste Luit. H.M. L. Couperus.	2	.	30	.	.	2	30	27	
	Te zamen	95	14	775	119	1371	109	2265	156	
Koelies.	. . . . .	.	.	.	.	500	.	500	.	

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ZEEMAGT.

NAMEN der VAARTUIGEN.	NAMEN der KOMMANDANTEN.	Kanons.	Bemanning.
Z. M. Stoomschip . . *Hekla*. . .	Kapt.-Luit. . . . . J. W. Sterk	10	117
» » » . . *Merapie*. .	Luit. ter Zee 1e kl. C. G. van Hoogenhouck Tulleken	7	132
» » » . . *Vesuvius* .	» » » » » H. Camp	6	117
» » » . . *Etna* . . .	» » » » » J. A. C. [illegible]schauzier	6	117
» » Schoenerbrik . *Dolphijn* .	» » » » » C. G. Berghuis	8	54
» » » . . *Argo* . . .	» » » » » J. H. Matthijsen	8	55
» » » . . *Circe* . . .	» » » 2e » J. M. J. Brutel de la Rivière . .	11	53
» » » . . *Saparoea* .	» » » 1e » A. D. Kluyskens	8	55
Gouvernets.-Schoener *Doris* . . .	Eerste Gezaghebber J. B. Olijve Loubriat.	8	40
9 Kruisbooten, waarvan twee van den Sultan van *Sumanap*, benevens			
10 Praauwen mayang, om te dienen voor de landing der troepen, en			
4 Vlotten tot het debarkeren van het Artillerie-materiëel, paarden, enz.			

Voor den overvoer van troepen waren de bereids genoemde elf koopvaardij-schepen bestemd. Als ziekeschip was ingehuurd het *Nederlandsch-Indische* schip *Hektor*, Kapitein C. R. Curtis. Dit schip bezat al de gemakken, die men voor een ziekeschip verlangen kan. Het tusschendeks was hoog en van geschutpoorten voorzien, waardoor in hetzelve een ruim, luchtig en goed verlicht verblijf voor de zieken ontstond. In het ruim was een tweede dek getimmerd, waarin de apotheek, vivres, kleedings- en wapenmagazijnen geplaatst waren, benevens die minder ernstige lijders, die welligt in het tusschendeks geene plaats mogten hebben gevonden. De kajuit was voor zieke Officieren ingerigt. Het geheel gaf gelegenheid, om 10 Officieren en 120 à 130 zieken of gekwetsten te verplegen. Deze doelmatige inrigting was geheel te danken aan de ijverige en goed begrepen zorgen van den dirigerenden Officier van Gezondheid, G.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Wassink, die met het vertrouwen van den Opperbevelhebber vereerd, met de uitrusting en inrigting van dat schip was belast geworden. Hunnerzijds hadden de Chefs van de geneeskundige dienst en der Militaire Administratie het noodige verrigt, om dit schip van alle noodwendigheden, tot zelfs van de fijnste verkwikkingen te voorzien. Ook voor de veld-ambulances waren doelmatige inrigtingen genomen. Elk Officier van gezondheid bij eene mobiele kolonne had twee medicijnkistjes, welke op een draagpaard geladen werden, benevens een lederen kastje, om over den schouder te hangen, bevattende al hetgene noodig is, om op een slagveld het eerste verband te leggen. Een *Europesche* en *Inlandsche* soldaat, was aan elk hunner tot hulp gegeven. Dit gedeelte van de dienst liet dan ook niets te wenschen. De Artillerie was ruim voorzien van munitie en reserve-voorraadstukken. Behalve de vier handmortieren, welke tot de uitrusting der beide veldbatterijen behoorden, had de bevelvoerende Generaal er nog vier van *Sourabaya* doen medenemen, met eene reserve van 200 gevulde grenaten boven de gewone uitrusting, gelijk ook eenige vaten met Artillerie-buskruid à 25 pond, voorzien van een gat in het deksel, dat door een tap gesloten werd, om tot doorlating te dienen van een kruidworst, of eene buis voor mortier van 29 duim. Deze vaten, tot welke nog behoorden eenige buizen à 29 duim en kruidworsten, waren bestemd om de deuren der vorstelijke paleizen (kratons) of andere hindernissen omver te werpen. Aan elke batterij Artillerie waren dertig inlandsche Sappeurs toegevoegd, welke reeds te voren geoefend waren, om de kanons met spoed door terreinhindernissen te helpen brengen. De Genie had een rijkelijke voorraad van gereedschappen, om alle ambachten te doen werken, gelijk ook het benoodigde om 500 man aan aardwerken te doen arbeiden. Twee smidswagens, een voor de Genie en een

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

voor de Artillerie, benevens een geweermakers-atelier, waren onder de uitrusting begrepen.

De oorlogschepen waren gevictualiëerd voor den tijd van vier maanden. De transportschepen hadden water en levensmiddelen voor twee maanden. Aan landvivres, bestemd om gedurende de landing tot voeding te dienen, was voor eene hoeveelheid van vier weken medegenomen, en verdeeld op Z. M. stoomschepen *Vesuvius*, *Etna* en *Merapie*. Bovendien was voor nog eene maand aan levensmiddelen te *Sourabaya* verzameld, om te kunnen voorzien in buitengewone voorvallen. Een transportschip, het *Nederlandsch-Indisch* schip *Assad-Dolla*, was ingehuurd om voor *Balie* het benoodigde aan te voeren. Om in het gebrek te voorzien aan bamboes, welke men zeide zeer schaars te zijn, werd er eene hoeveelheid van 7 à 8000 stuks van dit nuttig bouwmaterieel op de schepen verdeeld en medegenomen. De korpsen hadden op bepaalde modellen, ligte tandoes (brankards) en stormladders vervaardigd, terwijl door de Sappeurs eenige honderd horden waren aangemaakt.

De praauwen voor de pontons waren zoodanig ingerigt, dat zij in weinige uren tot vlotten konden worden gemaakt. Er waren twee groote en twee kleine vlotten, voor den overvoer der paarden en het materiëel der Artillerie; op de groote vlotten konden 25 paarden met hunne harnachementen en stukkenrijders worden geladen. De kleine moesten voor twee kanons à 3 pond met affuiten, 5 paarden met derzelver harnachementen en stukkenrijders dienen. Deze laatste hebben, gelijk later gebleken is, zoodra de zee eenigzins in beweging was, dien last niet kunnen dragen. De bedieningsmanschappen en munitiën in de boegseersloepen geplaatst wordende, konde eene geheele sectie Artillerie in eenen gang ontschepen. Om in de dienst der stoomschepen behoorlijk te voorzien, werd er op de transportschepen eene hoeveelheid van 650,000 Ned. ponden steenkolen medegenomen. Deze voorzorg ontstond uit de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN MUSEUM
PUSAT

XXII:-

140.

voor de Artillerie, benevens een geweermakers-atelier, waren onder de uitrusting begrepen.

De oorlogschepen waren gevictualiëerd voor den tijd van vier maanden. De transportschepen hadden water en levensmiddelen voor twee maanden. Aan landvivres, bestemd om gedurende de landing tot voeding te dienen, was voor eene hoeveelheid van vier weken medegenomen, en verdeeld op Z. M. stoomschepen *Vesuvius*, *Etna* en *Merapie*. Bovendien was voor nog eene maand aan levensmiddelen te *Sourabaya* verzameld, om te kunnen voorzien in buitengewone voorvallen. Een transportschip, het *Nederlandsch-Indisch* schip *Assad-Dolla*, was ingehuurd om voor *Balie* het benoodigde aan te voeren. Om in het gebrek te voorzien aan bamboes, welke men zeide zeer schaars te zijn, werd er eene hoeveelheid van 7 à 8000 stuks van dit nuttig bouwmaterieel op de schepen verdeeld en medegenomen. De korpsen hadden op bepaalde modellen, ligte tandoes (brankards) en stormladders vervaardigd, terwijl door de Sappeurs eenige honderd horden waren aangemaakt.

De praauwen voor de pontons waren zoodanig ingerigt, dat zij in weinige uren tot vlotten konden worden gemaakt. Er waren twee groote en twee kleine vlotten, voor den overvoer der paarden en het materiëel der Artillerie; op de groote vlotten konden 25 paarden met hunne harnachementen en stukkenrijders worden geladen. De kleine moesten voor twee kanons à 3 pond met affuiten, 5 paarden met derzelver harnachementen en stukkenrijders dienen. Deze laatste hebben, gelijk later gebleken is, zoodra de zee eenigzins in beweging was, dien last niet kunnen dragen. De bedieningsmanschappen en munitiën in de boegseersloepen geplaatst wordende, konde eene geheele sectie Artillerie in eenen gang ontschepen. Om in de dienst der stoomschepen behoorlijk te voorzien, werd er op de transportschepen eene hoeveelheid van 650,000 Ned. ponden steenkolen medegenomen. Deze voorzorg ontstond uit de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

overtuiging, die de Opperbevelhebber had, dat de stoomschepen veel stoom zouden behoeven, om na de operatie tegen *Beliling*, al de transportschepen naar de baai van *Amok* te slepen. In de straat *Lombok* gaat namelijk gedurende de Oost-mousson, zulk een sterke stroom om de Noord, dat zelfs stoomschepen moeite hebben om dien te overwinnen, wanneer met den stroom zich sterke wind paart. Voor de correspondentie met het Admiraal-schip, werden de noodige seinen uitgevaardigd. In één woord, de expeditie was met milde en verzorgende hand van alles voorzien, wat tot de operatiën noodig konde zijn. Alle autoriteiten, zoo wel de civiele als de militaire, wier medewerking was gevorderd geworden, om de uitrusting der expeditie tot stand te brengen, hadden zich met loffelijken ijver en belangstellende hulpvaardigheid van hunne taak gekweten. Aan één onmisbare behoefte was echter gebrek, namelijk aan transportmiddelen. Het getal koelies, dat aan de expeditie werd medegegeven, bedroeg slechts 500 hoofden, een cijfer dat ver beneden de behoefte was, daar het uit eene lange ondervinding gebleken is, dat eene kolonne, die eenige operatie te doen heeft, waarvan de tijd van duur niet te voorzien is, en die aan levensmiddelen genoegzamen voorraad moet medenemen, om circa 8 dagen in campagne te kunnen blijven, bijna even zoo veel koelies als strijders noodig heeft. Bij expeditiën, die over zee gevoerd moeten worden, is dit echter een punt van groot bezwaar. Ook heeft men in den regel, om de moeijelijkheden te ontgaan, die aan het vervoer van zoo vele personen verbonden zijn, zelden koelies aan overzeesche expeditiën medegegeven, het aan de bevelvoerende Officieren overlatende, zich van koelies te voorzien ter plaatse, waarheen de expeditie bestemd is. Dit kan zonder bezwaar zijn, wanneer het object eene strandplaats is, of eene bezetting, alwaar reeds het *Nederlandsch* gezag gevestigd is. Hier evenwel bestond een exceptioneel geval. De objectieve punten waren binnen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

's lands gelegen. Hunne verovering konde tijd kosten, en zoo lang die niet volbragt was, moest men leven van eigen hulpmiddelen, die allen van de schepen hadden moeten worden aangevoerd. De oorlog mogt bovendien niet gerekt worden, waardoor ook de mogelijkheid verviel, om zich aan de kusten vast te nestelen, de bevolking in de nabijheid tot onderwerping te brengen, en met de hulpmiddelen des lands eenen methodieken en zekeren oorlog te voeren. Altijd bedacht op de sympathie des volks, van hetwelk, gelijk reeds meermalen is aangehaald, weinig tegenstand verwacht werd, wilde men door snel binnen 's lands te dringen, den oorlog tot een spoedig einde brengen. Dit is het grondbeginsel der invasie-oorlogen.

Uit den staat van verwijdering, die op bevel des Radja's steeds tusschen de bevolking van *Beliling*, en de *Nederlandsche* bezetting, na eene occupatie van twee jaren, was blijven bestaan, had men bovendien blijken genoeg, dat eene gedeeltelijke onderwerping der strandbewoners, om met hunne medewerking den oorlog voort te zetten, niet spoedig genoeg zoude te verkrijgen zijn, te minder daar zelfs onze bondgenooten van *Lombok* en *Balie-Badong* ongezind waren, ons in het leveren van koelies bij te staan, hoezeer zij den bijstand aan gewapend volk gretig hadden toegezegd. De koelie-diensten schijnen aldaar niet gaarne verrigt te worden. Aan de expeditie tegen *Balie* moesten derhalve wel koelies worden toegevoegd; zij werden echter naar den maatstaf eener gemakkelijke verovering en voor de behoefte niet toereikend berekend. De vorsten van *Madura* werden verzocht dezelve te leveren, waarin zij zonder moeite bewilligden. Het rantsoen levensmiddelen, dat te velde aan Officieren en soldaten moet worden uitgereikt, bedraagt circa 2 Amsterdamsche ponden aan gewigt. Er waren dagelijks nagenoeg 3000 rantsoenen aan Officieren, manschappen en koelies uit te deelen. Dus een

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

gewigt van 6000 Amsterdamsche ponden voor elken dag. Langs gemakkelijke en gebaande wegen, draagt een koelie niet meer dan 50 Amsterdamsche ponden bruto gewigt. Maar langs moeijelijke bergwegen en met den langzamen en vermoeijenden gang eener marcherende kolonne, draagt een koelie slechts 40 Amsterdamsche ponden. De 6000 Amsterdamsche ponden aan levensmiddelen, afgezonderd van hunne emballage, fusten enz. beschouwende, waren er voor het vervoer van elken dag aan levensmiddelen, 150 koelies benoodigd. Aan elke kolonne moesten bovendien nog koelies worden toegevoegd, voor het transporteren der menageketels en tandoes voor gekwetsten. Voor eerstgemeld doel werden aan twintig menages (met inbegrip van hulptroepen en koelies) slechts 60 koelies gegeven. Voor het transport der gekwetsten, konden slechts 48 koelies voor 24 tandoes toegestaan worden, hetgeen te weinig is voor een gewonen veldtogt. Rekent men nu nog de onmisbare koelies af voor het transport van Artillerie-behoeften, stormladders, zandzakken enz. enz, dan zal het duidelijk worden, dat aan levensmiddelen slechts voor eene behoefte van twee dagen konde worden medegegeven, hetgeen zelfs te weinig is voor de onbeduidendste operatie. Den soldaten konde men voor niet meer dan een à twee dagen aan levensmiddelen laten bij zich dragen, daar zij nu toch al rijkelijk zwaar beladen waren voor een *Indischen* veldtogt (1). Het nadeel en de belemmeringen, die uit een al te gering transportpark konden voortspruiten, waren wel niet onopgemerkt gebleven, maar er bestonden overwegende bezwaren om dit getal te vermeerderen, dat zelfs met veel moeite verkregen was; men moest dus vertrouwen, om elke der operatiën van het subject (het lan-

(1) Aan wapening, kleeding en levensmiddelen hadden de soldaten ruim 34 Amsterdamsche ponden aan gewigt te dragen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dingspunt) af, tot aan het objectief punt, in drie dagen te kunnen verzekeren, waartoe de mogelijkheid bestond; over deze zwarigheid moest dus heengestapt worden, en het cijfer der koelies op 500 hoofden vastgesteld. Uit dit relaas zal blijken, dat het ontoereikende der transportmiddelen de eenige oorzaak is geweest, waarom de expeditie, toen zij door onverwachten tegenstand in hare veroveringen werd gestuit, niet tot eenen meer geregelden aanval heeft kunnen overgaan.

Op den 21 Mei ontving men te *Bezoekie* de overlandmail van 22 Maart uit *Nederland*, met welke tevens bij het Gouvernement waren aangekomen ministeriële depèches, die het Departement van Koloniën, door deszelfs referendaris, Jonkheer Mr. van Alphen, had doen overbrengen. Hoe onrustbarend de ontvangene berigten ook omtrent het grootste gedeelte van *Europa* luidden, waren zij toch geen directe hinderpaal in het voortzetten der expeditie. Alleen konde men uit dezelve de gevolgtrekking maken, dat het in verband met de toekomst in *Europa* hoogst wenschelijk moest zijn, om zulk een belangrijk gedeelte onzer krijgsmagt als de expeditie bedroeg, ten spoedigste weder naar *Java* terug te voeren. Mogelijk ware het beter geweest, de expeditie niet te doen vertrekken; echter waren overwegende redenen daar, om ze niet te staken. De ministeriële depèches, voor zoo ver die tot den regtstreekschen werkkring van het militair departement behoorden, waarvan de chef nu de expeditie aanvoerde, hielden belangrijke bepalingen in betrekkelijk de verdediging van *Neêrlandsch Indie* en de overweging om, ware zulks mogelijk, de *Baliesche* kwestie te laten in statu quo. Aan dit laatste konde, na de afzending der brieven aan de *Baliesche* vor-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

sten, geen gevolg meer gegeven worden. Er ontbraken nu nog drie schepen, om al de schepen der expeditie vereenigd te hebben. In afwachting van hunne komst, besloot de bevelvoerende Generaal, om in persoon eene verkenning te doen van de *Baliesche* kusten. Vergezeld van eenige Officieren van zijnen Staf en van den heer G. P. King, welke door een langdurig verblijf op *Lombok* en een onafgebroken handelverkeer met *Balie* belangrijke inlichtingen konde geven, vertrok de Opperbevelhebber den 22 Mei, om 6 uur 's avonds, met Z. M. stoomschip *Hekla*, en begaf zich reeds 's morgens van den volgenden dag te *Beliling* aan den wal, alwaar de redoute voldoende bezet en gearmeerd werd bevonden. Van de versterkingen te *Singaradja* was echter niets dan eene schemering te zien. De geheele linie, zoo als zij gezegd werd te bestaan, was door voorwaarts gelegen hou.gewas gemaskeerd. De verre afstand (circa twee *engelsche* mijlen) veroorloofde niet te beoordeelen, of dit in het belang der verdediging dan wel in het voordeel van den aanval zoude zijn. Volgens berigten van den Militairen Kommandant (Kapitein H. Schwenk), had de vorst van *Karang-Assam* te *Djagar-aga* eene conferentie gehad met den vorst van *Beliling*, in welke de aard van den onderling te verleenen bijstand was besproken, en verder overeengekomen, dat na eene nederlaag te *Singa-radja*, waarop onze eerste aanval verwacht werd, men naar *Djagar-aga* zoude terug trekken, en voet voor voet het land verdedigen. Te *Singa-radja* waren, volgens hetzelfde berigt, 5000 en te *Djagar-aga* 4000 strijdbare mannen vereenigd, niet gerekend de hulp, die van nabij gelegene dorpen en van *Karang-Assam* moest worden aangevoerd. Volgens dezen Militairen Kommandant, bestaat van *Singaradja* naar *Djagar-aga* een binnenweg, die korter is dan de weg, welke over *Sangsiet*, langs den voet der hoogten, derwaarts voert, en zoude deze weg de lijn van gemeen-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

schap der *Balienezen* zijn. Volgens eenigen was de weg goed, volgens anderen moeijelijk en met diepe ravijnen doorsneden; de rigting van het terrein tot digt bij het strand in aanmerking nemende, zal het laatste buiten twijfel het geval zijn, en kwam den bevelhebber een betere en kortere weg dan de bekende van *Singa-radja* over *Sangsiet* naar *Djagar-Aga*, onmogelijk voor. De afstand werd geschat op 8 *engelsche* mijlen of palen. Den kruistogt vervolgende, werd te twaalf uren het strand te *Sangsiet* verkend. Deze dessa en het 1 mijl oostwaarts gelegene *Boenkoelan*, deden zich als goede landingsplaatsen voor, indien men den aanval met *Djagar-aga* en niet op *Singa-radja* met de redoute van *Beliling* als basis wilde aanvangen. Van beide deze dessa's gaat een goede weg naar *Djagar-aga*. Het zijn alle twee groote dorpen, die bij de handelaren wel bekend zijn, vooral *Sangsiet*, alwaar een *Chinesche Bandar* gevestigd is. Het strand bij *Boenkoelan* is opener dan bij *Sangsiet*. Deze dessa ligt ongeveer 1000 à 1500 ellen van strand verwijderd; het vooruitliggend terrein is zacht klimmend rijstland. De te velde staande padie was rijp en op het punt van geoogst te worden; als een gevolg daarvan waren dus de rijstvelden droog en voor troepenbewegingen geschikt. Als eene ruime vlakte, waren zij voor eene landing zeer dienstig, en om deze dispositiën te voltooijen, trof men in de aan strand gelegene kampong *Timor Sangsiet* een goed punt aan, om tot depôtplaats te worden ingerigt. Aan de zuidzijde van *Boenkoelan* (dat is van strand uit de achterzijde), verheft zich het terrein vrij sterk, en maakt een deel uit van de noordelijke helling der bergketen, die *Balie* van het Westen naar het Oosten doorloopt. Een voetpad, dat men in de berghelling zag kronkelen in de rigting van *Djagar-aga*, deed vermoeden, dat men hiermede in de flank der stelling zoude kunnen komen. Dit was eene dwaling; later bleek het dat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dit voetpad in het front der vijandelijke linie van versterkingen uitkwam, die op geenerhande wijze, ons bekend, konden omgegaan worden. Als ankerplaats was de reede van *Boenkoelan* minder goed, dan die van *Beliling*. De schepen moesten er op korteren afstand van den wal, dan te *Beliling* ankeren en in dieper water. Bij stil weder had dit geene zwarigheid, maar bij eenigen harden wind op lager wal, had dit noodlottig kunnen worden. Daar evenwel deze plaats oogenschijnlijk de meeste voordeelen voor eene landing aanbood, en in dat saizoen geene noordelijke winden te wachten waren, werd zij als het punt, waar de landing moest geschieden, bepaald, met de kampong *Timor Sangsiet* als depôt en basis. Al verder langs de kust stomende, bereikte men des avonds de hoogten van *Tjoelik*, waar den volgenden dag een oogenblik geankerd werd. Versterkingen van eenige belangrijkheid om tot basis tegen *Karang-Assam* te dienen, werden aan deze plaats niet bespeurd. Te 9 uren 's morgens van den 24 Mei, werden de versterkingen van *Oedjong*, waarvan hiervoren reeds een korte schets gegeven is, verkend. Zij hadden al het aanzien van zeer sterk te zijn, te meer daar zij voor een groot deel aan de uitwerking van het kanonvuur der schepen onttrokken waren, en alleen zeer zwaar kanon, daaraan eenige schade had kunnen toebrengen. Veldgeschut had tegen dezelve niets uitgerigt. *Oedjong* kwam niet in de plannen voor, om als landingsplaats te worden gekozen. Door den marsch van *Laboean-Amok* naar *Karang-Assam* zoude dezelve getourneerd zijn geworden, en mitsdien geheel onschadelijk gemaakt. Omstreeks te 12 uren van dien zelfden dag, te *Laboean-Amok* aangekomen zijnde, werd aldaar het anker geworpen, om deze baai, benevens de baai van *Padang-Cove* met zorg op te nemen, wijl deze punten gekozen waren, als basis voor de operatiën tegen *Klonkong* en later tegen *Karang-Assam*. Omtrent de geschiktheid

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

der ankerplaatsen op de oostelijke kust van *Balie*, bestond eene verdeeldheid van gevoelen, die men wenschte op te helderen. Het Marine Departement, voorgelicht door de Kommandanten van Z. M. vaartuigen van oorlog, die sedert eenige jaren in de wateren van *Balie* gestationneerd waren, had het gebruik dezer reeden in de Zuid-Oostelijke mousson als zeer gevaarlijk opgegeven, en zich tegen elke operatie verklaard, waarbij de reeden van het oostelijke gedeelte van *Balie*, gedurende de Z. O. mousson, in aanmerking moesten komen. Het Militair Departement, door daadzaken voorgelicht, had deze onbruikbaarheid der oostelijke reeden, niet onvoorwaardelijk kunnen aannemen. De kalmte der zee, die daar bij de meeste bezoeken der stoomschepen geheerscht had, en die er thans heerschte, scheen aan het gevoelen van het Militair Departement kracht bij te zetten. De heer G. P. KING beweerde echter onveranderlijk, even als de Luitenant ter zee 1e klasse VAN HOOGENHOUCK TULLEKEN later, dat noch de bogt van *Amok*, noch de reede van *Kasoemba*, wegens hare hevige branding, na de maand Junij te gebruiken zijn, vooral niet voor eene zoo groote ophooping van schepen als de flotille, hetgeen onvermijdelijk gevaar zoude aanbrengen. De *Laboean-Amok* was weinig versterkt en de verdedigingsmiddelen, die men te *Padang-Cove* vond, waren te weinig belangrijk, om daarvan melding te maken. De Marine verkende de beide baaijen met het dieplood en oordeelde ze geschikt: de eerstgenoemde voor de oorlogs- en koopvaardij-flotille, de andere voor kruispraauwen en kleinere vaartuigen. Beiden werden voor de landing geschikt geacht. De Kapitein-Luitenant J. W. STERK scheen wijders geene zwarigheid te maken, om in de bogt (*Laboean*) van *Amok*, de geheele vloot gedurende de Oostelijke mousson te vereenigen en ten anker te houden. Volgens de berigten die men bekomen had, zoude door het bezetten van *Padang-Cove*, de gemeenschap

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

tusschen *Klonkong* en *Karang-Assam* geheel geintercepteerd zijn. Deze plaats werd om die reden gekozen om tot basis te strekken van de operatiën op de beide genoemde rijken. Om de lijn van operatiën op *Klonkong* zoo veel mogelijk te verkorten, werd *Kasoemba* 4 à 5 *engelsche* mijlen zuidelijk van *Padang-Cove*, over welke strandplaats bovendien de weg naar *Klonkong* voert, als tweede basis voor de operatiën tegen dat rijk gekozen. Met de weinige transportmiddelen, die ter beschikking waren, bragt deze verkorting der operatielijn een groot voordeel mede. Er ontstond evenwel het onvermijdelijk nadeel uit, dat er een tweede detachement moest gemaakt worden, om deze plaats te bewaken. Wat de belangrijkheid van *Kasoemba* betreft als welvarend dorp, zoo scheen het naar het uiterlijk aanzien niet veel meer dan een gering visschersdorp te zijn. De versterkingen waren er van geen groot aanbelang. Veel branding, die er op bespeurd werd, deed het als geene gemakkelijke landingsplaats beoordeelen, hetgeen als nadeel in rekening moest komen, vermits de levensmiddelen aldaar ontscheept moesten worden.

Te *Kotta* (*Balie Badong*) aangekomen zijnde, werden seinen gedaan om den heer M. Lange, die als handelaar en tevens als *Nederlansch* Agent aldaar gevestigd is, aan boord te doen komen. Van dezen heer bekwam men berigt, dat de vorst van *Gianjar* de tot nu toe gehoudene onzijdigheid verlaten en hulp aan dien van *Klonkong* toegezegd had; dat de vorsten van *Beliling*, *Karang-Assam* en *Klonkong* besloten hadden en onderling waren overeengekomen, om, ingeval van nederlaag, steeds van stelling tot stelling terug te trekken tot in de binnenlanden van *Gianjar* en *Mengoei*, en in het uiterste geval in eene algemeene poopotan liever eervol te sneven, dan zich aan den overwinnaar te onderwerpen. Van den heer Lange werden nog eenige, evenwel niet voldoende topographische berigten ingewonnen;

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

bij voorbeeld dat de weg van *Klonkong* naar *Gianjar* door een smal maar diep ravijn versperd is, en men diensvolgens, om daar te komen, van *Klonkong* naar *Lébé*, en van daar langs strand naar *Gianjar* moet marcheren, zijnde een afstand van tien *engelsche* mijlen, of nagenoeg twee marschdagen, in aanmerking nemende, de ongeloofelijke vermoeijenissen van een marsch langs strand, door het mulle zeezand. De heer LANGE beloofde de expeditie van *Laboean-Amok* uit te vergezellen en tot gids te strekken. Nu werd de steven weder naar *Bezoekie* gewend, alwaar de bevelvoerende Generaal den 26^{en} Mei, ten drie uren 's middags, aankwam.

Al de transportschepen nu eindelijk vereenigd zijnde, werd op den 31^{en} Mei eene algemeene inspectie over de Zee- en Landmagt gehouden en eene dagorder (N°. 107,) uitgevaardigd, die met geestdrift en blijdschap ontvangen werd. Het vertrek werd op den 1^{en} Junij (3 Junij voor de stoomschepen) vastgesteld. Te gelijk werden in twee orders (zie bijlagen A en B) de beschikkingen vastgesteld voor de landing, en de eerste bewegingen na de landing. Z. M. stoomschip *Hekla*, op hetwelk de bevelvoerende Generaal zijne vlag geheschen had, kwam den 4^{en} Junij, 's morgens vroeg, te *Beliling* aan, alwaar ook reeds het transportschip *Amboina* geankerd lag. Van daar naar *Boenkoelan* stomende, met Z. M. schoener *Saparoea* op sleep, om dit oorlogsvaartuig aldaar te stationneren, ten einde aan alle opvarende schepen de plaats aan te wijzen, waar zij zouden moeten ankeren, ging Z. M. stoomschip, na dit volbragt te hebben, weder zeewaarts, om de trage zeilers, onder de transportschepen, op te vangen en naar hunne plaats te slepen, hetwelk ook door de andere stoomschepen verrigt werd,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

met dit gevolg, dat den 5en daaraanvolgende, alle vaartuigen waren ten anker gekomen, met uitzondering van de Gouvernemens-schoener *Doris*, met de kruisbooten en praauwen. Den 6en Junij, 's morgens, kwamen ook dezen, op de schoener *Doris* na, door Z. M. stoomschip *Merapie* gesleept, allen ter reede. Terwijl nu niets meer de landing verhinderde, daar toch de ontbrekende schoener hiertoe niet onmisbaar was, werden daags daarop alle kommanderende Officieren bij den Opperbevelhebber ontboden om de laatste bevelen voor de landing te ontvangen, die op den 8en Junij werd vastgesteld. In den avond van den 7en, zouden alle praauwen, barkassen, sloepen en kruisbooten zich bij de schepen komen leggen, van welke zij de manschappen moesten aan land brengen. De 1e en 2e kolonne zouden om 4 uur, 's morgens, in dezelve overgaan en dadelijk afzetten. Met de vlotten moesten het eerst debarkeren eene sectie Artillerie met de paarden van den Staf, daarna nog eene sectie Artillerie en dan eerst de Kavallerie, en vervolgens de Artillerie van de *Anna-Elisa*. De plaatsen, alwaar de troepen moesten aan land komen, werden door kenbare teekenen aangewezen, en ten slotte bepaald, dat bij het debarkement de troepen zich zouden moeten gedragen naar de regels, vervat in de order van den 30en Mei, No. 108.

De *Balienezen* waren intusschen ook niet stil gebleven. Daar wij genoegzaam ons voornemen hadden doen vermoeden om de operatiën met eenen aanval op *Djagar-aga* aan te vangen, trokken zij al hunne strijdkrachten daar te zamen. Dagelijks zag men reeds vroegtijdig groote hoopen volks, van de zeer sterk bevolkte dessa *Boenkoelan*, naar het plateau van *Djagar-aga* trekken, en 's middags terugkeeren, vermoedelijk om de laatste hand aan hunne verdedigingswerken te slaan. De aan strand gelegene kampong *Timor-Sangsiet* scheen verlaten te zijn, en aan gewapende magt zag men in de vlakte slechts kleine troepen, blijkbaar om wacht te

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

houden. De reeds gesnedene, maar nog niet weggevoerde padie, werd met ijver op paarden geladen en naar *Djagaraga* gevoerd. Uit het dagelijks nederdalen van groote afdeelingen gewapend volk van het gebergte naar de dessa *Boenkoelan*, konde men vermoeden, dat de toegezegde strijders van *Karang-Assam* en van elders in aantogt waren. Op den 7en Junij, 's middags van 11 tot 3 uren, zag men eindelijk zoo veel gewapend volk naar *Boenkoelan* nederdalen, waarschijnlijk tot de verdediging der kampong bestemd, dat de bevelvoerende Generaal besloot om nog dienzelfden dag eene voorhoede te doen aan den wal zetten, waartoe de 2e kolonne (Majoor F. J. Sorg) bestemd werd. Deze kolonne kwam te $6\frac{1}{2}$ uur, vergezeld van hare Artillerie, aan den wal, onderzocht de dessa *Timor-Sangsiet*, zoo goed als door de ingevallene duisternis mogelijk was, en bezette het dorp door de 5e kompagnie van het 13e Bataillon Infanterie (Kapitein Jonkhr. D. M. Gevers). Z. M. stoomschip *Etna* beschermde dit debarkement door eenige blikkendoosschoten. De beide overige kompagniën der kolonne, namen eene stelling in aan strand, hebbende de vlakte voor zich, en de 5e kompagnie, als voorpost op den Zuidelijken zoom der kampong *Timor-Sangsiet*. Te $7\frac{1}{2}$ uur schijnt de vijand eene verkenning te hebben willen maken tot aan *Timor-Sangsiet*. Hij kwam althans, circa 300 man sterk, naar genoemde kampong, en stootte op een detachement, dat de Kapitein Gevers vooruitgeschoven had. De *Balienezen* deden de eerste schoten, maar werden met bedaardheid ontvangen door den 1en Luitenant M. W. de Val, die het detachement kommandeerde. Hij liet een pelotonsvuur maken, waardoor eenige vijanden vielen en de anderen terugtrokken. Den Chef van den Staf was het bevel over deze voorhoede opgedragen, ook om voor den volgenden dag de noodige beschikkingen te nemen. Te 4 uur, 's morgens van den 8en Junij, nam de 2e kolonne eene meer voorwaartsche stelling

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

in, om het debarkement der overige troepen te beschermen; de wegen werden tevens verkend, hunne beletselen opgeruimd, en waar het noodig was, noodbruggen geslagen, om de Artillerie over de waterleidingen, die de rijstvelden doorsneden, te kunnen voeren. De *Balienezen* waren bij het aanbreken van den dag insgelijks uitgetrokken en hadden met duizenden den rand der dessa *Boenkoelan* bezet. Deze troepen, zoo wel de met lansen als de met geweren gewapenden, waren in het rood gekleed, eenigen in het wit, waaraan de voorvechters kenbaar zijn. Deze gelijkvormigheid in hunne kleeding en de gelijkvormigheid hunner lansen, die allen op een model scheenen gemaakt te zijn, deed al dadelijk zien, dat men hier niet met eenen in haast zaamgeraapten volkshoop te doen had. De lansen, die later op het slagveld gevonden werden, hadden eene lengte van circa 14 voeten, de stijlen of schaften waren van eene niet sterke maar bijzonder ligte houtsoort vervaardigd, en allen rood geschilderd. Het ijzer had eene lengte van 8 à 10 rijnlandsche duimen en was tweesnijdend. Het was een schoon schouwspel, deze roode massa's, hier en daar door wit afgebroken, beschenen door de stralen der zon, te zien schitteren.

Het debarkement der troepen had op den bepaalden tijd plaats. De 1e kolonne (Luitenant-Kolonel J. B. J. Sutherland), die nagenoeg te half 6 uur aan wal was, stelde zich in bataille, ter linkerzijde van de 2e kolonne. De 3e (Luitenant-Kolonel S. B. F. H. Le Bron de Vexela), en de 4e (Majoor C. de Vos), die opvolgend debarkeerden, werden geplaatst ter linkerzijde van de 1e kolonne. De regterflank der positie werd door wel aangebragte schoten van de stoomschepen *Merapie* en *Etna* gedekt. Na het opstellen der kolonnes, werd nog eenigen tijd op het debarkement der Artillerie van de 3e en 4e kolonne gewacht. De vijand zag dit vermoedelijk voor vrees aan, althans hij werd stout,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

tartte onze tirailleurs door allerlei geschreeuw en schimpwoorden, en bekroop hen onder de begunstiging van het terrein tot op zeer korten afstand. Het rijstland was nabij de dessa *Boenkoelan* in vakken van ongelijke hoogte verdeeld, die trapsgewijze opklommen. Voor Artillerie was dus dit terrein niet gunstig. Om deze reden en de bezorgdheid, dat de steeds toenemende stoutheid des vijands op de gezindheid onzer, meestal jonge soldaten, schadelijk werken mogt, deed den bevelvoerenden Generaal besluiten, om op de ontscheping der Artillerie niet langer te wachten, en liever door een stouten aanval op de dessa *Boenkoelan* (die onder de begunstiging der vele boomen, welke den zoom der dessa vormen en door de superioriteit onzer vuurwapenen, een goeden uitslag moest hebben), den vijand terug te drijven, en den moed der onzen, door den indruk eener behaalde overwinning, te doen stijgen.

De 1e en 3e kolonnes kregen last om zich met pelotons in kolonne te vormen, en elk eene kompagnie op op haar front en tirailleur te ontwikkelen, voorts op de kampong aan te marcheren, dezelve door te trekken en aan de overzijde (de Zuidzijde) positie te nemen. Te gelijkertijd moest de 4e kolonne den linkervleugel dezer beweging dekken, terwijl de 2e kolonne, die bestemd was om *Timor-Sangsiet* bezet te houden, last kreeg om in hare positie te blijven en voor het ontschepen en parkeren der koelies, der levensmiddelen en fourages, en der munitiën de bereids aangewezen maatregelen ten uitvoer te brengen.

De voorgeschrevene aanval werd met juistheid en orde uitgevoerd. De vijand, die van stelling tot stelling stand hield, werd overal verdreven, met achterlating van vele dooden. Hoe gunstig de uitslag ook geweest was, konde dit niet zijn, zonder op eenige punten de kordaatheid der *Balienezen* te leeren kennen. De Kapitein G. J. Donleben, die een gedeelte der tirailleurs van de 1e kolonne komman-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

deerde, stiet met eenige manschappen, toen hij door de naauwe straten van het dorp trok, op een vijftigtal vijanden, die hunnen terugtogt eenigzins belemmerd wanende, zich met gevelde lans eenen doortogt baanden, waarbij wij verscheidene dooden en geblesseerden kregen. Het verlies op dezen dag bedroeg 1 Officier (2e Luitenant J. J. A. Wichers), 2 *Europeanen* en 5 Inlanders aan dooden, benevens 1 Officier (1e Luitenant J. R. Penning Nieuwland), 2 *Europeanen* en 5 Inlanders aan gekwetsten. Het was ruim $10\frac{1}{2}$ uur, toen onze troepen bezit hadden genomen van een dewa-huis, dat op eene hoogte bezuiden de kampong gelegen was. Eene menigte van bloemen en ruikers, die in de nissen en voor de beelden der goden gelegd waren, getuigden dat de *Balienezen* eerst kort geleden aan hunne goden geofferd, en vermoedelijk de overwinning afgesmeekt hadden. Van uit deze hoogte konde men een groot gedeelte der barre hoogten overzien, die tusschen *Boenkoelan* en *Djagar-aga* gelegen zijn; van de versterkingen, noch van de kampong was iets te bespeuren. De bevelvoerende Generaal had gewenscht, onder begunstiging van den schrik, die de *Balienezen* moest hebben bevangen, nog dien zelfden dag naar *Djagar-aga* op te rukken om de plaats te bedreigen of aan te tasten. Tot dat einde werd aan de kolonnes last gegeven om zich ten zuiden van *Boenkoelan* te verzamelen. De soldaten waren echter te zeer vermoeid om iets belangrijks te kunnen ondernemen. Den kolonnes moesten nog verscheidene benoodigdheden worden toegewezen, als koelies, levensmiddelen, enz., waartoe het overige gedeelte van den dag ter vrije beschikking behoorde te blijven, en vermits de voordeelen van dezen dag, reeds boven verwachting groot waren geweest, zoo werd van den aanval op *Djagar-aga* voor het oogenblik afgezien. De dessa *Boenkoelan* werd aan de troepen tot nachtverblijf aangewezen, de 1e en 3e kolonnes in de zuidelijke

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

wijken, de 4e kolonne benevens het hoofdkwartier in de kom van het dorp. De dessa was door de bevolking verlaten. Men vond er echter vele varkens, eenig hoornvee en eene groote hoeveelheid pluimgedierte; van gezuiverde rijst voldoende om de kolonnes voor een à twee dagen tot voedsel te strekken. Eenige *Balienesche* mannen en vrouwen werden hier of daar in de huizen gevonden, maar hoewel door den heer G. P. King in hunne landtaal aangesproken, met goedheid behandeld en onderrigt, dat de oorlog niet tegen de rustige bevolking, noch tegen hunne bezittingen gerigt was, konde men met geene mogelijkheid eenig nuttig berigt van hen bekomen. Al wat tot de behoefte der volgende dagen noodig was, werd in den middag aangevoerd, zoo veel immers als met de beperktheid van transportmiddelen, mogelijk was. De kolonnes ontvingen elk voor twee dagen aan levensmiddelen, met de gevorderde transportmiddelen om de vivres, menageketels, tandoes, eenige stormladders enz. enz. mede te voeren. Deze moeijelijke dienst werd door den adjunct-Intendant M. van Weddinge en de respectieve betaalmeesters met ijver volbragt. Bij de reserve werden nog eenige horden, voetzolen (1) en sappeurs-gereedschappen ingedeeld. Alles bereidde zich vol vertrouwen op de werkzaamheden van den volgenden dag voor.

Den 9en Junij, te 5 uur 's morgens, verzamelden zich de kolonnes op de aangewezene vergaderplaats, ten Zuiden van *Boenkoelan*, latende dit dorp door 2 kompagnien van de 2e kolonne bezet houden, met het overige gedeelte van die kolonne te *Timor-Sangsiet*, voor de bewaking der aldaar opgerigte magazijnen. Na nog twee gevangene *Balienezen*

(1) De voetzolen zijn sandalen met blik belegd, om tot behoedmiddel tegen de *ranjoes* of *borangs* te dienen. Men heeft van dezelve geen gebruik gemaakt; zij zijn ook voor het vervolg niet aan te bevelen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

onder verhoor te hebben genomen, omtrent de rigting van den weg, de aard der versterkingen, enz., echter zonder iets belangrijks te kunnen vernemen, werd de marsch door de 1e kolonne geopend, bij welke zich ook de Chef van den Staf vervoegde, om zoo veel mogelijk eenige voorloopige verkenningen te doen.

De heuvels, waarover de weg naar *Djagar-aga* gaat, zijn zandig en onvruchtbaar. Op bijna een paal afstand van de vijandelijke linie gaat de weg over een zeer smallen bergrug, en is aan beide zijden door eene haag van doornenstruiken besloten, waardoor een defilé gevormd wordt, dat niet dan uit de flank en op sommige plaatsen slechts op één gelid kan worden doorgetrokken. Dit defilé deboucheert op een smal en zeer diep rijstland, ten oosten en westen begrensd door diepe ravijnen met steile oevers. Te midden van dat rijstveld bespeurde men twee groote redouten. De westelijke leunde aan een zeer diep ravijn, was langwerpig vierkant, met de korte zijden naar voren gekeerd, de lange regterface gecreneleerd en van kanon voorzien. De oostelijke had een vierkanten vorm, was een weinig door de eerste gedomineerd en op een geweerschot van dezelve verwijderd. Zij was overigens eenigzins terug getrokken en geflankeerd door de westelijke redoute. Om het doordringen tusschen de beide redouten te beletten en het tourneren der positie te voorkomen, had de vijand de beide versterkingen verbonden door eene gracht van nagenoeg 25 voeten diepte en 12 voeten breedte. De oostelijke redoute bestreek het geheele voorliggende terrein tot aan de opening voor het defilé, waardoor de kolonnes deboucheren moesten. Zoo wel de eene als de andere dezer redouten waren voorzien van grachten circa 10 voeten breed en 25 à 30 voeten diep. Op de contre-escarpe was eene levende haag van bamboe-doerie of gedeeltelijk van *cactus*-planten met eenige rijen vriessche ruiters van

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

bamboes, die zeer stevig bevestigd waren aan stijlen van waroe of dadap, die tot dat einde diep in de contre-escarpe geplant waren. Om de nederdaling in de gracht te beletten hadden zij eene beplanting van doornstruiken en bamboezen piketten. De buitendocering der borstweer was van eene doorloopende bamboezen fraisering met vriessche ruiters voorzien. De borstweer had overigens eene hoogte van 10 voeten en moet, naar de hoogte te oordeelen, minstens 6 à 8 voet dikte gehad hebben. Zij was vrij steil van klei en zand opgezet. In het inwendige der redouten heerschte eene doodelijke stilte. Geen geluid werd in dezelve gehoord, geen verdediger gezien. De Chef van den Staf, die in een nabijgelegen boom geklommen was, konde niets in het inwendige der sterkten zien, en zoo men niet begrepen had, dat de stilte des vijands eene krijgslist was, dan zoude men genegen zijn geweest om te gelooven dat de redouten verlaten waren. De voorwacht, onder de bevelen van den 1en Luitenant P. VAN SWIETEN, kreeg last hare verspreide linie vooruit te doen trekken, om onder hare begunstiging de verkenning te voltooijen. De 2e Luitenant L. F. DONLEBEN werd ter verkenning van den regtervleugel der linie uitgezonden. Hij rapporteerde dat hij daar nieuwe versterkingen ontdekt had, en door geweerschoten was ontvangen. Om de beschrijving van het geheele stelsel der liniën te voltooijen, volgen hier nog de opmerkingen, die staande het gevecht gemaakt zijn. Achterwaarts en op den regtervleugel der redoute nº. 2 (oostelijke) waren verscheidene versterkingen opgeworpen, waarmede deze linie aan een zeer diep ravijn met steile wanden leunde; op den bodem van dit ravijn kronkelt de rivier van *Boenkoelan*, die van de hoogte het aanzien had van eene zilveren streep. Deze versterkingen bestonden in eene redoute van nagenoeg 50 passen zijde, op den rand van een ravijn aangelegd, dat een tak is van het groote

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hiervoren genoemde. Dit ravijntje, dat nagenoeg 50 voeten diepte en even zooveel breedte had, diende der redoute tot gracht. Het was vrij steil, op eenige plaatsen regt afgegraven en door struik- en doorngewas bijna ondoordringbaar. De borstweer der redoute had nagenoeg 5 voeten hoogte en 3 voeten dikte, met twee naauwe openingen voor ingang. Een versterkte tempel was op nagenoeg 80 passen westelijk van dezelve gelegen, en iets grooter dan de redoute. Even als in alle tempels was in het inwendige eene scheidingsmuur met een naauwen doorgang. Achter de redoute op circa 200 passen zuidwaarts, was in de laagte eene dessa, waarvan alleen de toppen der boomen zigtbaar waren. In de zuid-oostelijke rigting van de redoute, waren op de beide oevers van het ravijn, dat tot regter aanleuningspunt diende, twee versterkte posten op dominerende heuvels aangelegd, die met lilla's gewapend waren en den uitersten regtervleugel der linie uitmaakten. Achter deze eerste linie was nog eene tweede, die met de eerste in verbinding stond door eene soort van bedekten weg, of dubbele caponnière. Het terrein tusschen de redoute n°. 2 en de redouten van den regtervleugel was beplant met fijne takken van de bamboe-doerie, op zeer groote diepte gezet en zoodanig verbonden, dat men niet tusschen dezelve door konde dringen zonder ze stuk voor stuk uit te trekken of op te ruimen, hetwelk een zeer langwijlig werk was. Voor zoo ver de gesteldheid van het terrein betreft, vond men deze positie vrij wel overeenkomende met de denkbeelden, die men zich daarvan ten gevolge der gegevene inlichtingen gevormd had, maar op zulke geduchte versterkingen als men nu voor zich had, was niet gerekend. Dat de beletselen moeijelijk of niet op te ruimen zouden zijn, in tegenwoordigheid van eenen vijand, die willens was ze te verdedigen, werd niet betwijfeld, gelijk het ook al dadelijk zeer onzeker voorkwam of met het 3

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ponds veldgeschut bres te maken was. Maar de gelukkige uitslag van het gevecht van den vorigen dag deed hopen, dat de goede moed onzer troepen den vijand wel tot wijken zoude brengen. Met 8 handmortieren benevens 128 worpen, die de artillerie bij zich had, konde men den vijand op eene geweldige wijze achter zijne borstweringen teisteren, en somwijlen behoeft men slechts eenige worpen in zijne massa's te doen, om eenen inlandschen vijand van de onhoudbaarheid zijner stellingen te overtuigen. Reeds dadelijk tot den langwijligen regelmatigen aanval te besluiten, alvorens den spoedigeren gewelddadigen aanval (attaque de vive force) beproefd te hebben, was niet mogelijk, zonder zich aan de verdenking van al te ver gedrevene voorzigtigheid bloot te stellen. Bij de meeste oorlogen in *Indie* heeft de stoutheid van den aanval en de dapperheid onzer soldaten bijna altijd over de sterkste verschansingen gezegevierd, en dit moet zoo zijn, dewijl dit de voornaamste grondvesten zijn op welke onze zedelijke en materiële meerderheid en het ontzag voor onze wapenen steunen. De gewelddadige aanval was derhalve geheel in den regel.

De 1e en 3e kolonne plaatsten zich in bataille tegen over de oostelijke redoute op nagenoeg 500 à 600 passen afstand; de 4e kolonne en de kavallerie daar achter, in reserve. De artillerie bij de respectieve kolonnes. De mortieren à 11 $\frac{1}{2}$ duim, in eene batterij verzameld onder de bevelen van den Kapitein F. J. van Maanen, werden op 3 à 400 passen voor de redouten in batterij gesteld. Naauwelijks hadden de mortieren hun vuur geopend en eenige worpen in de beide redouten gebragt, of de vijand kondigde zijne tegenwoordigheid aan door eene hagelbui van kogels, welke meerendeels voor de lijn van bataille in den grond sloegen of boven de hoofden der manschappen heen vlogen. Hij had dus vuurwapenen van eene groote en naauwkeurige dragt. Dit vuur werd door de soldaten met veel koelheid doorge-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

staan, een gunstige voorbode van hetgeen men van hen zoude kunnen verwachten. Om de mortier-batterij te beschermen, en wijl het nu zeker was dat de beide redouten de hoofdpunten van den aanval zijn zouden, werd aan den Kapitein R. J. KELLERMAN, kommandant der gezamentlijke artillerie, gelast nu ook de overige kanons in batterij te brengen, zoo dat nu de redouten door eene gezamentlijke artillerie van 4 kanons à 3 pond, 2 houwitsers à 11 $\frac{1}{2}$ duim en 8 mortieren à 11 $\frac{1}{2}$ duim beschoten, bericocheteerd en beworpen werden. Het terrein was echter voor een kanonvuur niet gunstig: op het hoogste punt van het plateau gelegen, hadden de redouten een sterk hellend terrein voor zich liggen, dat, om voor den rijstbouw geschikt te zijn, in waterpasse vakken van nagenoeg 25 passen breedte verdeeld was, met eene trapswijze klimming van 2 tot 3 en somwijlen 4 voeten. Om de kans te hebben van de menigvuldige beletselen te vernielen of bres te schieten behoorde de artillerie eene stelling te nemen, die veel digter bij was dan de ingenomene. Tot dat einde werd eene sterke tirailleurlinie tegen de oostelijke redoute gezonden, die de vuren des vijands op zich trekkende, het zoo moeijelijke mouvement der artillerie begunstigde. Bijgestaan door de sappeurs verrigtte de artillerie hare voorwaartsche beweging op dit moeijelijk terrein onder een hevig vuur des vijands, met bewonderenswaardige dapperheid tot op den afstand van 100 à 150 passen voor de redoute n°. 2. De artillerie verwierf zich in deze dagen de achting van al hare wapenbroeders. Terwijl de 1e kolonne een tirailleurvuur tegen de redoute n°. 2 opende, werd aan de 3e kolonne last gegeven, om eene omtrekking op 's vijands regtervleugel te beproeven. De kompagnie *Afrikanen*, onder bevel van den Kapitein H. G. BOON, en een deel der 1e kompagnie *Europeanen*, onder de bevelen van den Kapitein J. W. MACDONALD, werden tegen de regter-face der redoute

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

n°. 2 genesteld, waarbij ook de helft der walbussen-schutters, onder de bevelen van den 2en Luitenant C. H. TER SCHOUW, gevoegd werd. Het andere gedeelte met den 1en Luitenant C. S. UHLENBECK, was bij de 1e kolonne gevoegd. Het overige gedeelte der 3e kolonne (het restant der 1e kompagnie onder kommando van den 1en Luitenant E. C. C. W. VON SCHIMMELMAN, en de 3e kompagnie *Javanen*, onder bevel van den Kapitein L. M. DOSTAL) begaf zich in eene oostelijke rigting vooruit, waar in zij evenwel verhinderd werd door het groote ravijn, aan hetwelk de linie aanleunde. De 4e kolonne met de kavallerie, werd in reserve gehouden, met uitzondering der 5e kompagnie, Kapitein P. S. NACK, die den aanval op de regter-face der redoute n°. 2 ondersteunde. Het vereenigde artillerievuur en de aanval der infanterie, deed het vuur uit de redoute merkbaar verflaauwen. Het was alsof de vijand de redoute ontruimde, en reeds maakte de 1e kolonne zich gereed om van deze gunstige wending gebruik te maken, toen zij stuitte op de gracht, door welke de beide groote redouten aan elkander verbonden zijn, en de toegang naar het tusschenbeide gelegene terrein gecoupeerd was. De 1e Luitenant P. VAN SWIETEN, die de voorhoede der 1e kolonne kommandeerde, liet zich met eenige manschappen in de gracht nederglijden, en klom langs de andere zijde weder op, geholpen door eenige grasstruiken, aan welke hij en zijne manschappen zich optrokken. Hij werd door zijn peloton, dat dit voorbeeld had aangemoedigd, gevolgd, en eenige oogenblikken later ook door een peloton infanterie, onder den 2en Luitenant A. C. VAN RIJN VAN ALKEMADE en den 1en Luitenant C. S. UHLENBECK, met het detachement walbussen-schutters. De Kapitein Ingenieur E. C. C. STEINMETZ, had, om dezen overgang gemakkelijker te maken, de stormladders der kolonne ontboden, en inmiddels door de sappeurs eenige trapjes in de taluds der gracht doen kappen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Terwijl deze overgang plaats had met verlies van slechts een inlandsch soldaat, verliet de vijand de westelijke redoute, n°. 1., en zich in twee deelen splitsende, trok het eene, onder de begunstiging van het terrein, naar de redoute n°. 2, deed de reeds terugtrekkende bezetting derzelve stand houden en bezette de versterking op nieuw. Het andere gedeelte daalde in het ravijn neder, dat den linkervleugel der linie dekte, om, gelijk later vermeld zal worden, langs den weg van *Sangsiet* te deboucheren, en een aanval in onzen rug te doen. Het gevecht voor de redoute n°. 2, begon nu met vernieuwd geweld. De redoute n°. 1, werd door de detachementen, hierboven reeds genoemd, bezet, en aan den 1^en^ Luitenant P. VAN SWIETEN de last gegeven, dezelve tegen den vijand te verdedigen, zoo hij daarvan wederom bezit mogt willen nemen. In deze redoute, die eene groote binnenruimte had, werd een 2 ponds kanon (lilla), eenige vaatjes met kruid en eene mand met geweerkogels gevonden. Het terreplein was op deszelfs geheele oppervlakte, en op onderlingen afstand van 3 à 4 voeten van uitgegravene gaten van een voet middellijn voorzien; vermits zij tot op de helft met los zand gevuld waren, liet zich vermoeden, dat dit eene voorzorg was tegen het springen der grenaten.

De kompagnie van den Kapitein DOSTAL, ondersteund door een detachement *Europeanen* van den 1^en^ Luitenant VON SCHIMMELMAN, konde hare taak, om des vijands regtervleugel te omtrekken, niet volbrengen. Maar al konde zij de linie niet omtrekken, dezelve in het centrum door te breken moest even goede resultaten opleveren. De redoute n°. 4, op welke zij gestooten was, werd haar tot aanvalspunt aangewezen. De aanval werd met een goed gerigt tirailleurvuur geopend, dat den vijand zoo veel schade toebragt, dat hij zich, na een halfuur gevecht, tot den terugtogt gereed maakte. De redoute werd toen bestormd,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

waarbij de Kapitein L. M. Dostal, de 1e Luitenants C. F. J. Kern en E. C. C. W. von Schimmelman de eerste waren. De vijand liet 50 à 60 gesneuvelde *Balienezen* hier achter, die allen door het hoofd geschoten waren; een schoon getuigenis voorwaar voor de schietvaardigheid van het *Indische* leger. Op het terreplein stond eenige duimen water, dat met veel moeite daarheen moet gebragt zijn, waarschijnlijk om de granaten onschadelijk te maken. Eenige vaten met buskruid en een groote voorraad van geweerkogels, werden hier met andere oorlogsbehoeften gevonden. Uit den nabij gelegenen tempel en de versterkingen van den uitersten regtervleugel, werd hevig op de onzen met geschut en klein geweer gevuurd. Verscheidene *Europesche* en inlandsche soldaten verloren het leven, en de 1e Luitenant C. F. J. Kern werd zwaar gewond. Nadat dit vuur, dat goed beantwoord werd, nagenoeg een half uur geduurd had, werd de tempel, waarin de vijand veel volk verloren had, verlaten en door de onzen bezet. Het kan nagenoeg een vierde uur geduurd hebben, dat wij den tempel bezet hadden, zonder dat er een schot op dat punt gedaan werd, en reeds verheugden onze troepen zich over het onbetwist bezit daarvan, toen plotseling de vijand met eene ontelbare bende een retour offensief beproefde. In geslotene orde, zonder een schot te doen en zonder zich door ons geweervuur te doen tegenhouden, trokken de *Balienezen* met gevelde lansen langs drie zijden vooruit, omsingelden den tempel en beklommen hem van alle zijden. De aanvoerder werd door den 1en Luitenant Von Schimmelman nedergeschoten op het oogenblik dat hij binnendrong, maar zoo groot was de woede, dat hij in zijnen val nog een inlandsch soldaat doorboorde.

Onze manschappen hielden dapper stand, maar de vijand drong zoo sterk en met zoo veel onverschrokkenheid op, dat zij hunne geweren niet meer laden, en noch sabel,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN MUSEUM
PUSAT

XXII:-

140.

waarbij de Kapitein L. M. Dostal, de 1e Luitenants C. F. J. Kern en E. C. C. W. von Schimmelman de eerste waren. De vijand liet 50 à 60 gesneuvelde *Balienezen* hier achter, die allen door het hoofd geschoten waren; een schoon getuigenis voorwaar voor de schietvaardigheid van het *Indische* leger. Op het terreplein stond eenige duimen water, dat met veel moeite daarheen moet gebragt zijn, waarschijnlijk om de granaten onschadelijk te maken. Eenige vaten met buskruid en een groote voorraad van geweerkogels, werden hier met andere oorlogsbehoeften gevonden. Uit den nabij gelegenen tempel en de versterkingen van den uitersten regtervleugel, werd hevig op de onzen met geschut en klein geweer gevuurd. Verscheidene *Europesche* en inlandsche soldaten verloren het leven, en de 1e Luitenant C. F. J. Kern werd zwaar gewond. Nadat dit vuur, dat goed beantwoord werd, nagenoeg een half uur geduurd had, werd de tempel, waarin de vijand veel volk verloren had, verlaten en door de onzen bezet. Het kan nagenoeg een vierde uur geduurd hebben, dat wij den tempel bezet hadden, zonder dat er een schot op dat punt gedaan werd, en reeds verheugden onze troepen zich over het onbetwist bezit daarvan, toen plotseling de vijand met eene ontelbare bende een retour offensief beproefde. In geslotene orde, zonder een schot te doen en zonder zich door ons geweervuur te doen tegenhouden, trokken de *Balienezen* met gevelde lansen langs drie zijden vooruit, omsingelden den tempel en beklommen hem van alle zijden. De aanvoerder werd door den 1en Luitenant Von Schimmelman nedergeschoten op het oogenblik dat hij binnendrong, maar zoo groot was de woede, dat hij in zijnen val nog een inlandsch soldaat doorboorde.

Onze manschappen hielden dapper stand, maar de vijand drong zoo sterk en met zoo veel onverschrokkenheid op, dat zij hunne geweren niet meer laden, en noch sabel,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

noch bajonet gebruiken konden. Na een verlies te hebben geleden van een veertigtal dooden, moest de tempel ontruimd worden, en de troepen op den hoofdtroep repliëren. De kapitein Dostal, die met zoo veel moed gestreden had, dat hij de bewondering van Officieren en soldaten verworven had, werd door eenen aanval van beroerte getroffen, welke eenige uren later een einde aan zijn leven maakte. Door de zorg van den 2en Luitenant A. G. Frappier, is hij niet in de handen des vijands gevallen. De 2e Luitenant W. E. F. van Heemskerk, werd bij het hernemen van den tempel, door eene lanssteek in de hand gewond. Terwijl dit gebeurde, had de 4de kolonne, die in reserve stond, last gekregen om de afdeeling des vijands, die langs den weg van *Sangsiet* onzen regtervleugel omtrok, te observeren. De Majoor C. de Vos had daartoe eene geschikte stelling gekozen nabij het ravijn. Deze voorzorg was niet overtollig. Na in stilte het ravijn te zijn doorgetrokken, en onder de begunstiging van het houtgewas te zijn genaderd, viel de vijand met woede aan. Een peloton infanterie, dat, om hem beter gade te slaan, vooruitgeschoven was, moest haastig terug trekken. Op nagenoeg 80 passen genaderd zijnde, liet de Majoor C. de Vos een twee-gelederen-vuur openen. De vijand, die digt op een gedrongen en met den looppas langs een smallen weg deboucheerde, leed daardoor veel verlies, maar deinsde niet, voor dat verscheidene zijner voorvechters gesneuveld waren. De aanvoerders gevallen zijnde, trok de massa overhaastig terug, langs den weg van waar zij gekomen was. De Kapitein der artillerie T. J. van Maanen rapporteerde, dat al zijne mortier-munitie verbruikt was. Er waren 128 worpen gedaan. Onder de escorte der kavallerie werd hij met alle ledige draagpaarden naar *Boenkoelan* gezonden, om de ledige munitie-kisten op nieuw te doen vullen, en met magtiging om al dadelijk de gevulde munitie-kistjes der sectie artillerie van de 2e kolonne te doen aanrukken.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De 1e Luitenant Ingenieur E. A. Haitink had last bekomen, om het noorderfront der redoute nº. 2 te verkennen. Hij liet tot dat einde openingen kappen in de beletselen der contre-escarpe, maar die van de escarpe konden niet anders dan door de artillerie opgeruimd worden. Op bevel van den kommanderenden Generaal rukte deze vooruit, en plaatste zich op 50 à 60 passen afstands van het noorderfront, om door de openingen in de contre-escarpe de beletselen der escarpe te vernielen. De 1e Luitenant E. A. Haitink werd korte oogenblikken later op dit punt, waar hij zijne gevaarlijke dienst met onverschrokkenheid waarnam, in den regterschouder gewond, welk lot later ook twee zijner *Europesche* Sappeurs trof. De Kapitein Ingenieur E. C. C. Steinmetz, die de linkerface van het aangevallen front verkende, had even vruchteloos gepoogd om de beletselen der escarpe op te ruimen. Het was hem echter gelukt om door middel van eenige stormladders, een overgang te maken over de verbindingsgracht. Nu werd aan de 1e kolonne last gegeven, om een aanval op de keel van het werk te doen. De Luitenant-Kolonel J. B. J. Sutherland trok met twee kompagniën over de gracht (1). Maar ook hier was de aanval vruchteloos. De ingang tot de redoute had niet meer dan 3 à 4 voeten breedte, en was door eene traverse en door wolfskuilen gedekt. Achter de redoute was eene zeer sterke reserve opgesteld, die onze troepen chargeerde, te gelijk dat uit de regterface een uitval gedaan werd. Onze troepen waren genoodzaakt om terug te trekken, en wijl zij dit niet meer over de verbindingsgracht konden doen, trokken zij om de redoute heen, en debouccheerden langs de regterface (oostzijde). De 1e kolonne verloor, gedeeltelijk bij dezen aanval, ge-

(1) Dit mouvement ging zeer langzaam wijl de manschappen schrijlings zittende en op de handen voortschuivende, langs de ladders de overzijde moesten bereiken.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

deeltelijk bij het tirailleren op de redoute: twee Officieren (1e Luitenants J. C. en C. S. Uhlenbeck) met 18 onder-officieren en manschappen aan gesneuvelden. De Kapitein G. J. Donleben, de 2e Luitenants M. M. Dickman en P. T. Prager met 31 onder-officieren en manschappen werden gewond. De Kapitein G. J. Donleben, die eene schotwond door den buik, en eene andere, die hem den arm verbrijzelde, bekomen had, overleefde zijne wonden slechts weinige uren. Gelijktijdig had ook de 3e kolonne eene bestorming op de regterface beproefd. Zelf eene stormladder in handen nemende, om zijne vermoeide manschappen den weg te wijzen, zag echter de Luitenant-Kolonel Le Bron de Vexela zich genoodzaakt van de escalade af te zien, naardien de stormladders geene genoegzame lengte hadden, en bovendien de beletselen in de taluds der borstweer, de beklimming onmogelijk maakten. De artillerie had wel twee kleine bressen geschoten, maar deze waren nog zoo klein, dat aan eene beklimming van dezelve niet te denken was. Op deze wijze had het gevecht nu reeds drie uren geduurd met eene onafgebrokene inspanning, zonder dat wij eenig ander duurzaam voordeel behaald hadden, dan het bezetten der westelijke redoute. De tegenstand des vijands was boven alle verwachting, en er bestond geene hoop, om hem door volharding te vermoeijen; want zijne geestdrift werd ondersteund door de gedurige aankomst van nieuwe strijders, die men allerwege van het gebergte zag nederdalen. Onze manschappen daarentegen waren door de steeds herhaalde inspanningen en de groote hitte letterlijk uitgeput. De artillerie en infanterie hadden reeds meer munitiën verbruikt, dan een gansche *Indische* veldtogt gewoonlijk vordert, en van allerwege hoorde men, dat de voorraad uitgeput werd. De Kapitein van Maanen, die al sedert eenigen tijd weg was om nieuwen voorraad te halen, zoude op het minste genomen nog twee à drie

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

uren uitblijven. De twee laatste kompagniën der reserve, hadden reeds eene stelling onder het vuur der redoute moeten aannemen, ten einde tot dekking der overige troepen te dienen, ingeval de vijand weder een aanval mogt beproeven; want tegen de lansen der *Balienezen* waren onze geweren niet bestand, indien het aan munitiën kwam te ontbreken. Er werd in overweging genomen, of het niet raadzaam zoude zijn, de wester-redoute door eene goede magt te bezetten; de overige troepen terug te trekken om hen eenige rust te doen nemen, en 's anderen daags den aanval te hervatten. Indien men dit had kunnen doen, zoude men mogelijk betere uitkomsten gehad hebben. Maar op deze barre hoogten was geen water, noch middel om het in de nabijheid te bekomen. De gemeenschap met de redoute had niet dan onder het vuur des vijands, bijna zelfs onder de spits zijner lansen kunnen geschieden. De weg, dien de Luitenants P. VAN SWIETEN en A. C. VAN RIJN VAN ALKEMADE hadden moeten volgen, had ook met de zelfde zwarigheden moeten gevolgd worden, door de troepen, die als bezetting der redoute zouden zijn bestemd geworden. Onder deze moeijelijkheden ware het niet mogelijk geweest, de bezetting van levensmiddelen, water en munitie te voorzien. De koelies waren bovendien allen geprest, om de gekwetsten weg te voeren en het zoude lang geduurd hebben, alvorens zij op nieuw verzameld waren geweest. Het was dus zeker, dat de bezetting der redoute zoo goed als geblokkeerd ware geweest. Van dit voornemen moest dus worden afgezien. In positie te blijven, de aankomst van nieuwen voorraad munitie af te wachten, om den strijd voort te zetten, was even min doenlijk. De vermoeijenis der manschappen veroorloofde niet, om nieuwe inspanningen van hen te vorderen. Door het verlies van gesneuvelden en gewonden en de begeleiders dezer laatsten, waren de gelederen zeer gedund. Noch het artillerie-vuur, noch de her-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

haalde en met zoo veel moed gedane aanvallen, hadden den vijand tot wijken kunnen brengen. Het getal zijner strijders groeide aan, terwijl de onzen verminderden; ook zijne uitvallen vermeerderden. Op het oogenblik, dat de *Afrikaansche* kompagnie eene rugwaartsche beweging deed, om twee kanons in positie te brengen, op het punt, waar de sectie houwitsers van den 1e Luitenant A. Netscher eene kleine bres gemaakt had, deed de vijand een uitval, waarvoor eene inlandsche kompagnie wijken moest. Eene frontverandering, welke de Kapitein der Artillerie R. J. Kellerman aan zijne kanons doen liet, waardoor hij den vijand in de flank nam, en met eenige blikkendoozen beschoot, benevens de goede houding der *Afrikanen*, noodzaakten dezen uitval om terug te trekken. Dit alles te zamen genomen gaf de overtuiging, dat het oogenblik genaderd was, om den terugtogt te gelasten. De 4de kolonne, die weinig geleden had, dekte denzelven. De artillerie, die groot verlies in paarden geleden had, trok het eerst het achterliggend defilé door, om achterwaarts eene stelling in te nemen, die den terugtogt dekken kon. Een der houwitsers, waarvan de as en twee raderen gebroken waren, konde niet medegevoerd worden, en vermits het draagpaard met de reserve-raders niet bij de hand gevonden werd, gebood de bevelvoerende Generaal, het stuk te vernagelen en de trekpaarden, tot vervanging der gesneuvelden, bij de andere vuurmonden in te deelen. Van stelling tot stelling en zonder daarbij aanmerkelijk verlies te ondergaan, werd de retraite tot bij *Boenkoelan* met orde uitgevoerd. Eerst in den namiddag werd de terugtogt naar *Timor-Sangsiet* voortgezet.

Uit het bovenstaande verhaal, dat slechts de hoofdepisoden bevat, waarin zoovele daden van individuëlen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

moed zijn onvermeld gebleven, zal genoegzaam gebleken zijn, dat de troepen, waarvan verreweg de meeste voor de eerste maal in het vuur waren gekomen, zich met prijzenswaardige dapperheid hebben gedragen. Het is een aangename pligt voor den berigtgever om met overtuiging te kunnen zeggen: "Een ieder heeft zijn pligt gedaan." Een zeer moeijelijke taak was het, welke nu den Officieren van Gezondheid te beurt viel. Zij hebben zich met de meeste zorg van dezelve gekweten en getoond, dat zij het edele hunner bestemming, de verzachting der weeën van den lijdenden evenmensch, ten volle begrepen. Het verlies dat dezen dag geleden is heeft bedragen: Aan dooden: 5 Officieren (Kapiteins G. J. Donleben, L. M. Dostal, 1e Luitenants: H. J. van der Wijck (adjudant van den Opperbevelhebber), J. C. Uhlenbeck en C. S. Uhlenbeck.) 74 onder-officieren en manschappen (40 Europeanen, 4 Afrikanen en 30 Inlanders.) Aan gekwetsten: 7 Officieren (Kapitein J. W. Macdonald. 1e Luitenants: C. F. J. Kern, E. A. Haitink, W. A. C. Ardesch. 2e Luitenants: M. H. Dickman, P. T. Prager en H. E. F. van Heemskerk.) 98 onder-officieren en manschappen: (37 Europeanen, 18 Afrikanen en 43 Inlanders.) Het verlies aan paarden was 7 dooden en 1 gewonde. 32 manschappen hadden de gelederen moeten verlaten, omdat zij door de overspanning van den dag, of wegens het bekomen van zware of ligte kneuzingen, tijdelijk ongeschikt waren om de wapenen te dragen; 24 manschappen waren wegens gewone ziekte in het hospitaal opgenomen. De totale vermindering op het appel van den 10 Junij bedroeg 14 officieren en 242 onder-officieren en manschappen.

Het verlies des vijands heeft bedragen: 3 hoogepriesters, 35 ida's, 80 goesties of hoofden van aanzien, 83 pembukkels of hoofden van minder aanzien en 2000 minderen. Dit verlies wordt aldus opgegeven in een eigenhandigen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

brief van *Goesti* DJELANTIEK aan den *Dewa-Agong* van *Klonkong*. De grenaten, zegt deze brief, waarvan ons berigt gegeven is door onzen bondgenoot radja KASSIEMAN van *Badong*, hebben eene geweldige uitwerking gehad. De drie bovengemelde hoogepriesters zijn naast *Goestie* DJELANTIEK door het springen van een grenaat gesneuveld. De volharding des vijands om na zulk een belangrijk verlies den strijd even moedig voort te zetten, doet hem veel eer aan. Van onze zijde had men gemeend dat onze artillerie-uitwerking zeer gering was geweest, wijl men zich dezen moedigen strijd niet anders konde verklaren. Bij rijper nadenken heeft men echter menigvuldige sporen van eene ten top gevoerde opgewondenheid door het gebruik van den opium kunnen bespeuren. Het projectiel, dat de artillerie tegen de redoute n°. 2 heeft aangewend, heeft bestaan in: 150 kogels, à 3 pond; 84 blikkendoozen voor kanons à 3 pond; 42 grenaten voor houwitsers, à 11 $\frac{1}{2}$ duim; 22 blikkendoozen voor houwitsers, à 11 $\frac{1}{2}$ duim, 128 grenaten voor mortieren, à 11 $\frac{1}{2}$ duim. De infanterie had 50 scherpe patronen per man.

Uit de houding des vijands was zeer duidelijk gebleken, dat de verovering van *Balie*, zoo gemakkelijk niet zijn zoude als men zich had voorgesteld. Er bestond meer nationaliteit onder de *Balienezen* dan men verwacht had. De afwezigheid van versterkingen aan de kusten, bleek nu geen verzuim in de verdedigingsmiddelen te zijn, maar wel het gevolg van een beredeneerd stelsel dat de vijand had aangenomen, om de defensie in het binnenland te concentreren. Men twijfelde nu niet langer of men zoude allerwege, nabij den hoofdzetel der rijken van *Klonkong* en *Karang-Assam*, dezelfde verdedigingsmiddelen aantreffen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

als te *Djagar-aga*. Zoowel hier als elders konde men, na de verkregene ondervinding, zich niet ten tweeden male aan de kansen van eenen geweldigen aanval bloot stellen. Om *Djagar-aga* te nemen, moest men tot eenen geregelden aanval overgaan, waartoe evenwel de middelen meerendeels ontbraken. Het haperde boven alles aan transportmiddelen, om al het materiëel, dat tot de bedwinging der versterkingen noodig zoude zijn op het plateau van *Djagar-aga* aan te voeren, werwaarts, wat de voeding betreft, niet alleen een rijke voorraad van levensmiddelen, maar ook van water had moeten worden aangevoerd, al hetwelk veel grootere transportmiddelen zoude hebben vereischt dan te bekomen waren. In de rijken van *Klonkong* en *Karang-Assam*, waarvan de hoofdzetels nog verder in het binnenland gelegen zijn, zoude men dezelfde, zoo niet grootere moeijelijkheden, moeten overwinnen. De beëindiging van den oorlog zoude meer tijd kosten dan men in het belang van den staatkundigen stand der zaken daaraan durfde te besteden. De laatste berigten uit *Europa*, waren van eenen bedenkelijken aard geweest. Niet alleen *Frankrijk*, maar bijna geheel *Europa* had aan den omwentelingsgeest deelgenomen. Van allerwege hoorde men dat de volkeren in vollen opstand tegen hunne regeringen waren, en de overwinning in den geleverden strijd hadden behaald. *Nederland* was, wel is waar, in rust gebleven, door de wijze toetreding van Z. M. den Koning, tot de vrijzinnnige grondbeginselen, die den geest des tijds kenmerken, maar ook dáár waren elementen van beroeringen voorhanden, die de toekomst verduisterden. Maar al bleef ook de bevolking in *Nederland* rustig, zoo was dit toch nog geen waarborg tegen de onheilen die *Europa* door eenen algemeenen oorlog konden treffen, en waarin *Java* of direct of indirect zoude moeten deelen. Boven alles moest voor *Java* gewaakt worden, en daarom kwam het den bevelvoerenden Generaal

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

niet raadzaam voor, om voor een secondair belang, als de tuchtiging der *Balienesche* vorsten zijn zoude, grootere opofferingen aan Officieren en manschappen te doen, wanneer die welligt spoedig voor *Java* zoo hoog nuttig konden zijn. Vele voorbeelden waren daar om te bewijzen, dat eene tuchtiging niet altijd tot eene verovering behoeft over te gaan; het gevecht te *Djagar-aga* konde als eene zoodanige worden beschouwd; uit de geschiedenis van de verovering van *Bonjol* had men een bewijs, hoe een geregelde aanval ligtelijk in eene langwijlige belegering konde overgaan, wanneer hij met onvoldoende middelen van dwang aangevangen moet worden, en tegen inlandsche versterkingen is gerigt, alwaar natuurlijke hindernissen somwijlen alle hulpmiddelen der kunst tot zwijgen brengen. Veel tijds konde echter aan de verovering van *Balie* niet besteed worden, en toch moest de operatie voortgezet worden, hoe lang die dan ook duren zoude, indien men eenmaal dezelve geopend had. Dit in overweging nemende, was het mogelijk beter zich bij tijds terug te trekken, wanneer dit nog geschieden konde zonder de waardigheid onzer vlag daarmede te compromitteren. Op die gronden besloot de bevelvoerende Generaal om van de verdere operatiën voor eerst af te zien, aan Z. E. den Minister van Staat, Gouverneur-Generaal berigt te geven van den stand van zaken en Hoogstdenzelven te verzoeken in overweging te nemen, om de voorgestelde verovering of tuchtiging van *Balie* tot een geschikter tijdstip uit te stellen. Eenmaal tot het besluit gekomen zijnde om de operatiën tegen *Djagar-aga* op te geven, was het doelmatig om de troepen weder te doen inschepen. De stranddessa, *Timor-Sangsiet*, begon nu reeds een verpestende stank te verspreiden, veroorzaakt door de uitwerpselen van zoo vele menschen en dieren, overblijfselen van geslagt vee en meer andere, een kwaad dat niet te keeren was, alzoo de rivier, aan hare monding gesloten zijnde

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

door eene zeer hooge zandbank, geene uitwatering naar zee heeft, dan bij zeer hoogen waterstand. Men had dus in de eerste dagen althans geene andere keuze dan, of de lucht of het water der rivier te bederven. Overigens waren boven strooms een aantal lijken in de rivier geworpen, die ook nog het eenige drinkwater, zoo niet ongezond, toch zeer walgelijk maakten. Ware dit embarkement geen vrije wil geweest, dan zoude de vijand hetzelve spoedig tot eene noodzakelijkheid gemaakt hebben. Hij had namelijk al de waterboezems der rijstvelden geopend, door welke deze velden in éénen nacht onder water waren geloopen. De voorposten werden allengs genoodzaakt tot in de dessa terug te trekken.

Het reëmbarkement had den 10en Junij plaats, en vereischte ruim 9 uren tijds, wegens eene geringe branding, die op de kust stond. Had de wind eenigzins aangewakkerd, dan had het volstrekt niet kunnen plaats hebben. Men konde dit als een voorsmaak beschouwen van de door deskundigen verkondigde gevaarlijkheid der *Baliesche* kusten.

Z. M. stoomschip *Etna* vertrok 's avonds van den 10en Junij naar *Batavia* met het rapport voor Z. E. den Minister van Staat, Gouverneur-Generaal, benevens Z. E. Adjudant, de Kapitein Jonkhr. T. van Capellen en de Kapitein Ingenieur E. C. C. Steinmetz, beiden om het rapport door mondelinge mededeelingen aan te vullen.

Een togt op den 11en Junij gedaan met Z. M. stoomschepen *Hekla* en *Merapie* en de 2e kolonne naar *Teboenkoes* en *Petemoe* (westelijk van *Beliling* gelegen) om deze beide plaatsen, die als de voornaamste handelsplaatsen van *Beliling* bekend staan, door een coup de main te nemen en des noodig te vernielen, met het doel om des vijands welvaart aan te tasten, bleef zonder resultaat, wijl geene dezer plaatsen, naar haar uiterlijk aanzien, de belangrijkheid had, die men vermeend had, en men weêrzin gevoelde, om zich

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

op eene weerlooze bevolking te wreken. *Teboenkoes* is een gehucht van 6 à 7 bamboezen huizen of opstallen, want op de laatste geleken zij meer dan op de eerste. *Petemoe*, waaruit men bij onze nadering de vrouwen en kinderen zag vlugten, is eene ommuurde dessa van grooteren omvang. Maar ook deze plaats, die geene weerbare bevolking telde (alles scheen naar *Djagar-aga* getrokken te zijn), was de operatie van een debarkement niet waardig. Inderdaad, de bronnen van bestaan en welvaart zijn bij de *Balienezen* artikelen van landbouw, die niet vernield kunnen worden, omdat men van deze voorwerpen op gansch *Balie* geene enkele stapelplaats heeft. De vreemde handelaren moeten de artikelen van uitvoer, die zij wenschen te koopen, zich door middel der bandar's verschaffen, welke dan eerst de gevraagde voorwerpen op de bazars in het klein moeten opkoopen (*Moniteur des Indes*, 1e deel pag. 293). De huizen in de dessa's zijn, of van gebakken steen, of van gedroogde klei opgezet, waarvan alleen het dak branden kan. Bij zoodanigen stand van zaken, is het verbranden van een kampong, niets meer dan eene nuttelooze daad van geweld, die aan schuldelooze vrouwen en kinderen eene schuilplaats ontrooft, hen tijdelijk aan armoede en behoefte blootstelt, verbittering verwekt en dorst naar wraak of vergelding geeft (1). Maar een maatregel om den vijand te noodzaken, om tot onze staatkunde toe te treden, gelijk het wezen moest, was daarin niet opgesloten. Had men de kampong *Beliling*, in 1846, voor verwoesting kunnen sparen, de bezetting der redoute zoude welligt bij de teruggekeerde bevolking, die gaarne haren overvloed zoude hebben van de hand gezet, hulpmiddelen aan levensbehoeften gevonden hebben, die nu allen van

(1) Onze bezetting in de redoute te *Beliling* had dit welligt op eene gevoelige wijze kunnen ondervinden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Java moeten worden aangevoerd. Om deze motieven en om tegen de redoute te *Beliling* geene represailles uit te tarten, werden *Teboenkoes* en *Petemoe* gespaard.

De Luitenant-Kolonel A. H. W. DE KOCK, welke naar *Balie-Badong* vertrokken was, om zich van de medewerking onzer bondgenooten te *Badong*, *Tabanang* en *Banglie* te verzekeren, kwam den 16en Junij terug, ter reede van *Boenkoelan*, zonder meer toezegging omtrent hunne werkdadige hulp te hebben bekomen, dan de bereids bekende verklaring, dat zij geene directe vijandelijkheden tegen den *Dewa-Agong* van *Klonkong* zouden plegen.

Eenige afgezanten van *Lombok* waren den 14en te voren aangekomen, de toezegging medebrengende om 1200 man gewapende hulptroepen te geven, speciaal echter tegen *Karang-Assam*. Tot het ageren tegen een der beide andere rijken van *Balie*, waren zij ongenegen. Ook was noch van hunne zijde, noch van die der andere bondgenooten op bijstand aan koelies te rekenen, waarin de grootste, zoo niet de eenige behoefte bestond.

Den 19en Junij kwam Z. M. stoomschip *Onrust*, Luitenant ter zee 1e klasse S. FABERHUYS, ter reede van *Boenkoelan*, antwoord van Z. E. den Minister van Staat, Gouverneur-Generaal op de gezondene berigten brengende. Dit antwoord was opgenomen in eene kabinets-missive van den 14en Junij 1848, No. 2, en hield in substantie nagenoeg de volgende hoofdpunten in:

"Dat Z. E., van het terrein van den oorlog verwijderd, en zelfs geen militair zijnde, geen bepaald antwoord konde geven omtrent de verdere operatiën, waarvan de leiding geheel aan den bevelvoerenden Generaal was opgedragen.

"Dat de gevraagde versterking van twee bataillons infanterie en eene suppletie van een duizend koelies niet konden gegeven worden, wijl er te veel tijd zoude gevorderd worden om deze versterking te verzamelen, en hare bestem-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ming te doen bereiken, gedurende welken men niet werkeloos konde blijven, en het niet geraden was om in den onzekeren toestand, waarin de staatkunde van *Europa* ons plaatste, mitsgaders te midden der verwikkelingen, die ontstaan waren tusschen de hoven van *Soerakarta* en *Djocjocarta* (1), het midden van *Java* van troepen te ontblooten.

"Dat Z. E. van gevoelen was, dat men tot het primitieve plan der expeditie, dat allengs verlaten was wegens de bezwaren, die de Schout-bij-Nacht E. VAN DEN BOSCH geopperd had, om in de straat *Lombok* te landen, moest terugkeeren. Dat men mitsdien te *Padang-Cove* zoude moeten landen, om den *Dewa-Agong* van *Klonkong* te tuchtigen, en daarna te embarkeren met verlating van het plan om *Karang-Assam* te nemen.

"Dat Z.E. de Gouverneur-Generaal van deze operatie afzag, wijl de bevelvoerende Generaal dezelve ongeraden achtte. Dat echter de Gouverneur-Generaal toestond dat dezelve geschiedde, indien de bevelvoerende Generaal daartoe termen vond, mits daartoe niet overgaande, dan, na over dit gewigtig punt te hebben geraadpleegd met de gezamentlijke Hoofd-Officieren, in eenen krijgsraad vereenigd.

"Dat Z. E. zich ten stelligste verklaarde tegen het verlaten van *Beliling*, alwaar onze vlag moest blijven waaijen, onder aanbeveling om zoodanige maatregelen tot versterking van den post te nemen, als gevorderd werden om de veiligheid der bezetting te verzekeren.

"Dat, behoudens dit voorafgaande, Z. E. wenschte, dat de troepen zoo spoedig mogelijk naar *Java* terugkeerden, en dat, ingeval de bevelvoerende Generaal de expeditie mogt kunnen verlaten, Z. E. de Gouverneur-Generaal met

(1) Deze verwikkelingen zijn zonder rustverstoring geëindigd. Aanvankelijk hadden zij echter bezorgdheid gebaard, en de vrees voor eenen opstand onder de *Javasche* bevolking doen ontstaan.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Z. H. E. G. de middelen wenschte te beramen, die tot de versterking van het leger en de verdediging van *Java* dienden te worden genomen.„

Eenige andere punten, ook het vraagpunt van *Balie* betreffende, laten wij hier buiten vermelding, wijl ze minder belang voor de militaire kwestie hebben, hoezeer zij overigens allen de blijken dragen van de zorgen, die den staatsman kenmerken. Deze kabinets-missive werd aan de Hoofd-Officieren en Chefs van wapens medegedeeld, met kennisgave, dat in eene vergadering, die den volgenden dag zoude worden belegd, de onderstaande punten zouden worden in omvraag gebragt:

1°. Moet *Djagar-aga* op nieuw aangevallen worden?

2°. Zal men eene operatie tegen *Klonkong* ondernemen?

3°. Zullen de kampong's in het rijk van *Beliling*, die aan strand gelegen zijn, worden vernield, met het doel om den vijand zoo veel mogelijk afbreuk te doen?

4°. Moet men dadelijk naar *Java* terugkeeren, om het hoofdpunt niet te lang ontbloot te houden?

De leden der vergadering waren:

De Generaal-Majoor Jonkhr. C. van der Wijck.
De Luitenant-Kolonel Baron A. H. W. de Kock.
De Luitenant-Kolonel J. van Swieten.
De Kapitein S. von Stampa.
De Luitenant-Kolonel J. B. J. Sutherland.
De Luitenant-Kolonel B. F. J. M. Le Bron de Vexela.
De Majoor F. J. Sorg.
De Majoor C. de Vos.
De Kapitein Ingenieur E. C. C. Steinmetz.
De Kapitein der Artillerie R. J. Kellerman.
De Dirigerende Officier van Gezondheid G. Wassink.
De Kapitein-Luitenant ter Zee J. H. Sterk.
De Luitenant ter Zee 1e klasse C. G. van Hoogenhouck Tulleken.
De Luitenant ter Zee 1e klasse H. Camp.

Met het houden der aanteekeningen voor de notulen, waren belast de Kapsen: Jonkr. T. van Capellen en E. C. F. Happé, Adjun. van den Opperbevr.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Op de drie eerste vragen werd door de meerderheid ontkennend, en op de laatste bevestigend geantwoord. De overwegingen, die daartoe aanleiding gaven, zijn de volgende. (1)

Eene vernieuwde operatie tegen *Djagar-aga*, waarvan men nu de sterke en zwakke zijde had leeren kennen, bood de meeste kansen aan voor een goeden uitslag. Tot deze was de meerderheid der leden niet ongenegen, indien dezelve in hare gevolgen aan de bedoelingen der regering konde beantwoorden. Het veroveren dezer sterkte zoude ook beter dan elke andere operatie doel getroffen hebben, indien men, gelijk gedacht werd, slechts op het oog had eenig succes te behalen, ten einde de eer onzer wapenen te herstellen. Maar deze had geen zoodanig echec geleden, dat het noodig was om ten hare behoeve andere en meer belangrijke overwegingen op te geven. De verovering van de uitgestrekte dessa *Boenkoelan* zoude nieuwe offers gevorderd hebben, en vermoedelijk meerdere dan op den dag van den 8^{en} het geval was geweest. Onze jonge soldaten hadden groot ontzag voor 's vijands lansen gekregen, en de *Balienezen*, wier gansche magt te *Boenkoelan* vereenigd was, zouden deze dessa waarschijnlijk beter dan de vorige maal verdedigen, waartoe trouwens de eigenaardige gesteldheid der dessa alle middelen gaf. Tegen de liniën van *Djagar-aga* zoude men echter geheel methodiek moeten handelen, en wegens het bestaande gebrek aan transportmiddelen, zoude het verzamelen van al het artillerie- en genie-materieel, de levensmiddelen en zelfs water veel tijds kosten. Behalve deze bezwaren miste de verovering van *Djagar-aga* alle staatkundig nut. Men had toch deze plaats weder moeten verlaten, en voor zoo weinig nut zoude men de

(1) Men zie ook hetgeen op pag. 77 en volgende van dit verslag voorkomt.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

verovering al te duur moeten koopen, in een tijdstip, dat de daaraan bestede levende en doode strijdmiddelen welligt zoo moeijelijk te vervangen zouden zijn.

De operatie tegen *Klonkong* had haren voorstander in den Luitenant-Kolonel A. H. W. baron DE KOCK, welke weinige dagen geleden van *Badong* terug gekomen was, en volgens de aldaar bekomene berigten, de strijdkrachten van *Klonkong* op niet meer dan 6000 gewapenden schatte. Wijders beweerde genoemde Hoofdofficier dat de rijken van *Gianjar* en *Mengoei* den *Dewa-agong* geene hulp zouden kunnen geven, indien zij, door *Badong* bedreigd wordende, voor de veiligheid van hunne eigene grenzen hadden te waken. Te *Badong* was bovendien het berigt gekomen dat de *Dewa-agong* zich zeer ongerust betoonde, dat er zeer verontrustende tijdingen van *Beliling* gekomen waren, en er allerwege om hulp voor *Djagar-aga* gevraagd werd. Hoe aanmoedigend deze tijdingen ook waren om tot eene operatie tegen *Klonkong* te besluiten, vond dezelve toch weinig bijval, wijl men de opgegevene berigten geen genoegzaam vertrouwen schonk. Zij kwamen uit de bron van vorst KASSIEMAN van *Badong* en van den *Nederlandschen* agent den heer M. LANGE, die als koopman aldaar gevestigd is, en wier persoonlijk belang het is om het gezag van den *Dewa-agong* te vernietigen. Het was dus wel te vermoeden, dat zij al de bezwaren dezer expeditie niet zouden vermelden, en zoo door hen de strijdkrachten van den *Dewa-agong* slechts op 6,000 man gesteld werden, zoo werden die van elders op 60,000 man geschat. Door het bezetten van *Padang-Cove* zoude men de hulp van *Karang-Assam* belet hebben om aan te komen; (1) maar de houding van

(1) Dit is later gebleken niet eens het geval te zijn, dewijl achter *Padang-Cove* om en buiten het gezigt van die plaats communicatiën tusschen *Karang-Assam* en *Klonkong* bestaan. Bovendien kan een inlander in 24 uren van *Djagar-aga* naar *Klonkong* marcheren.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Badong zoude daarom de strijdkrachten van *Gianjar* en *Mengoei* niet geneutraliseerd hebben. De ondervinding had overigens ook geleerd, dat men niet te ligtgeloovig mogt zijn in de verzekeringen, die onze bondgenooten ons omtrent deze aangelegenheden hadden gegeven. Wijders is *Padang-Cove* 18 engelsche mijlen van *Klonkong* verwijderd, hetgeen met de groote moeijelijkheid van den weg op twee of drie marschdagen moet gesteld worden. Met de geringe transportmiddelen, over welke te beschikken was, had men geene gelegenheid om het noodige aan materieël en levensmiddelen aan te voeren, en wat zoude het lot der troepen hebben kunnen worden, indien daar een hardnekkige tegenstand als te *Djagar-aga* geboden werd, de plaats, zoo als zeer waarschijnlijk was, even sterke middelen van verdediging had en men wegens gebrek aan munitie, aan levensmiddelen en belemmerd met een transport van vele gekwetsten, den terugtogt had moeten aannemen. De onmisbaarheid van het benoodigde transportmiddel, tot den aanvoer van levensmiddelen en munitiën en het vervoeren van geblesseerden, is eene zaak, die dikmaals niet genoeg naar waarde geschat wordt. Het is toch onwederlegbaar, dat men, bij gebrek van munitiën en levensmiddelen, den strijd niet lang kan volhouden; dat men bij zoodanige onvoldoende uitrusting wel een coup de main kan wagen, maar geene belegering kan ondernemen; dat bij het afslaan van den eersten, de terugtogt gevaarlijk is, te meer wijl die gewoonlijk eerst ondernomen wordt, nadat alle middelen om den offensieven strijd te voeden, uitgeput zijn, en het dan vaak hoogst noodzakelijk is, om tot behoud van het geheel een deel in den steek te laten. Men ga slechts na wat bij de expeditie tegen *Constantine* in November 1846 heeft plaats gehad. Het desaster dat het *Fransche* expeditionaire korps aldaar geleden heeft, had geene andere oorzaak, dan het gebrek aan transportmiddelen. In het mildere klimaat van *Balie* had men voor

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zoodanige onheilen wel niet te vreezen, als de plotselijke koude te *Constantine* veroorzaakt had. Echter mogt men niet buiten rekening laten, dat bij de zeelieden de landingsplaatsen in straat *Lombok* gelegen, in dit saizoen voor zeer gevaarlijk gehouden worden. Indien nu een storm, gelijk dezelve in de maanden Julij en Augustus zoo sterk waaijen kunnen, eenige schepen op lager wal gezet en verbrijzeld had, gelijktijdig dat eene nederlaag binnen 's lands geleden was, dan zoude zekerlijk dit ongeluk groot geweest zijn, en bij het algemeen onverantwoordelijk geacht zijn geworden, omdat men tegen hetzelve gewaarschuwd had. De Luitenant ter zee 1e klasse VAN HOOGENHOUCK TULLEKEN, die in deze wateren zeer bevaren was, verklaarde zich met kracht tegen elke onderneming op de oostelijke kust in dit reeds zoo ver gevorderde jaargetijde.

De overwegingen, die de derde vraag ontkennend deden beantwoorden, zijn reeds genoemd op pag. 80 en 81, en werden zoo algemeen gedeeld, dat alle leden hierop hun antwoord eenparig uitbragten.

De terugkeer naar *Java* was het natuurlijk gevolg van het staken der verdere operatiën. De hoog gevorderde tegenwoordigheid des bevelvoerenden generaals te *Batavia*, om aldaar de maatregelen voor te bereiden die zouden moeten genomen worden, indien *casu quo Java* met eenen oorlog bedreigd mogt worden, bragten nog meer gewigt aan dit vraagpunt. Nog dienzelfden dag (20 Junij) werd aan de transportvaartuigen last gegeven om het anker te ligten en naar *Java* terug te keeren. Voor de veiligheid der redoute te *Beliling* en het stationneren van eenige schoeners aldaar werden al de vereischte maatregelen genomen.

Aldus eindigde deze expeditie, die door weinigen gekend, nogtans door allen is beoordeeld geworden. Eene expeditie, die voor hen, welke slechts naar de resultaten oordeelen, een treurig einde gehad heeft, maar door welke haar be-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

velhebber den meesten lof zoude ingeoogst hebben, indien *Java* met de onheilen was bedreigd gebleven, welke men wegens de duisterheid van den gezigteinder in *Europa* voor dit gezegend eiland vreesde. Dan immers zoude men de wijsheid en matigheid geprezen hebben, die, om *Java* te hulp te komen, eigen roem had doen vergeten. Dan zoude men den tijdigen terugkeer der expeditionaire troepen geprezen hebben, die nu gebrek aan volharding genoemd wordt. Dan eindelijk zoude men begrepen hebben, dat eene expeditie, die door tusschenbeiden getreden omstandigheden niet meer aan den geheelen omvang van hare bestemming voldoen kon, beter tot een geschikter tijdstip wierd uitgesteld. Maar al heeft deze expeditie niet beantwoord aan de verwachting, die men van haar koesterde, niet minder rijk is zij geweest in leeringen, die voor eene volgende van het grootste nut kunnen zijn.

De Luit-Kolonel, Chef van den Staf der tweede Baliesche *expeditie.*

KEDONG-KEBO, (w.g.) VAN SWIETEN.

den 1° November 1848.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

BIJLAGEN.

(Bijlaag A.)

Verdeeling der sloepen en overige debarkementsmiddelen, waarmede de troepen voor de landing gedestineerd, naar den wal zullen worden gedirigeerd.

De 1e kolonne is ingescheept als volgt: 240 man op de *Falck* en 120 man op de *Amboina;* welke zullen embarkeren op tien praauwen Mintjing en in vier barkassen; de praauwen zullen moeten bevatten ieder 22 man en zullen zich begeven naar de *Falck*, om aldaar de geembarkeerde manschappen af te halen; deze tien praauwen zullen geboegseerd worden door de ligtste sloepen van de navolgende schepen als: Een van de *Saparoea*, id. *Argo*, id. *Anna Elise*, id. *Amboina*, id. *Pieter Florisz.*, id. *Anna Margaretha*, id. *Falck*, id. *Minerva*, id. *Hector*, id. *Fatool-Barie*. De 120 man, welke zich bevinden aan boord van de *Amboina*, zullen embarkeren in vier barkassen ten getale van 32 man, en iedere barkas geboegseerd wordende door de ligtste sloepen waar de barkassen toe behooren, als de barkas van de *Hekla*, *Merapie*, *van Galen*, *Maximiliaan Theodoor*, ieder met eene ligte sloep.

De 2e kolonne, waarvan 240 man op de *Anna Margaretha* en 120 man op de *Amboina* zich bevinden, zullen embarkeren op 10 kruispraauwen; die van de *Anna Margaretha* als volgt:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

N°. 8	kunnende	bevatten	35 man.
„ 9	„	„	35 „
„ 38	„	„	30 „
„ 39	„	„	30 „
„ 44	„	„	30 „
Een kruispraauw van			
Sumanap	„	„	30 „
Gouvern. schoener *Doris*	„	„	60 „
		Te zamen	250 „

terwijl de 120, welke op de *Amboina* ingescheept zijn, zullen embarkeren in de navolgende kruispraauwen:

N°. 1	kunnende	bevatten	35 man.
„ 4	„	„	35 „
„ 15	„	„	30 „
„ 37	„	„	30 „
		Te zamen	130 „

De Artillerie met de paarden van den Staf, zich bevindende aan boord der *Minerva*, zal embarkeren op twee vlotten, en zal verder geboegseerd worden door eene praauw-mayang, waarin mede een gedeelte van het materiëel wordt geborgen, en verder door een barkas en werksloep van de *Minerva*, en een barkas en werksloep van de *Falck*. Het overige gedeelte der Kavallerie en Artillerie, zich bevindende op de *Anna Elisa*, zal embarkeren op twee vlotten als voren, en welke geboegseerd zullen worden door eene praauw-mayang, afkomstig van *Soerabaya*, waarin mede een gedeelte van het materiëel zal geborgen worden, en verder door de barkas en werksloep van de *Anna Elisa*, en door de barkas en werksloep van de *Amboina*.

De 3e kolonne, waarvan zich 240 man op de *Pieter Florisz.*, en 120 man op de *Staatsraad Baud* bevinden, zal embarkeren als volgt: De 240 man, ingescheept op de *Pieter Florisz.*, in werksloepen, elke sloep gerekend 15 man te kunnen bevatten, welke zullen behooren aan de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

navolgende schepen, en welke verpligt zullen zijn te pagaaijen of te roeijen, als: van de *Pieter Florisz.*, *van Galen*, *Staatsraad Baud*, *Maximiliaan Theodoor*, *Nassau*, *Hector*, *Fatool-Barie* en *Anna Margaretha*; en in vijf barkassen van de onderstaande schepen, welke gerekend worden 25 man te kunnen bevatten, en welke verpligt zullen zijn pagaaijers of riemen te gebruiken, als: van de *Nassau*, *Anna Margaretha*, *Pieter Florisz.* *Fatool-Barie* en *Hector*. De 120 man, welke zich op de *Staatsraad Baud* bevinden, zullen debarkeren in de barkas van dit schip, en in de twee reddingsbooten van de *Vesuvius*, gerekend 45 man in elke reddingsboot en 30 in de barkas. De 2e kolonne zal de 1e linie uitmaken, moetende de kruispraauwen en de schoener *Doris*, indien er zich nog vijanden op het strand bevinden, hetzelve met hun geschut, geadsisteerd van de schepen, schoonmaken, komende dezelve op een korten afstand van het strand, voor een ligt anker of dreg, van achteren gevallen of ingenomen, ten anker. De 1e kolonne, welke zich op een afstand van 100 ellen verwijderd moet houden, nadert alsdan, gaat tusschen de linie kruisbooten door; laat hare dreggen dwars voor de boeg der kruisbooten vallen, en strijkt zoo veel touw tot zij het strand kan bereiken. Intusschen laten de boegseersloepen hare boegseertouwen slippen, en begeven zich tusschen de kruispraauwen en praauwen Mintjing door, achter de linie kruisbooten, alwaar zij blijven wachten. De praauwen Mintjing debarkeren hunne manschappen op het strand, en halen daarna op de dreggen tot tegen de kruispraauwen terug, waarvan zij de troepen overnemen en mede debarkeren; vervolgens worden dezelve door de boegseersloepen op sleeptouw genomen, ten einde nog de aan boord gebleven 4e kolonne af te halen, waarvan zich 240 man op de *van Galen* en 120 op de *Staatsraad Baud* bevinden. Nadat de 1e en 2e kolonnes geland zijn, moeten de kruisbooten ruimte maken,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

opdat de vlotten met Artillerie, Kavallerie enz. kunnen debarkeren. Zoodra de Artillerie enz. aan wal is, zal de 3e linie zich in beweging stellen, mede de geëmbarkeerde troepen debarkeren en de overige gaan halen, brengende verder de hulptroepen en koelies gezamentlijk met de kruispraauwen aan wal, waaraan mede zal toegevoegd worden een der *Sumanapsche* vaartuigen. Deze hulptroepen enz. zijn geëmbarkeerd op de volgende schepen: *Maximiliaan Theodoor:* 120 Pradjoerits en 200 koelies van *Madura; Nassau:* 200 koelies van *Sumanap* en 100 van *Pamakassan*, en 60 Pradjoerits van idem; *Fatool-Barie:* 120 Pradjoerits van *Sumanap*.

Verder is de Luitenant ter zee 1e kle. A. D. Kluyskens met de generale uitvoering der gegevene orders tot debarkeren belast, waaraan wordt toegevoegd de Adelborst Rijk. Voorts zal de 1e kolonne tot debarkeren geleid worden door den Luitenant 2e kle., 1en Officier aan boord Z. M. stoomschip *Vesuvius*, Nieuwenhuizen, waaraan toegevoegd wordt de Luitenant 2e kle. Osti. De 2e kolonne zal geleid worden door den Luitenant 2e kl.e, 1en Officier aan boord van Z. M. stoomschip *Hekla*, Toe Water, waaraan toegevoegd wordt, de Luitenant 2e kle. P. Koning. Over het debarkeren der Artillerie enz., is gesteld de Luitenant 1e kle., 1e Officier aan boord van Z. M. stoomschip *Merapie*, Valentini, waaraan wordt toegevoegd de Adelborst 1e kle. Machielsen, zullende hij Luitenant in deze in overleg handelen met den Kapitein-Kommandant der Artillerie Kellerman, en dien der Kavallerie Couperus. Eindelijk zal de 3e linie tot debarkeren geleid worden door den Luitenant ter zee 2e kle., 1en Officier aan boord van Z. M. stoomschip *Etna*, de Man, waaraan toegevoegd wordt de Luitenant 2e kle. de Jongh. Zullende de Officieren, belast met de begeleiding van iedere kolonne en der Artillerie, eene ligte sloep of giek ter hunner dispositie hebben, van den bodem waarop zij zich bevinden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De goede en juiste uitvoering, waarbij de grootste stilte zal dienen in acht genomen te worden, wordt aan het beleid der heeren Officieren overgelaten, ook om te handelen in omstandigheden, die in deze niet zijn voorzien en waarbij zij in overleg met de Officieren der landmagt moeten handelen.

De Kapt.-Luitt. ter zee, Kommandant der Maritieme divisie,

(w. g.) STERK.

Voor eensluidend afschrift:

De Kapt.-Adjudt. bij den Generaal-Majoor, Opperbevelhebber der Expeditie,

HAPPÉ.

(Bijlaag B, N°. 108.)

Bezoekie, den 30^{en} Mei 1848.

Ik heb de eer de Kommanderende Officieren bij de tegen *Balie* bestemde expeditionaire troepen bekend te maken met eenige beschikkingen, die bij de landing te *Balie* zullen moeten worden opgevolgd, en die tot grondslag zullen strekken van de bevelen, die later nog zullen worden gegeven. Deze beschikkingen, eenmaal bekend zijnde, zullen het uitvaardigen der definitieve bevelen voor de landing eenvoudig en gemakkelijk maken:

1°. Het vertrek naar *Balie* is bepaald op den 1^{en} Junij aanstaande. Dien dag zullen anker ligten en onder zeil gaan de navolgende transportschepen, als: *Amboina*,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN MUSEUM
PUSAT

XXII:-

140.

De goede en juiste uitvoering, waarbij de grootste stilte zal dienen in acht genomen te worden, wordt aan het beleid der heeren Officieren overgelaten, ook om te handelen in omstandigheden, die in deze niet zijn voorzien en waarbij zij in overleg met de Officieren der landmagt moeten handelen.

De Kapt.-Luitt. ter zee, Kommandant der Maritieme divisie,

(w. g.) STERK.

Voor eensluidend afschrift:

De Kapt.-Adjudt. bij den Generaal-Majoor, Opperbevelhebber der Expeditie,

HAPPÉ.

(Bijlaag B, N°. 108.)

Bezoekie, den 30^{en} Mei 1848.

Ik heb de eer de Kommanderende Officieren bij de tegen *Balie* bestemde expeditionaire troepen bekend te maken met eenige beschikkingen, die bij de landing te *Balie* zullen moeten worden opgevolgd, en die tot grondslag zullen strekken van de bevelen, die later nog zullen worden gegeven. Deze beschikkingen, eenmaal bekend zijnde, zullen het uitvaardigen der definitieve bevelen voor de landing eenvoudig en gemakkelijk maken:

1°. Het vertrek naar *Balie* is bepaald op den 1^{en} Junij aanstaande. Dien dag zullen anker ligten en onder zeil gaan de navolgende transportschepen, als: *Amboina*,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Anna Margaretha, *Falck*, *Pieter Florisz*, *Staatsraad Baud*, *van Galen*, *Hector*, *Maximiliaan Theodoor*, *Nassau* en *Fatool-Barie*.

2°. Den 3en Junij vertrekken Z. M. stoomschepen *Hekla* en *Merapie*, eenige praauwen op sleep nemende, benevens de gouvernements-schoener *Doris*, de praauwen Mintjing en de kleine vaartuigen onder het bevel van den Eersten gezaghebber Lobriat Olijve.

3°. Den 3en Junij vertrekken ook nog Z. M. stoomschepen *Etna* en *Vesuvius*, op sleep nemende de beide paardenschepen *Minerva* en *Anna Elisa*.

4°. Tot dat einde zullen den 2en Junij vroegtijdig alle officiers- en troepen-paarden moeten inschepen, waarvoor de kommandanten der troepen op de beide genoemde transportschepen alles in gereedheid brengen.

5°. Z. M. stoomschip *Hekla* zet dadelijk koers naar *Beliling* en legt Z. M. schoener *Saparoea* voor *Boenkoelan*, om de ankerplaats voor de opzeilende transportvaartuigen aan te wijzen.

6°. Z. M. stoomschepen zoeken de achterblijvende schepen op, om die naar de verzamelplaats te slepen.

7°. De landingsplaats is bepaald te *Boenkoelan*, nagenoeg 4 engelsche mijlen oostelijk van *Beliling* gelegen, alwaar geene versterkingen zijn aangelegd, en waar een zacht glooijend terrein en goede ankerplaats digt aan strand eene landing gemakkelijk en voor de roeivaartuigen onvermoeijend maken. De versterkte vijandelijke positie *Djagar-aga* ligt niet meer dan 3 à 4 palen daarvan verwijderd, en van den weg, die oostelijk van de *Kampong* derwaarts voert, zal vermoedelijk middel gevonden worden om de vijandelijke versterkingen om te trekken.

8°. De 1e, 2e en 3e kolonnes debarkeren naar de voorschriften vervat in de circulaire van den Kapitein

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Luitenant ter Zee, kommandant der maritieme divisie te gelijk ook de paarden van den staf en eene halve batterij artillerie. De 1e kolonne neemt dadelijk positie en dekt het debarkement door tirailleurs.

9°. De 2e kolonne neemt bezit van *Boenkoelan* (eigentlijk *Timor-Sangsiet*), alwaar zij zich als depotplaats etablisseert, al de maatregelen nemende tot de bewaking en het onder dak brengen van levensmiddelen, fourages en munitiën, als naar den regel vereischt worden.

10°. Na het debarkement van de 3e kolonne, neemt de 1e kolonne met hare artillerie en toebehooren eene stelling in op halverwege *Djagar-aga* en *Boenkoelan*, om eerstgenoemde plaats in front te bedreigen.

11°. Achtervolgende debarkeren de kavallerie, de artillerie, de 4e kolonne, de hulptroepen, de koelies enz., alles overeenkomstig § 8 der bedoelde circulaire. De 3e en 4e kolonne zullen bestemd worden om de positie te *Djagar-aga* om te gaan.

12°. Aan levensmiddelen nemen de manschappen mede een gekookt ration rijst in katoepat en een half pond beschuit, om tot voeding te dienen voor den dag volgende op dien van het debarkement.

13°. De manschappen eten, en bekomen een ration jenever voor dat zij het schip verlaten. Zij vullen hunne veldflesschen met drinkwater.

14°. Na het debarkement der troepen, paarden en koelies, wordt overgegaan tot het aan den wal brengen:

a. Van levensmiddelen voor den tijd van 8 dagen, te nemen van Z. M. stoomschip *Merapie*.

b. Fourage voor den tijd van twee dagen.

c. De reserve-menageketels voor hulptroepen en koelies.

d. Het materieel der genie, bestaande in 1200 zandzakken, 30 patjols, 4 horden, 1 bos bindrotting, 200 voetzolen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

15°. De Kommandant der artillerie laat aan den wal brengen, behalve het materieel tot de mobiele batterijen behoorende:

a. De 4 mortieren, behoorende tot de reserve met hunne munitie, alles te vervoeren op paarden.

b. Drie vaatjes met kruid à 25 pond met kruidworsten en kruidmaatjes.

16°. De Kommandanten der troepen op de transportschepen verstaan zich met de gezaghebbers derzelve, om na het debarkement der troepen, de menageketels met een gekookten maaltijd, de stormladders, de tandoes en draagstokken, tot het aanbinden der levensmiddelen bestemd, te doen aan den wal brengen.

17°. De dirigerende officier van Gezondheid begeeft zich mede aan den wal, om al wat de dienst der veld-ambulance betreft te gelasten en te regelen.

18°. De fungerende onder-Intendant wordt gemagtigd om na het debarkement der troepen de praauwen-mintjing te requireren tot het aan den wal brengen der vivres en fourages, waartoe elke Kolonne-Kommandant hem daags voor het debarkement een europesche onder-officier met twee inlandsche soldaten ter beschikking stelt, die na verrigt werk weder bij hunne kompagnien intreden.

19°. De tenue voor het debarkement wordt bepaald in lakensche mouwvesten en blaauwe pantalons. De manschappen worden voorzien van hunne broodzakken, (in welke een linnen mouwvest, een linnen pantalon, een hemd en twintig scherpe patronen (1), en hunne sprei.

20°. De geweren worden aan boord geladen, na alvorens geïnspecteerd te zijn, doch de bajonetten ter voorkoming van ongelukken eerst bij de landingsplaats opgezet.

21°. Op het voor de landing bepaalde uur zullen door de zorg der kommanderende officieren, de manschappen

(1) Behalve dertig patronen in de patroontasch.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

met spoed, orde en stilte in de tot de landing bestemde vaartuigen overgaan.

22°. Aan elke kolonne zullen gegeven worden twaalf koelies voor het transport der ketels voor de vier menages, en twaalf koelies voor het transport van vier tandoes (brancards).

23° De 1e Luitenant P. M. LA GORDT DILLIÉ wordt belast met de administratie der koelies en hulptroepen.

24°. De sappeurs der reserve begeven zich bij de 1e kolonne, om de beletselen op te ruimen en den weg in orde te brengen, waarvoor zij zoo noodig door die van de halve batterij geholpen worden.

25°. De helft der walbussen-schutters met den 1en Luitenant C. S. UHLENBECK, wordt aan de 1e kolonne toegevoegd, om in goede zoo veel mogelijk gedekte stellingen slechts zekere schoten te doen op hoofden of groepen met payongs. In den regel blijven de walbussen-schutters altijd binnen de linie tirailleurs.

26°. Voor al wat de operatie der landing betreft, zijn de officieren der Zeemagt verantwoordelijk, die dan ook, zoo lang de troepen niet aan land gezet zijn, het bevel voeren.

27°. De pangerangs der hulptroepen blijven bij den staf.

28°. De kavallerie blijft bij het hoofdkwartier.

29°. Het hoofdkwartier is den eersten dag te *Boenkoelan* en zal, in geval van verplaatsing, nader bekend gemaakt worden.

De Generaal-Majoor, Opperbevelhebber der Baliesche *expeditie*,
(w. g.) VAN DER WIJCK.

Ter ordonnantie,
De Luitenant-Kolonel Chef van den Staf,
(w. g.) VAN SWIETEN.

Voor eensluidend afschrift,
De Kapitein-Adjudant bij den Generaal-Majoor, Opperbevelhebber der Baliesche *expeditie*,
(w. g.) F. HAPPÉ.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

(Bijlaag C.)

BALIESCHE EXPEDITIE.

Staf.

Generaal-Majoor Jonkhr. C. van der Wijck, Opperbevelhebber.

Kapitein Jonkhr. T. van Capellen, } Adjudanten.
» E. C. F. Happé, }
1e Luitenant H. J. van der Wijck, }

Luitenant-Kolonel Baron A. H. W. de Kock, tweede Kommandant.

1e Luitenant L. Rijsendaal, Adjudant.

Luitenant-Kolonel J. van Swieten, Chef van den Staf.

Ridmeester S. von Stampa, Sous-Chef.

2e Luitenant W. Beijerinck, Adjoint.

Kapitein E. C. C. Steinmetz, Chef der Genie.

1e Luitenant L. H. Deeleman, Adjoint bij de Genie.

Adjunct-Intendant M. van Weddinge, Chef der Militaire Administratie

Dirigerend Officier van Gezondheid G. Wassink, Chef der Geneesk. dienst.

Bij de ambulance (Hospitaal-schip) de Officiers van Gezondheid C. J. Serlé en K. L. Meijer.

Infanterie. — 1e kolonne regter helft 13e bataillon.

Luitenant-Kolonel J. B. J. Sutherland.

2e Luitenant-Adjudant L. J. W. van Rouveroy.

2e Luitenant-Betaalmeester J. F. Mumkes.

Officier van Gezondheid 2e klasse T. van der Veer.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

1e kompagnie Europeanen, flankeurs.
Kapitein J. M. Hemmes.
1e Luitenant J. C. Uhlenbeck.
2e » A. C. van Rijn van Alkemade (bij de hulptr. der 1e kolonne).
2e » F. G. Bauer.
2e » H. Hoffman.

2e kompagnie Inlanders.
Kapitein G. J. Donleben.
1e Luitenant J. R. Penning Nieuwland.
2e » M. H. Dickman.
2e » P. T. Prager.

3e kompagnie Inlanders.
Kapitein J. H. Crena.
1e Luitenant P. van Swieten.
2e » L. F. Donleben.
2e » M. Baaij.

Infanterie. — 2e kolonne linker helft 13e bataillon.
Majoor F. J. Sorg.
1e Luitenant fungerend Adjudant H. C. Staring.
1e » » Betaalmeester G. J. Poolman.
Officier van Gezondheid 2e klasse J. H. Scholten.
6e kompagnie Europeanen, flankeurs.
Kapitein H. D. van Welij.
1e Luitenant H. Ravenswaaij.
2e » H. von Ziwet.
2e » J. J. A. Wichers.

4e kompagnie Inlanders.
Kapitein J. Schwab.
1e Luitenant G. L. C. van Oldenborgh.
2e » L. C. van Dijk.
2e » G. J. C. A. Cochius (bij de hulptroepen der 2e kolonne).

5e kompagnie Inlanders.
Kapitein Jonkhr. D. M. Gevers.
1e Luitenant M. W. de Val

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

2e Luitenant R. A. J. van der Schrieck.
2e » J. L. E. Bourcourd.

Infanterie. — 3e kolonne regter helft 3e bataillon.
Luitenant-Kolonel B. F. J. H. Le Bron de Vexela.
2e Luitenant-Adjudant G. J. Eschauzier.
2e Luitenant-Betaalmeester J. C. van Oosterom.
Officier van Gezondheid J. G. d'Hamecourt.

1e kompagnie Europeanen, flankeurs.
Kapitein J. W. Macdonald.
1e Luitenant E. C. C. W. von Schimmelman.
2e » A. A. K. Camauer.
2e » W. E. F. van Heemskerk.

2e kompagnie Afrikanen.
Kapitein H. G. Boon.
1e Luitenant W. A. C. Ardesch.
2e » R. F. de Seijff.
2e » A. C. Hardenberg.

3e kompagnie Inlanders.
Kapitein L. M. Dostal.
1e Luitenant C. F. J. Kern.
2e » B. H. J. Rijks (bij de hulptroepen der 3e kolonne).
2e » G. Frappier.

Infanterie. — 4e kolonne linker helft 3e bataillon.
Majoor C. de Vos.
2e Luitenant fungerend Adjudant T. W. Schröder.
1e » » Betaalmeester W. van Riesen.
Officier van Gezondheid 3e klasse H. R. T. Fontanes.

6e kompagnie Europeanen, flankeurs.
Kapitein P. Wetzelaar.
1e Luitenant J. F. Schmidt.
2e » C. L. Schröder.
2e » J. H. Schaank.

4e kompagnie Inlanders.
Kapitein V. M. de Brauw.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

1e Luitenant F. Crena.
2e » V. J. Speltie.
2e » W. J. L. G. de Rochemont.

5e kompagnie Inlanders.
Kapitein P. J. Nack.
1e Luitenant P. M. C. La Gordt Dillié (bij de hulptroepen der 4e kolonne).
2e » C. Pantekoek.
2e » F. H. D. Speltie.

Detachement Walbussen-schutters.
1e Luitenant C. S. Uhlenbeck.
1e » C. H. O. Terschouw.

Artillerie.
Kapitein-Kommandant R. J. Kellerman.
2e Luitenant A. G. de Haan (toegevoegd).
Kapitein T. J. van Maanen (reservepark).
1e Luitenant J. F. Krämer (mortier-batterij).
2e » J. Seelig (1e kolonne).
2e » B. J. Eekhout (2e kolonne).
2e » A. J. L. de Casembroot (3e kolonne).
1e » A. Netscher (4e kolonne).

Kavallerie.
Ridmeester H. W. L. Couperus.
2e Luitenant F. A. Stein.

Sappeurs.
1e Luitenant-Kommandant E. A. Haitink.
2e Luitenant A. W. Egter van Wissekerke.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

